

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง ลักษณะการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากลไกและองค์ประกอบของการปรับตัวของเกษตรกรด้านการประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงได้นำเสนอผลการศึกษาลักษณะการปรับตัวของเกษตรกรดังกล่าวของบ้านแปลง 5 หมู่ที่ 3 ตำบลท่าเตื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

บริบทชุมชน

ที่ตั้งและลักษณะทางภูมิประเทศ

ทิศเหนือ ติดต่อกับศูนย์ราชการอำเภอดอยเต่า

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านดงมะนะ หมู่ที่ 5 ตำบลท่าเตื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านแปลง 3 หมู่ที่ 1 ตำบลท่าเตื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอ่างเก็บน้ำดอยเต่า ตำบลท่าเตื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

บ้านแปลง 5 หมู่ที่ 3 ตำบลท่าเตื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในเขตสุขภาพของตำบลท่าเตื่อ ลักษณะการจัดตั้งหมู่บ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม สภาพบริเวณบ้านอยู่ใกล้ชิดติดกันไปในลักษณะของกลุ่มเครือญาติ เส้นทางคมนาคมที่ผ่านหมู่บ้านแปลง 5 คือ ถนนหมายเลข 1103 สายฮอด-แม่ตื่น ผ่านมาจากทางทิศเหนือคืออำเภอฮอด ถึงสามแยกบ้านแม่ตื่นอำเภอฝาง จังหวัดลำพูน จึงทำให้ชุมชนสามารถติดต่อกับตัวจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง รวมไปถึงกรุงเทพมหานครได้สะดวก นอกจากถนนหมายเลข 1103 สายฮอด-แม่ตื่น มีถนนขอยเข้าในหมู่บ้าน สามารถติดต่อกันได้โดยสะดวก เดิมเป็นถนนลูกรัง ปัจจุบันมีการลาดยางและถนน

คอนกรีตเสริมไม้ไผ่ซึ่งได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเตื่อ ถนนซอยในหมู่บ้านนี้สามารถติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ได้อีก เช่นบ้านแปลง 3 ทางทิศตะวันออก บ้านดงมะนะทางทิศใต้ของหมู่บ้าน และทางทิศตะวันตกไปถึงอ่างเก็บน้ำคอยเต่า ซึ่งเป็นเส้นทางที่ชุมชนใช้มากที่สุด เพราะเป็นเส้นทางไปประกอบอาชีพประจำวันของชุมชนในการไปทำไร่ นา ทำสวนและการประมงจับปลาจากอ่างเก็บน้ำและลำแม่น้ำปิง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเส้นทางคมนาคมทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน สามารถติดต่อกันได้โดยสะดวกทุก ๆ ฤดูกาล ซึ่งมีความสำคัญต่อชุมชนมากเพราะต้องใช้ในการขนส่งผลผลิตด้านการเกษตรกรรมออกจำหน่าย และนำสินค้าที่จำเป็นด้านอุปโภคบริโภคเข้ามาจำหน่ายในหมู่บ้าน

ลักษณะภูมิประเทศบ้านแปลง 5

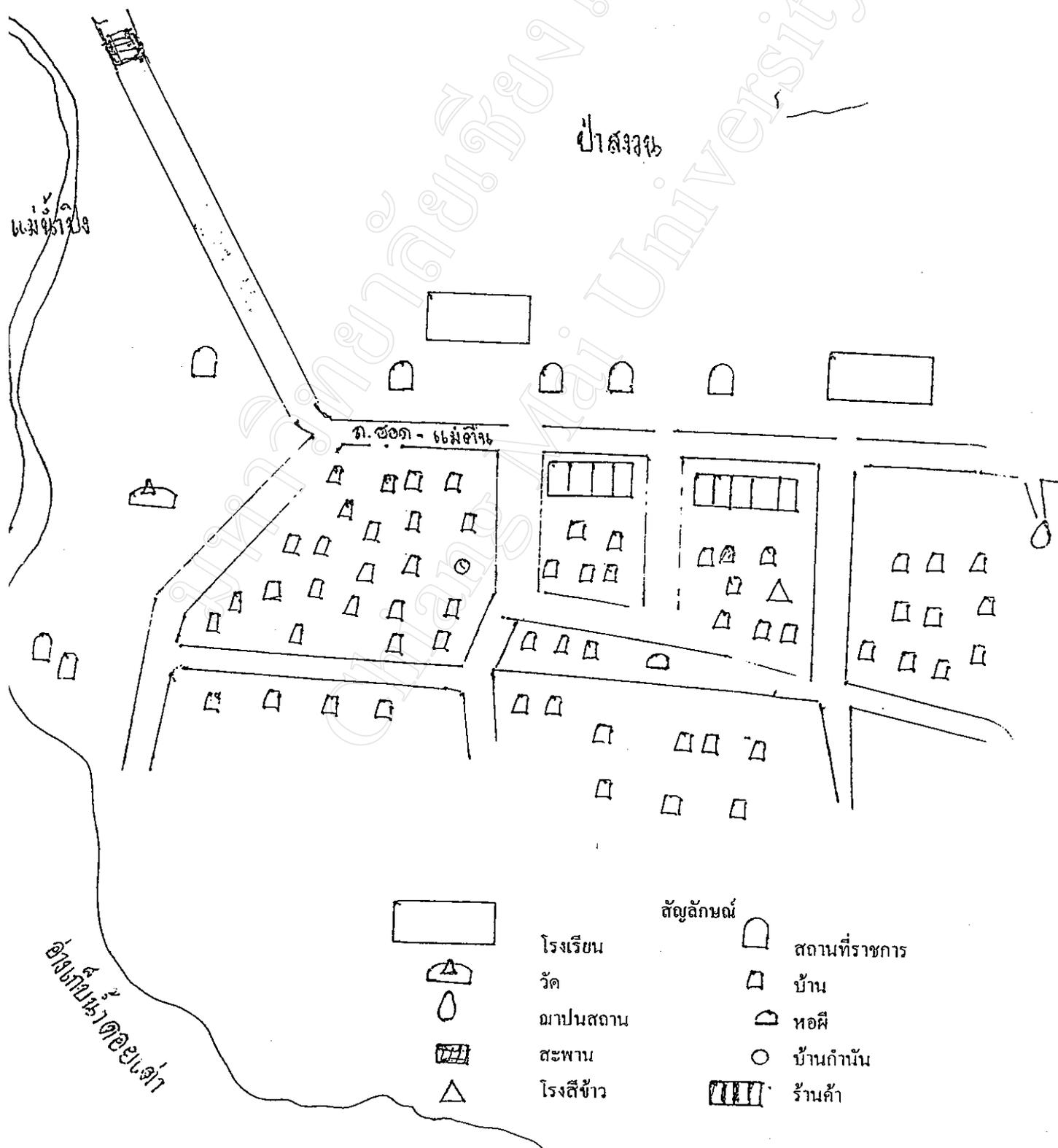
สภาพภูมิประเทศในหมู่บ้านแปลง 5 เป็นที่ราบเชิงเขา และเนินสูงต่ำสลับกัน มีภูเขาสูงเป็นฉากกันเมฆฝนอยู่โดยรอบ เมื่อฝนตกน้ำตามลำห้วยจะไหลลงสู่แม่น้ำปิงอย่างรวดเร็ว และซึมแห้งหายไป ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้ตลอดปี คงมีแต่อ่างเก็บน้ำของเขื่อนภูมิพลแต่อยู่ต่ำกว่าระดับพื้นที่การเกษตร จึงไม่สามารถนำน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ สภาพป่าเป็นป่าโปร่ง ประกอบด้วยป่าไม้เบญจพรรณ ป่าสัก และป่าแพะที่ถูกราษฎรตัดฟันทำลายไปหมดแล้ว ทำให้ปริมาณฝนตกน้อยมาก

ลักษณะของดินในบ้านแปลง 5 โดยทั่ว ๆ ไป ประมาณร้อยละ 20 เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์พอประมาณ อีกร้อยละ 40 เป็นดินร่วนปนทราย ปริมาณความชื้นต่ำ และส่วนที่เหลือเป็นหินกรวดและทราย และลูกรังเกรดต่ำไม่เหมาะต่อการเพาะปลูกพืชกระจายอยู่ทั่วไป

สภาพภูมิอากาศ

ฤดูหนาวในระหว่างเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ อากาศหนาวจัด มีหมอกคลุมทั่วไป อุณหภูมิต่ำสุด 8.5 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนอากาศร้อนจัดมาก อุณหภูมิ 41.2 องศาเซลเซียส เนื่องจากภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา และเนินสูงต่ำสลับกัน มีภูเขาล้อมรอบ จึงเป็นจุดบอดของฝน ปริมาณสถิติน้ำฝนตั้งแต่ปี พ.ศ.2536-2539 เฉลี่ย 878.92 มิลลิเมตรต่อปี

แผนภาพที่ 4 แผนผังแสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชน

ลักษณะโครงสร้างของประชากร

ในการที่จะทำความเข้าใจหรือต้องการทราบเกี่ยวกับชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ปัจจัยที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชุมชนนั้นๆ คือ ปัจจัยทางด้านประชากร อันได้แก่ จำนวนประชากร การกระจายตัวของประชากร รวมทั้งองค์ประกอบทางด้านเพศ และอายุของประชากร ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบทางด้านประชากรย่อมส่งผลไปยังระบบอื่นของสังคม ซึ่งได้แก่ระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้นด้วย จากข้อมูล กชข.2 ค โครงสร้างของประชากรของบ้านแปลง 5 หมู่ที่ 3 ตำบลท่าเตื่อ มีประชากรอาศัยอยู่ 1,296 คน มี 343 ครัวเรือน จำแนกเป็นชาย 640 คน หญิง 656 คน จากประชากรทั้งหมดของหมู่บ้านนี้ ถ้าพิจารณาจำนวนประชากรตามช่วงวัยต่าง ๆ มีดังนี้

ช่วงวัย 1 – 17 ปี มีจำนวน 460 คน เป็นชาย 235 คน เป็นหญิง 225 คน

ช่วงวัย 18 – 50 ปี มีจำนวน 750 คน เป็นชาย 366 คน เป็นหญิง 384 คน

ช่วงวัยตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไปมีจำนวน 86 คน เป็นชาย 39 คน เป็นหญิง 47 คน จะเห็นว่า ช่วงวัย 18-50 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยแรงงานหรือช่วงวัยทำงานมีมากกว่าวัยอื่นๆ จำนวนประชากรโดยเฉลี่ย 3.5 คนต่อครัวเรือน ซึ่งเป็นโครงสร้างของประชากรที่เหมาะสมเมื่อนำข้อมูลของอายุมาสร้างปิรามิดประชากร จากการจำแนกกลุ่มวัยเจริญพันธุ์ในหมู่บ้านนี้พบว่า คู่สมรสที่ภรรยาอายุระหว่าง 15-44 ปี มีประมาณ 300 คน มีการคุมกำเนิดถึงร้อยละ 95 ลักษณะของประชากรซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการศึกษา อีกประการหนึ่งก็คือ การย้ายถิ่นในหมู่บ้านแปลง 5 จากการศึกษาค้นคว้าแล้ว พบว่ามีการย้ายถิ่นจำนวนน้อยมาก ลักษณะการย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นวัยหนุ่มสาวหรือวัยแรงงานเพื่อไปศึกษาต่อ ทำราชการหรือหน่วยงานของเอกชน บริษัท ห้างร้าน บางคนอาจจะปฏิบัติสองอย่างไปพร้อม ๆ กัน คือ ศึกษาต่อและหารายได้ระหว่างเรียนไปด้วย บางคนจะเป็นการย้ายถิ่นชั่วคราวครั้งชั่วคราว คือออกไปหางานรับจ้างในห้วงระยะเว้นว่างจากการทำไร่นา เมื่อหมดงานหรือถึงฤดูกาลเก็บผลผลิต ก็จะกลับมาอยู่บ้านและประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเหมือนเดิม สำหรับการย้ายเข้าก็มีจำนวนน้อยเช่นกัน ส่วนใหญ่จะย้ายเข้ามาในลักษณะแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน หรือข้าราชการบางประเภทที่ไม่จำเป็นต้องโยกย้ายบ่อย ๆ เช่น ข้าราชการครูประถมศึกษา หรือตำรวจภูธร ก็ลงหลักปักฐานซื้อที่ดินประกอบอาชีพเกษตรกรรมเสริมรายได้จากราชการ มีครอบครัวอยู่ในพื้นที่ไม่ยอมย้ายกลับภูมิลำเนาเดิมก็มี

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านแปลง 5

ก่อนเดือนตุลาคม ปี พ.ศ.2506 หมู่บ้านแปลง 5 มีประวัติความเป็นมายาวนานนับ 100 ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของกำนันยัง ชัยบาล กำนันตำบลท่าเตี้อคนปัจจุบัน อาจารย์ดี อรุณฤทธิ์เดชา อดีตครูประถมศึกษาของหมู่บ้าน ซึ่งมีอายุ 70 ปีเศษ และเจ้าอาวาสวัดแปลง 5 ได้เล่าว่าชุมชนได้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิงทั้งสองฝั่งน้ำบริเวณที่เป็นอ่างเก็บน้ำดอยเต่า ปัจจุบัน เรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านท่าเตี้อ ซึ่งเป็นท่าจอดเรือและเป็นศูนย์กลางทางคมนาคมทางน้ำของท้องถิ่นในอดีต เมื่อชุมชนที่อยู่ลึกเข้าไปทางเขตเมืองลี่ เช่น ชุมชนบ้านทุ่งโป่ง ดอยเต่า เกาะหลวง จะเดินทางไปค้าขาย ติดต่อราชการยังอำเภอฮอด หรือจังหวัดเชียงใหม่ ต้องเดินเท้ามาขึ้นเรือที่หมู่บ้านนี้แล้วไปขึ้นบกที่บ้านวังลุงหรือตัวอำเภอฮอดเดิมแล้วจึงจะเดินทางโดยรถยนต์ไปจังหวัดเชียงใหม่ได้ หรือจะเดินทางไปเมืองลี่ ก็ต้องลงเรือจากอำเภอฮอดมาขึ้นบกที่นี่ แล้วเดินเท้า หรือมีล้อเกวียนต่อไปเมืองลี่ได้ เพราะในอดีตยังไม่มีถนนจากอำเภอฮอดไปอำเภอลี่

ในอดีตดั้งเดิมนั้น ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรแบบพออยู่พอกิน ไม่มีการตั้งรกรากขนขวาย เป็นชุมชนที่มีความสงบ เมื่อถึงฤดูทำนาก็ทำนาปลูกข้าวไว้กิน จากที่นาแปลงเล็ก ๆ ริมฝั่งแม่น้ำ โดยการใช้แรงงานในครอบครัว และเพื่อนบ้านญาติมิตร เป็นประเพณีลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว ตีข้าว เก็บขึ้นยุ้งฉาง ใช้แรงงานจากสัตว์เลี้ยง (วัว ควาย) และล้อเกวียนเป็นพาหนะในการทำงาน เสร็จจากการทำนามีการปลูกอ้อย เพื่อหีบเอาน้ำตาลไว้บริโภคในครัวเรือน เหลือกก็แบ่งปันญาติมิตร และนำออกขาย เพื่อซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น และไม่มีในท้องถิ่น มีการปลูกฝ้ายไว้ทอเครื่องนุ่งห่ม ปลูกกล้วยและผลไม้อื่น ๆ เช่น มะม่วง, มะพร้าว, ขนุน ไว้บริเวณบ้านพืชผักสวนครัว ถั่วงา และยาสูบ จะปลูกแซมตามหัวไร่ปลายนา และริมหาดแม่น้ำปิงในฤดูน้ำลด

การปลูกบ้านสร้างเรือนนั้น ได้อาศัยป่าไม้ในธรรมชาติ เพราะเดิมบริเวณขุนเขาใกล้หมู่บ้านเต็มไปด้วยป่าไม้สักและไม้เนื้อแข็ง เช่น ตะแบก ประดู่ ชิงชัน มาใช้ในการปลูกสร้าง โดยอาศัยแรงงาน ช่าง (ทางภาคเหนือเรียกว่า สล่า) ในชุมชน เพราะโดยพื้นฐานของชุมชน มีความรู้ในเรื่องช่างไม้มาโดยกำเนิด โดยภูมิปัญญาของท้องถิ่น ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ไม่มีการจ้างแรงงาน เป็นการช่วยเหลือกัน มีการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ทำสุราไว้เลี้ยงแขก และผู้มาช่วยงาน ลักษณะของบ้านเป็นแบบเรียบง่าย ทรงพื้นเมือง บ้านไม้ยกสูง มีหลังคาลาดเอียงมาทางทิศเหนือ

เพื่อป้องกันฝนสาดและลมหนาว มีกาแลอยู่บนหน้าจั่ว เป็นลักษณะพิเศษของบ้านชุมชนทางเหนือใต้ถุนบ้าน ใช้เป็นที่พักผ่อนและเตรียมอุปกรณ์ทางการเกษตร ทอผ้า และเก็บผลผลิตทางการเกษตรบางส่วน ที่เก็บไว้ทำพันธุ์ในฤดูกาลต่อไป มีหลงข้าว (ยุงฉาง) เก็บข้าวไว้บริโภคอยู่ใกล้เคียงบริเวณบ้าน

เมื่อชุมชนมีการอพยพจากพื้นที่เดิม เมื่อปลายปี พ.ศ. 2506 ถึง ต้นปี พ.ศ. 2507 เพราะมีน้ำท่วมอันเกิดจากการสร้างเขื่อนภูมิพล ทำให้ราษฎรมาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านแปลง 5 พื้นที่ใหม่ เขา ไกลจากพื้นที่เดิม 3 กิโลเมตร โดยการจัดสรรที่ดินของกรมประชาสัมพันธ์ ครอบครอง 5 ไร่ ไร่ทำกินและอีก 1 ไร่ ได้ปลูกบ้านที่อยู่อาศัย แต่ละครอบครัวจะได้รับที่ดิน โดยวิธีการจับฉลาก บางครอบครัวที่ได้พื้นที่อุดมสมบูรณ์ใกล้แหล่งน้ำ ก็จะประกอบอาชีพทางการเกษตรเหมือนเดิม แต่บางครอบครัวที่ได้รับพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์เป็นดินลูกรังและหินผาอยู่ในชุมชน ก็ไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ ก็จะมีการปรับตัว โดยเปลี่ยนแปลงอาชีพ ย้ายย้ายไปอยู่ในเมืองเพื่อเป็นกรรมกรรับจ้าง บางส่วนก็ไปรับจ้างทำสวนในพื้นที่อำเภอใกล้เคียง บางส่วนก็ขายที่ดินทำกินให้กับกลุ่มนายทุน และญาติพี่น้องในราคาถูก บางส่วนได้ใช้วิธีแลกเปลี่ยนพื้นที่ที่ได้รับ เพื่อที่จะได้อยู่ใกล้กันกับญาติพี่น้อง

การปลูกสร้างบ้านเรือน บางส่วนได้รื้อถอนของเดิมมาปลูกใหม่ และบางส่วนได้ปลูกสร้างใหม่ โดยวัสดุที่ทันสมัยมากขึ้น ใช้ก่ออิฐ โบกปูน และใช้ไม้ซึ่งจะต้องเข้าไปตัดในป่าที่ลึกบางครอบครัวฐานะไม่ค่อยดี บ้านเก่าชำรุดผุพัง รื้อถอนมาก็ใช้ไม่ได้ ก็จะปลูกกระท่อมเพิงพักเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราวไปพลางก่อน เมื่อสะสมไม้เครื่องเรือนพอเพียงแล้ว และมีทุนรอนพอสมควรก็จะปลูกบ้านถาวรอยู่อาศัย ในปัจจุบันลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้สองชั้นหรือบ้านไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูงอยู่ติดกันในกลุ่มเครือญาติ บ้านแต่ละหลังจะหันหน้าเข้าหาถนนซอยในหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกในการไปมาหาสู่หรือออกไปประกอบอาชีพการงาน ส่วนด้านหน้าถนนสายฮอด-แม่ตื่น มีการสร้างห้องแถวไม้ในระยะเริ่มแรก ต่อมามีการสร้างตึกแถวเป็นร้านค้า ตึกสูงสองชั้นมีสองคูหา ตึกสูงสามชั้นมีหนึ่งคูหา ผู้มาประกอบอาชีพค้าขายจะเป็นคนจีนหรือคนไทยเป็นผู้ประกอบ ส่วนมากจะเป็นคนต่างถิ่นเข้ามาซื้อหรือเช่าประกอบกิจการ ในปี 2507 จากการบอกเล่าของคุณลุงมูล ปวนปิ่นตา อายุ 73 ปี ซึ่งเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ได้เล่าว่าหลังจากที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ พื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกหรือการกสิกรรมที่ได้รับการจัดสรรมาจาก

การจับสลากนั้น เต็มไปด้วยป่าไม้เบญจพรรณ มีประดู่ ชิงชัน ตะแบก เต็งรัง ที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติในพื้นที่ดินที่ได้รับมาก่อนการเพาะปลูก ทุกครัวเรือนไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ต้องช่วยกันหักล้าง ถางพง โคน ต้นไม้ใหญ่ออกจากพื้นที่ให้หมด ไม้ใหญ่ได้ขนาดก็นำไปแปรรูปไว้สร้างบ้านเรือน ฉะนั้นแรงงานในครอบครัวทั้งหมดจึงมุ่งมั่นในการสร้างเรือนสว่นไร่นาเพียงอย่างเดียว และต้องให้เสร็จสิ้นก่อนฤดูฝนจะมา ครอบครัวที่ใหญ่มีบุตรหลานญาติพี่น้องมากก็สามารถทำได้เสร็จในเร็ววัน หรือผู้มีฐานะดีก็จ้างแรงงานหรือรถไถนา (แทรกเตอร์) จากชุมชนอื่นเข้ามาบุกเบิกช่วย ส่วนครอบครัวที่ฐานะไม่ดีและมีบุตรหลาน ญาติพี่น้อง น้อยคนก็เสียเวลาอยู่หลายปีกว่าจะเสร็จเรียบร้อย

เมื่องานเสร็จเรียบร้อย ฝนมาก็รีบทำการเพาะปลูกทันที การที่จะหว่านกล้า ปักดำนา เหมือนอยู่ถิ่นฐานเดิมนั้น ไม่สามารถจะทำได้ เพราะสภาพภูมิประเทศได้เปลี่ยนไปจาก ชานาพื้นที่ราบลุ่ม ชุมชนก็ปรับสภาพไปเป็นชาวไร่โดยการปลูกข้าวไร่ ใช้วิธีปรับพื้นที่แล้วนำไม้ไผ่ รวงกล้าเล็กๆ มาเชื่อมปลายไม้ให้แหลมแล้วนำไปขุดตีดไม้ไปเป็นแนว แล้วนำเมล็ดข้าว หยอดลงตามหลุมที่ขุดตีด หลุมละ 5-7 เมล็ด การปลูกข้าวไร่แบบนี้ คุณลุงมูลได้เล่าว่า ต้องใช้ แรงงานคู่ หรือคนหนึ่งขุดตีดไม้ไปอีกคนก็หยอดเมล็ดข้าวลงหลุม และกลบหลุมตามไปจนกว่าจะแล้วเสร็จ เมื่อข้าวงอกและโตขึ้น ก็มีการดายหญ้าเพื่อกำจัดวัชพืชไม่ให้แย่งอาหารกับต้นข้าว หลังจากเสร็จงานไร่زارอข้าวออกรวงสุกแก่พอเก็บเกี่ยว ชุมชนบ้านแปลง 5 ก็หันไปก่อสร้างบ้านเรือนต่อเพื่อให้เสร็จสมบูรณ์ จากคำบอกเล่าของคุณลุงมูล ซึ่งเป็นช่างไม้ก่อสร้างบ้านเรือน (คำเมือง เรียกว่า สล่า) ว่า ในห้วงระยะนี้ การก่อสร้างบ้านเรือนมีติด ๆ กันแทบทุกหลังคาเรือน คุณลุงเอง เมื่ออยู่บ้านเดิมไม่ได้รับค่าจ้างแรงงานแต่อย่างใด เพราะนานๆ จึงจะมีการปลูกสร้างสักครั้งหนึ่ง เมื่อมาอยู่บ้านแปลง 5 นี้ จากการช่วยแบบไม่มีค่าจ้าง ไม่มีอีกแล้ว มีแต่การจ้างปลูกสร้างอย่างเดียว เพราะชุมชนแต่ละครอบครัวก็อยากจะให้บ้านของตนเองเสร็จโดยเร็วไว จึงได้มีการมาเสนอราคา ค่าก่อสร้างให้เอง ใครก็อยากจะให้บ้านตัวเองเสร็จก่อนฤดูเก็บเกี่ยว คุณลุงมูลบอกว่าระยะ 2-3 ปี แรกนี้ เสร็จฤดูเพาะปลูก ตัวคุณลุงเองแทบไม่มีเวลาว่างเลย ต้องสร้างบ้านให้แก่ชุมชน รายได้ก็ตีมีเงินใช้เป็นกอบเป็นกำ สามารถส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในเมืองได้อย่างสบายไม่เดือดร้อน สำหรับลูกมือในการก่อสร้าง ก็อาศัยจากบุตรหลานในครอบครัว ทำให้บุตรหลานมีความรู้ ความสามารถติดตัวไปตลอดชีวิต

เมื่อข้าวออกรวงและแก่พอเก็บเกี่ยวได้แล้ว ทุกครอบครัวต้องรีบเก็บเกี่ยวและนวดหรือตีข้าวนำขึ้นสู่ยุ้งฉาง (หลองข้าว) เพื่อเก็บไว้บริโภคต่อไป บางครอบครัวทำได้มากก็มีไว้บริโภคตลอดปีจนกว่าข้าวใหม่ปีหน้าจะได้ผล แต่บางครอบครัวได้น้อยไม่เพียงพอ อันเนื่องมาจากสภาพพื้นดินไม่สมบูรณ์ และขาดน้ำ ต้องไปกู้ยืมจากญาติพี่น้องหรือพรรคพวก ทั้งที่เป็นข้าวเปลือกหรือเงินตราสำหรับซื้อข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน

ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา

ก่อนอพยพชุมชนบ้านแปลง 5 หรือบ้านท่าเตื่อ เดิมมีโรงเรียนประถมศึกษาภาคบังคับ 1 โรง จัดการสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 หากใครต้องการเรียนต่อให้สูงขึ้น ก็ต้องไปต่อประถมปีที่ 5-7 ได้ที่อำเภอฮอด หากต้องการศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมศึกษา ก็ต้องเข้าไปศึกษาต่อในตัวเมืองเชียงใหม่หรือลำพูน ส่วนมากผู้ที่จะไปศึกษาต่อได้ ผู้ปกครองจะต้องมีฐานะดีพอสมควร จึงจะสามารถส่งเสียให้บุตรหลานเข้าเรียนได้ ตั้งแต่มีการอพยพชุมชนมาอยู่บ้านแปลง 5 ทางราชการได้จัดงบประมาณสร้างโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น 1 แห่ง โดยการจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่ระดับชั้นเด็กเล็ก จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนได้ก่อสร้างบริเวณที่ดินสงวนของนิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพล ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านคนละฝั่งถนนสายฮอด-แม่ตื่น ปัจจุบันมีครู อาจารย์ประจำการอยู่ 8 คน เป็นหญิง 7 คน ชาย 1 คน คือ อาจารย์ใหญ่ มีนักเรียนชั้นอนุบาลหรือเด็กเล็กถึงชั้นประถมปีที่ 6 ดังนี้ คือ

1. ชั้นเด็กเล็ก นักเรียนชาย 12 คน นักเรียนหญิง 17 คน รวม 29 คน
2. ชั้นอนุบาล นักเรียนชาย 13 คน นักเรียนหญิง 10 คน รวม 23 คน
3. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนชาย 14 คน นักเรียนหญิง 3 คน รวม 17 คน
4. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนชาย 7 คน นักเรียนหญิง 11 คน รวม 18 คน
5. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชาย 9 คน นักเรียนหญิง 17 คน รวม 26 คน
6. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นักเรียนชาย 15 คน นักเรียนหญิง 5 คน รวม 20 คน
7. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นักเรียนชาย 10 คน นักเรียนหญิง 14 คน รวม 24 คน
8. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชาย 14 คน นักเรียนหญิง 3 คน รวม 17 คน

รวมนักเรียนทั้งสิ้น 174 คน

ข้อมูลนี้ได้จากอาจารย์ถวิล สุทธิวรรณจำปา อาจารย์ใหญ่และอาจารย์สุดใจ
สวาสดีวงศ์ อาจารย์โรงเรียนชุมชนบ้านแปลง 5

และเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2518 ได้มีการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเรื่องที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่บุตร ธิดา ของชาวกิ่งอำเภอดอยเต่าในขณะนั้น จึงได้ร่วมมือกันขอบริจาคจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พ่อค้า ประชาชน ซึ่งสามารถรับบริจาคได้เป็นเงินทั้งสิ้น 15,000 บาท และได้ดำเนินการติดต่อขอที่ดินจากนิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพล ในครั้งแรกเป็นเนื้อที่ 50 ไร่ 1 งาน 60 ตารางวา ได้ช่วยกันสร้างอาคารเรียนชั่วคราวขนาด 3 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง ขนาด 8 x 25 ตารางเมตร และขอเปิดทำการสอน แต่กรมสามัญศึกษาเห็นว่าไม่พร้อม จึงให้เปิดเป็นสาขาของโรงเรียนฮอดพิทยาคม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน โรงเรียนฮอดพิทยาคมจึงได้จัดส่งนายพิชัย นมีทอง และกิ่งอำเภอดอยเต่าได้จัดส่ง นางสาวผานิต แก้วชมภู ครูโรงเรียนบ้านถิ่นสำราญ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด มาดำเนินการสอน

โรงเรียนดอยเต่าวิทยาคม ได้รับการอนุมัติให้เปิดทำการสอน เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2519 โดยมีนายอำพล บุญอยู่ เป็นครูใหญ่ เปิดรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2 ห้อง มีนักเรียน 47 คน และรับโอนนักเรียนที่ฝากไว้กับโรงเรียนฮอดพิทยาคม ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อีก 1 ห้อง รวมมีนักเรียนครั้งแรก 77 คน

ปัจจุบันโรงเรียนดอยเต่าวิทยาคม สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งอยู่ในที่ดินของนิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพล ตำบลท่าเตื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเนื้อที่ 87 ไร่ 1 งาน 54 ตารางวา ดำเนินการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

โรงเรียนดอยเต่าวิทยาคม ตั้งอยู่เลขที่ 153 ถนนฮอด - แม่ตื่น ตำบลท่าเตื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ 87 ไร่ 1 งาน 54 ตารางวา จากการได้มา 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 กรมประชาสงเคราะห์อนุมัติให้ใช้ที่ดิน ตามหนังสือที่ มท. 0712/ จ.31260 ลงวันที่ 8 ตุลาคม 2516 มีเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ 1 งาน 60 ตารางวา

ส่วนที่ 2 กรมประชาสงเคราะห์อนุมัติให้ใช้ที่ดิน ตามหนังสือที่ มท. 0712/ จ.61282 ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2520 มีเนื้อที่ประมาณ 28 ไร่ 1 งาน 70 ตารางวา

ส่วนที่ 3 ที่ดินส่วนเกินจากที่ขอใช้ประโยชน์ และได้ก่อสร้างอาคารก่อนสำรวจทำแผนที่ เนื้อที่ประมาณ 8 ไร่ 2 งาน 24 ตารางวา

ทิศเหนือ	จุดป่าสงวนในเขตนิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพล จังหวัดเชียงใหม่ ระยะ 407 เมตร
ทิศตะวันออก	จุด วัดบ้านซ่ง แปลง 5 และเขตจัดสรร ระยะ 370.65 เมตร
ทิศใต้	จุด ถนนสายฮอด - แม่ตื่น ระยะ 486 เมตร
ทิศตะวันตก	จุด โรงพยาบาลดอยเต่า และป่าสงวนในเขตนิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพล จังหวัดเชียงใหม่ ระยะ 360 เมตร

ปัจจุบันได้เปิดทำการเรียนการสอน ตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีครู อาจารย์
จำนวน 29 คน นักการภารโรง จำนวน 4 คน นักเรียนชาย - หญิง จำนวน 461 คน

นอกจากการได้รับการศึกษาทั้งระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ของเยาวชนในชุมชนบ้านแปลง 5 แล้ว เยาวชนที่ไม่มีโอกาส ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ก็สามารถที่จะศึกษาหาความรู้ได้จาก ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอดอยเต่าโดยมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเปิดให้บริการการศึกษาที่ห้องสมุดประชาชนอำเภอดอยเต่า และที่ศูนย์บ้านน้อย ตำบลบ้านไทรงามอำเภอดอยเต่าได้อีกทางหนึ่ง

สำหรับการได้รับการศึกษาด้านการประกอบอาชีพ ของชุมชนบ้านแปลง 5 การได้รับการศึกษาหรือได้รับการเรียนรู้ ของชุมชนในสังคม ด้านประกอบอาชีพ เยาวชนจะได้รับการเรียนรู้ และการถ่ายทอดจากบิดามารดาตั้งแต่ ช่วยแรงงานในครอบครัวได้เป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้ติดต่อกันมาเป็นทอด ๆ สืบเนื่องมาแต่บรรพบุรุษ โดยเริ่มต้นของการเรียนรู้ได้ดังนี้ คือ การเรียนรู้ก่อนเข้าสู่อาชีพ เป็นการเรียนรู้ จากครอบครัวมีบิดามารดา เครือญาติ เป็นการฝึกฝนทักษะความชำนาญในการประกอบอาชีพ ของแต่ละบุคคลแยกการเรียนรู้การทำงานสำหรับหญิงหรือชาย ฝ่ายหญิงจะได้รับการเรียนรู้ จากแม่ในด้านการครัว หุงหาอาหาร ทำกับข้าว การถนอมอาหาร การแปรรูปอาหาร งานบ้าน งานเย็บปัก ถัก ร้อย ฝ่ายชายจะได้ รับการเรียนรู้ถ่ายทอดจากบิดาหรือเครือญาติฝ่ายชาย เช่น การทำไร่ ทำนา การไถหว่าน ปักดำ และได้ทดลองฝึกไถนา ดำนา ได้ดูได้เห็นเป็นตัวอย่างในการประกอบอาชีพ มีการซึมซับความรู้ไว้ติดตัวตลอดไป โดยยังไม่โตพอที่จะประกอบอาชีพเองได้ นอกจากนี้ ยังได้เรียนรู้เรื่องการจัดสานกระบุง กระจาด และเครื่องจักสานอื่น ๆ ไว้ใช้ในครัวเรือน และในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม การสานแห อวน ลอบ ไซ ไว้ดักจับสัตว์น้ำต่าง ๆ มาเป็นอาหารตลอดจน การไปออกจับปลา หาของป่ากับพ่อและญาติพี่น้องอีกด้วย

จากการได้รับรู้และการเรียนรู้ดังกล่าว จะเป็นความรู้อัตโนมัติไปตลอด เมื่อถึงวัยเติบโตใหญ่ ประกอบอาชีพเองได้แล้วไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย

ด้านการเรียนรู้ในขณะที่กำลังประกอบอาชีพเป็นการเรียนรู้ การเข้ารับการศึกษอาบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ในการประกอบอาชีพ เป็นการเรียนรู้ เพื่อฝึกฝนทักษะความชำนาญ สำหรับใช้ในการประกอบอาชีพ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มผลผลิตในการประกอบอาชีพให้ได้ผลดังปรารถนาในการได้รับการศึกษาการเรียนรู้ทางด้านการประกอบอาชีพ นี้จะมีหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้แก่ชุมชน ทั้งหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานของเอกชน เช่น หน่วยงานของพัฒนาการอำเภอและพัฒนากรตำบลเกษตรอำเภอและเกษตรตำบล ปศุสัตว์อำเภอ นิคมสร้างตนเอง เขื่อนภูมิพล จังหวัดเชียงใหม่ และประมงอำเภอดอยเต่า

พัฒนาการอำเภอและพัฒนากรตำบล ได้มีการให้การศึกษอาบรมด้านการประกอบอาชีพ การแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร - งานบ้าน อุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งใช้วัตถุดิบจากผลิตผล การเกษตรกรรมที่มีในท้องถิ่น

การเกษตรอำเภอและเกษตรตำบล ได้ให้การศึกษ อาบรมด้านการเพาะปลูก การบำรุงรักษา การเพาะพันธุ์ การขยายพันธุ์พืช การเก็บเกี่ยวผลผลิต การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืช ทั้งพืชสวน พืชไร่ พันธุ์ข้าว ไม้ให้ผลเช่น ขนุน มะม่วง ลำไย เป็นต้น

ปศุสัตว์อำเภอ ได้ให้การศึกษ อาบรม ด้านการเลี้ยงวัว ควาย สัตว์ปีก คือเป็ด ไก่ ให้ความรู้ด้านการดูแลรักษา การใช้ยา ฉีดวัคซีนป้องกันโรค ตลอดจนการขยายพันธุ์ และแหล่งจำหน่ายสัตว์เลี้ยงเหล่านี้ให้แก่ชุมชน

ประมงอำเภอ ได้ให้ความรู้และการถ่ายทอดวิธีการเพาะเลี้ยงปลา การจับสัตว์น้ำ การบำรุงรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติ จัดสร้างบ่อน้ำ เพาะพันธุ์ปลาเพื่อนำไปแจกจ่ายแก่เกษตรกรนำไปเลี้ยง เพื่อขยายพันธุ์ไว้บริโภค เป็นอาหาร และจำหน่ายสู่ชุมชนในท้องถิ่นและท้องถิ่นอื่น ๆ

ด้านองค์กรเอกชน ก็มีเจ้าหน้าที่หรือพนักงานของมูลนิธิพัฒนาสตรีชนบท สมาคมต่าง ๆ บริษัทห้างร้านที่มีปฏิสัมพันธ์ทางการค้าวัสดุอุปกรณ์การเกษตรไม่ว่าจะเป็นเครื่องจักรกล การเกษตร พันธุ์พืช ปุ๋ย ได้มาให้การศึกษอาบรมด้านเทคโนโลยีและวิธีใช้เครื่องจักรกล การบำรุงรักษา และให้ความรู้เสริมแก่ชุมชน จากการที่ได้รับ การเรียนรู้ แล้วชุมชนจึงนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้รับมาผสมผสาน เข้ากับความรู้อันเดิมที่เคยมีอยู่ในตัวเองไปใช้ในการประกอบ

อาชีพ เช่น การปลูกมะม่วง พันธุ์ใหม่แทนการปลูกมะม่วงพันธุ์พื้นเมืองเดิม หรือการปลูกลำไยที่นำพันธุ์สีชมพู เบี้ยวเขียว มาปลูกทดแทนพันธุ์พื้นเมืองของนายสมจิตร ดวงแก้ว อายุ 56 ปี เป็นต้น หรือกรณีของนายแก้ว บุญมี อายุ 44 ปี ที่มีประสบการณ์จากการจับปลาในแม่น้ำปิงมานาน เมื่อได้รับการเรียนรู้จากประมงอำเภอก็ได้มาขุดบ่อเลี้ยงปลา หาพันธุ์ปลามาเลี้ยง ปลูกไม้ผล เช่น ขนุน ลำไย มะม่วง ไร่ รอบ ๆ บ่อปลาเพื่อให้เกิดร่มเงา แก่ปลาในบ่อที่เลี้ยงไว้ นอกจากนี้จะนำมาเป็นอาหารสำหรับบริโภคแล้วยังได้จับปลาในบ่อออกจำหน่ายเพิ่ม เป็นการเพิ่มรายได้ด้วย

ด้านการศาสนาและวัฒนธรรม

ชุมชนชาวบ้านแปลง 5 นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน บ้านแปลง 5 วัดตั้งอยู่ท้ายหมู่บ้านทางทิศตะวันตก อยู่ติดกับถนนทางลงไปอ่างเก็บน้ำดอยเต่า ตั้งอยู่บนเนินดินสูงเป็นสง่าสวยงาม วัดเป็นแหล่งรวมใจของชุมชน ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรืองานทำบุญประเพณี ชุมชนบ้านแปลง 5 จะไปรวมกันที่วัด เช่น วันพระ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา ชาวบ้านจะไปร่วมทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทุก ๆ วันพระผู้สูงอายุในหมู่บ้านจะนุ่งขาวห่มขาวไปฟังเทศน์ฟังธรรมและอยู่พักค้างคืน จำศีลภาวนาที่วัดเป็นประจำ หากเป็นวันสงกรานต์ ชาวบ้านหนุ่มสาวจะมาชุมนุมกันที่วัดมากเป็นพิเศษ วัดในหมู่บ้านจะมีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม เช่น ชุมประตู่และวิหาร ซึ่งสร้างเสร็จแล้ว มีความสวยงาม และใหญ่มากพอสมควร คณะกรรมการวัดและกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนชุมชนในหมู่บ้านและใกล้เคียงได้ร่วมกันจัดงานปอยหลวงฉลองไปเมื่อปีที่แล้ว ปัจจุบันการก่อสร้างโบสถ์ของวัดยังไม่แล้วเสร็จสมบูรณ์ จากคำบอกเล่าของท่านเจ้าอาวาสพระครูสิงห์แก้วได้เล่าให้ฟังว่า ถ้าเรื่องการทำบุญสุนทานแล้ว ชุมชนบ้านแปลง 5 ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ด้านการพัฒนาวัด ชุมชนจะช่วยในรูปของตัวเงิน เพื่อจัดซื้อวัสดุในการก่อสร้างและใช้เป็นค่าจ้างแรงงานจากชุมชน ในหมู่บ้านนั่นเอง ในงานวันเข้าพรรษาหรือออกพรรษา ชาวบ้านแปลง 5 จะหยุดการทำงาน มาร่วมทำบุญกัน แม้แต่ร้านค้า ร้านขายอาหารก็หยุดหมด ทุกครัวเรือนจะประกอบอาหารที่พิเศษกว่าปรกติ แล้วนำไปทำบุญที่วัดและเก็บไว้รับประทานกันในครอบครัวและแจกจ่ายให้แก่เครือญาติ หรือผู้ที่เคารพนับถือ ทางด้านงานการบริจาคทำบุญ ชาวบ้านแปลง 5 จะให้ความร่วมมือด้วยดีเสมอมา จะมีการทอดกฐินผ้าป่าทุกปี นอกจากนั้นบรรดาเครือญาติของชุมชนที่ออกไป ประกอบอาชีพอื่นนอกหมู่บ้านหรือในกรุงเทพมหานคร ยังได้นำผ้าพระกฐินสามัคคีมาทอดที่วัด ร่วมกับชุมชนในหมู่บ้านทุกปีเสมอมาไม่เคยขาด

ด้านวิถีชีวิตในแต่ละวันของชุมชนบ้านแปลง 5 ถ้าเป็นเด็กกำลังวัยศึกษา ส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันจะอยู่กับโรงเรียนจะมีเวลาอยู่กับบ้านก็คือตอนเย็นหลังเลิกเรียนแล้วและในวันหยุดเรียนเสาร์ อาทิตย์เท่านั้น เวลาที่จะอยู่ใกล้ชิดกับพ่อแม่มีเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะอยู่กับเพื่อนที่เรียนร่วมสถาบันเดียวกัน หรือเล่นหัวอยู่กับเด็ก ๆ ญาติพี่น้อง สำหรับเด็กโตหรือเข้าสู่วัยรุ่น ในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หรือเลิกเรียนในตอนบ่ายคือช่วงเย็น พวกเขาเหล่านี้จะช่วยเหลือพ่อแม่ในเรื่องการประกอบอาชีพ เช่น นายสัญญา ชัยบาล จะไปดูแลวัวที่เลี้ยงไว้กลางทุ่งท้ายหมู่บ้านและตอนเช้าคอกแทนพ่อกับพี่เดช นันทสาร จะออกไปอ่างเก็บน้ำดอยเต่า ช่วยล้างทำความสะอาดเรือที่ออกจับปลามาแล้วทั้งวัน และผูกเรือกับหลักให้เป็นที่เรียบร้อย พร้อมขนเครื่องมือในการจับปลาขึ้นมาเก็บไว้เพื่อนำออกใช้ในวันต่อไป

ส่วนนายทรงเดช คำหล้า หรือนายสุรียา มุลอตุ จะออกไปสวนลำไย มะม่วงในฤดูแล้วก็จะไปติดตั้งเครื่องสูบน้ำรดต้นไม้ดังกล่าว ถ้าเป็นฤดูฝนก็จะออกไปพ่นยาฆ่าแมลง ให้ปุ๋ยต้นไม้เป็นต้น จะมีเวลานันทนาการกับเพื่อน ๆ บ้างก็ช่วงพักเรียนเวลากลางวันหรือหลังเลิกเรียน เล็กน้อย ในการเล่นกีฬาที่โรงเรียนกับเพื่อน กีฬาที่เป็นที่โปรดปรานของเด็กในชุมชนบ้านแปลง 5 คือฟุตบอล มีการจัดทีมแข่งขันกันตลอดปี เวลาที่พวกเขาเหล่านี้จะมีเวลาว่างจริง ๆ ก็คือตอน กลางคืน ดูละครทีวีกันทั้งครอบครัวและพักผ่อนหลับนอนเพื่อออมแรงไว้ประกอบภารกิจด้าน การประกอบอาชีพในวันใหม่ ส่วนชุมชนเกษตรกรบ้านแปลง 5 ที่อยู่ในวัยทำงาน ทั้งหญิงและชายหรือวัยที่กำลังสร้างหลักฐานให้กับครอบครัว มีภาระหน้าที่ที่ต้องเลี้ยงดูบุตรธิดา บิดามารดาชราแล้ว ชีวิตประจำวันจะอยู่กับการประกอบอาชีพคือ ไปทำสวนมะม่วง ลำไย ทำไร่ปลูกพืชทอง ถั่วเหลือง ถั่วลิสง หรือพวกมีอาชีพเสริมทางการประมงก็ออกจับปลาตามอ่างเก็บน้ำและตามลำแม่น้ำปิง เมื่อถึงฤดูน้ำหลากปลาชุม พวกมีอาชีพการประมงก็จะออกจับปลาทั้งกลางวันและกลางคืนแทบไม่มีเวลาพักผ่อน ฝ่ายแม่บ้านก็จะจัดคัปลาแยกประเภทเตรียมออกจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลาง หากปลาตายหรือไม่ได้ขนาดตามที่ต้องการของตลาดก็นำมาแปรรูปเป็นปลาร้า ปลาย่าง ปลาจวง ไว้รอจำหน่ายต่อไป ในวันพระวันศีล กลุ่มผู้สูงอายุ คนแก่คนเฒ่าก็จะนุ่งขาว ห่มขาวไปทำบุญฟังเทศน์ ฟังธรรมที่วัด วิถีชีวิตในแต่ละวันแต่ละวัยจะเป็นอยู่ในลักษณะเช่นนี้ มีวิถีชีวิตอยู่กันอย่างเรียบง่าย และตั้งใจประกอบอาชีพสุจริตเสมอมา

ด้านทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านแปลง 5 มีขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ทางภาคเหนือตอนบนทั่ว ๆ ไป ที่ได้รับการถ่ายทอดส่งสมกันมา แต่บรรพบุรุษ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและตัดตอนขั้นตอนของพิธีกรรมไปบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งประเพณีอันดีงามมาแต่ดั้งเดิม เช่น พิธีไหว้ผีปู่ย่าในการแต่งงาน พิธีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน พิธีไหว้เทวดา ขึ้นท้าวทังสี่จะกระทำกันในช่วงสงกรานต์ และพิธีกรรมบางอย่างได้ล้มเลิกไป เช่น พิธีเซ่นไหว้ผีเหมืองฝาย เดิมจะทำบุญในตอนต้นฤดูฝน คือประมาณเดือนพฤษภาคม ต่อมาเมื่อมีระบบชลประทานเข้ามาในหมู่บ้านและเหมืองฝายเดิมได้สูญสลายไปกับการท่วมของน้ำปิงในอ่างเก็บน้ำ ปัจจุบันกำลังมีการรวมกลุ่มกันใหม่แบบเป็นทางการเพื่อที่จะใช้เครื่องสูบน้ำจากลำน้ำปิงมาใช้รดต้นไม้ในสวนลำไยของชุมชน สำหรับการปลูกพืชสวนคือลำไย หนูนุ มะม่วง มะนาว เกษตรกรส่วนมากนิยมขุดสระน้ำและเจาะน้ำบาดาล แล้วใช้เครื่องยนต์หรือเครื่องสูบน้ำพลังไฟฟ้าใช้เองเป็นของตัวเอง ปัจจุบันชุมชนบ้านแปลง 5 ให้ความสำคัญในเรื่องนี้น้อยลงเพราะวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนไป โดยเฉพาะกับคนรุ่นหลัง มีความผูกพันกับเครือญาติลดน้อยลง

ด้านความเชื่อ ความเชื่อในบางอย่างยังคงมีอยู่แต่บางอย่างได้สูญหายไป เช่น ความเชื่อในเรื่องเจ้าเข้าทรงได้หมดไป แม้แต่คนทรงที่ยังมีชีวิตอยู่แต่เดิมที่มีคนเชื่อเรื่องเจ้าเข้าทรงนั้นมาจากสาเหตุ เช่น ของหาย ถูกใจผู้ร้ายขโมยวัวควายไป ชุมชนจะพึ่งเจ้าเข้าทรงให้ทำนายทายทักว่าจะได้คืนหรือไม่ หรือวัวควายที่ถูกผู้ร้ายขโมยไปว่าไปทางทิศไหนจะได้คืนมาหรือไม่ อย่างไร หรืออย่างไรในกรณีของการคลอดลูก ได้พูดคุยกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เรื่องความเชื่อหลังคลอดแล้วว่า ผู้หญิงในหมู่บ้านแปลง 5 แม้ว่าบางคนจะได้รับการศึกษามากพอสมควร ยังคงปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิมที่ได้รับมาจากการตาหรือบรรพบุรุษฝ่ายสตรีอยู่ คือมีการอยู่ไฟ งดอาหารหวาน คาว บางประเภท ที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่าง ๆ แก่ตัวเอง และบุตรธิดาน้อยของตน สำหรับความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ยังยึดมั่นในความเชื่ออยู่เสมอ โดยเฉพาะการทำบุญให้กับญาติที่เสียชีวิตแล้ว จะมีการทานขันข้าว ทรัพย์สินเงินทองให้กับผู้ล่วงลับ นอกจากนี้ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาจะนำอาหารไปทำบุญและทานให้กับญาติพี่น้องหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วให้มีความสุขในโลกหน้า ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงการให้ความเคารพนับถือในบรรพบุรุษหรือเครือญาติ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ใครทำกรรมอะไรไว้กรรมนั้นต้อง

ตอบสนอง เป็นเหตุให้ชุมชนเร่งสร้างบุญทำทานสร้างกุศลให้พ้นจากบ่วงกรรมในอดีต เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีสาวเทวดา เจ้าที่เจ้าทาง นางไม้ที่สิงสถิตย์อยู่ตามต้นไม้ใหญ่ก็ยังมีอยู่ ไม่มีใครกล้าแตะต้องต้นไม้ใหญ่ในวัดหรือในป่าช้า จึงกลายเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไปด้วย

ในระบบคุณค่า ชาวบ้านแปลง 5 ยังให้ความสำคัญกับการเป็นผู้เตมาผู้แก่ ให้ความสำคัญเคารพนับถือบรรพบุรุษมีความเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดายังคงปฏิบัติตามธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันมา ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้าง ชุมชนยังคงรักษากฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม เนื่องจากที่ผ่านมาไม่เคยปรากฏว่ามีเหตุการณ์ขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นในหมู่บ้านนี้เลย แม้แต่การประกอบอาชีพจะมีการแข่งขันกันก็ตาม การลักเล็กขโมยน้อย ใจผู้ร้าย นักการพนันอาชีพ ไม่ปรากฏมีให้เห็นในหมู่บ้านนี้ ทุกครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสงบสุข

ด้านการสาธารณสุข การบริการด้านนี้ของชุมชนบ้านแปลง 5 เดิมไปใช้บริการที่สถานีอนามัยตำบลที่หมู่บ้านแปลง 1 ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำอยู่ 3 คน และมี อสม. ของหมู่บ้านคอยให้คำแนะนำด้านการสาธารณสุขและปัญหาสุขภาพ ในหมู่บ้านไม่เคยเกิดโรคร้ายร้ายแรงใด ๆ บ้านเรือนแต่ละหลังมีส้วม และมีน้ำดื่มจากน้ำประปาหมู่บ้านไว้ใช้ บางครอบครัวที่มีฐานะพอจะเจียดเงินซื้อน้ำดื่มโพลาริสได้ก็ซื้อน้ำที่บรรจขวดและแกลลอนดื่มกัน จากการสอบถามข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พบว่า การเข้ารับบริการทางด้านสุขภาพอนามัยของชุมชนส่วนใหญ่จะมาเข้ารับบริการด้านการคุมกำเนิด การซื้อยาคุมกำเนิด การทำแผลใส่ยาจากอุบัติเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ มีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคอื่น ๆ ชุมชนจะไปใช้บริการที่โรงพยาบาลตอยเต่าซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอ

จะเห็นได้ว่าในด้านสุขภาพอนามัยของชุมชนบ้านแปลง 5 ไม่ปรากฏโรคติดต่อร้ายแรงทุกครอบครัวมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง จากข้อสังเกตของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและผู้ศึกษาเห็นว่าในหมู่บ้านโรคที่น่าเป็นห่วงก็คือ โรคนี้ว ซึ่งมีสาเหตุมาจากน้ำดื่มเป็นน้ำบาดาล ซึ่งมีหินปูน เจือปนอยู่สูงมาก ไม่สามารถกำจัดออกไปได้เด็ดขาด จะแก้ไขได้ก็โดยการสูบน้ำจากแม่น้ำปิงนั้นมาทำน้ำประปา หรือไม่ก็ต้องหาแหล่งน้ำธรรมชาติที่ไม่มีหินปูนและสนิมเหล็ก ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้เวลาและงบประมาณมากก่อสร้าง เพราะการจะก่อสร้างและเดินท่อน้ำให้แก่ชุมชนใช้เงินจำนวนมาก ถ้าพึ่งชุมชนคงจะจัดทำขึ้นเองคงไม่ได้

ในด้านการสาธารณูปโภคอื่นที่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพของชุมชน มีไฟฟ้าในปี พ.ศ.2515 ได้มีไฟฟ้าเข้ามาใช้ในหมู่บ้านเป็นไฟฟ้า จากการใช้เครื่องยนต์ปั่นทำให้เกิดกระแสไฟ ในห้วงระยะนี้ การให้บริการของการไฟฟ้าให้บริการชุมชนได้เป็นเวลา คือตอนเช้าตั้งแต่เวลา 5 นาฬิกาถึง 8 นาฬิกา กลางวันงดให้บริการและจะให้บริการอีกครั้งหนึ่งในตอนเย็น คือตั้งแต่เวลา 17 นาฬิกา จนถึง 20 นาฬิกา ก็ปิดการให้บริการ การให้บริการในช่วงนี้ การไฟฟ้าสามารถให้บริการเพียงอย่างเดียวคือแสงสว่างเท่านั้น จะใช้ในการประกอบอาชีพอย่างอื่นไม่ได้ ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2525 ชุมชนจึงได้ใช้ไฟฟ้าพลังน้ำจากเขื่อนภูมิพล และใช้กันอยู่จนถึงปัจจุบัน การมีไฟฟ้าเข้ามาใช้ในหมู่บ้านในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 เป็นต้นมา ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่แม้กระทั่งการประกอบอาชีพในด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรืองานสูบน้ำ รถต้นไม้ในเรือสวนไร่นาได้พัฒนาขึ้นกว่าเดิม ความสะดวก สบายในชีวิตประจำวันมีมากขึ้น มีการหาซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกสบายไม่ว่าจะเป็นหม้อหุงข้าว พัดลม โทรทัศน์ วิทยุ เตารีด มาใช้กันทุกครัวเรือน ด้านการประปาของหมู่บ้านมีน้ำใช้ได้ตลอดปี แต่จะมีปัญหาที่คือน้ำมีหินปูนและสนิมเหล็กเจือปนอยู่ สำหรับน้ำใช้ในการเกษตรกรรมมีคลองชลประทานจากอ่างเก็บน้ำผางกับเข้ามาใช้ในหมู่บ้าน แต่ก็ไม่มีพอใช้ตลอดปี ในฤดูแล้งจะไม่มีน้ำเลย ชุมชนที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ต้องช่วยเหลือตัวเองโดยการขุดสระน้ำและเจาะน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัว

สภาพทางสังคม

สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านแปลง 5 ปัจจุบันการคมนาคมสะดวก รวดเร็ว ทั้งการเดินทางเข้าสู่ตัวเมือง และระหว่างหมู่บ้าน มีสาธารณูปโภคพร้อมทั้งไฟฟ้า การประปา การศึกษา การสาธารณสุข การสร้างบ้านเรือนจะปลูกเรียงรายกันไปตามถนนซอยของหมู่บ้าน ตัวบ้านจะเป็นบ้านไม้เสียส่วนมาก มีทั้งแบบสองชั้น ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง ส่วนล่างของบ้านใช้สำหรับเก็บเครื่องมือการเกษตร ยานพาหนะหรือประกอบกิจการอุตสาหกรรมในครัวเรือน บ้านแต่ละหลังจะมีแนวเขตรั้วโดยรอบ บางบ้านสร้างรั้วไม้ไผ่ ไม้ระแนง หรือปลูกมะขาม มะขามเทศไว้เป็นแนวขอบรั้ว เพื่อแบ่งเขตแดนในหมู่บ้านมีถนนซอยตัดเป็นตาหมากรุกโดยรอบ สามารถเดินทางติดต่อกันได้ทั่วถึง สะดวก สบาย จากอดีตเมื่อชุมชนอพยพขึ้นมาอยู่ใหม่ คุณลุงมูล ปวนปินตา ได้เล่า

ถึงลักษณะของบ้านเรือนในสมัยนั้นว่า บ้านไม้แต่ละหลังยังสร้างไม่แล้วเสร็จสมบูรณ์มากนัก บางบ้านก็มีลักษณะเป็นกระท่อมเพิงพัก ตั้งอยู่ห่างกันบนที่ดินของตน ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังแคบ ๆ ถึงฤดูฝนถนนเลอะเป็นโคลน การไปมาหาสู่ไม่สะดวก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 เป็นต้นมา ทางรัฐบาลได้ใช้งบประมาณพัฒนาชนบท จึงได้มีการปรับปรุงถนนซอยใหม่ ในหมู่บ้านมีถนนกว้างขึ้น มีการลาดยางและเทคอนกรีตเสริมไม้ จึงทำให้การสัญจรไปมาหาสู่กันสะดวกขึ้น

ด้านการติดต่อสื่อสารชุมชนบ้านแปลง 5 ในปัจจุบันมีความสะดวก รวดเร็ว สามารถติดต่อกันได้หลายทาง ทั้งด้านการไปรษณีย์โทรเลข โทรศัพท์สาธารณะ โทรศัพท์ภายในบ้าน จึงเห็นได้ว่าชุมชนบ้านแปลง 5 มีความทันสมัยพอสมควร นอกจากนี้การออกไปติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่น ๆ เช่น จังหวัดเชียงใหม่และกรุงเทพมหานคร จากการไปติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่นหรือบุคคลภายนอกของชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เทคโนโลยีที่นำมาพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ผู้ที่จะออกไปติดต่อภายนอกชุมชนอยู่บ่อย ๆ จะเป็นกลุ่มของพ่อค้า นายทุน หรือพ่อเลี้ยงที่ไปติดต่อค้าขายผลิตผลเกษตรกรรม อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มของวัยรุ่นของชุมชนซึ่งออกไปศึกษาต่อในตัวเมืองเชียงใหม่และกรุงเทพมหานคร และออกไปรับจ้างหารายได้เสริมในช่วงว่างเว้นจากการทำไร่นา ทำสวน ดังนั้นข้อมูลข่าวหรือแหล่งข่าวต่าง ๆ ที่รับจึงมีทั้งได้รับจากบุคคลภายนอกชุมชนที่ออกไปติดต่อหรือบุคคลภายนอกเข้ามาติดต่อค้าขายซื้อผลิตผลทางการเกษตรของชุมชน ในหมู่บ้านเอง มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารมูลฐาน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังได้รับข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญและใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุด เพราะในขณะที่ประกอบอาชีพไปก็จะฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ตามไปด้วย

ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านแปลง 5 ตั้งแต่ตั้งเดิมมา มีลักษณะสังคมเกษตรเพื่อยังชีพมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในด้านการผลิต เมื่อมีการเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยว ผลิตผลจะร่วมแรง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในลักษณะของการลงแขกหรือเอามื้อเอารวันกัน ไม่เพียงแต่การช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเท่านั้น งานในลักษณะอื่น ๆ เช่น การสร้างวัด สร้างศาลากลางบ้าน หรือสร้าง โรงเรียน ก็จะมีการช่วยเหลือกันทั้งด้านกำลังทรัพย์และแรงงาน จึงเห็นได้ว่าสังคมในระยะเริ่มแรก การจัดตั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีความสัมพันธ์กันเสมือนเป็นญาติกัน แม้ว่าจะไม่ใช่เครือญาติ มี การช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูสาธารณสมบัติร่วมกัน เป็นต้น

ปัจจุบันความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายยังคงอยู่ แม้ว่าลักษณะของระบบเครือข่ายจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในความสัมพันธ์ แต่จะเกิดขึ้นเฉพาะช่วงวัยเท่านั้น คือในวัยเด็กกำลังเรียนที่เป็นญาติกันก็จะไม่ค่อยพบหาสมาคมกัน ถ้าไม่เรียนในสถาบันเดียวกัน จะคบหาสมาคมเฉพาะกับพวกที่เรียนในโรงเรียนเดียวกัน หรือสถาบันเดียวกันเท่านั้น ถึงแม้บิดามารดาจะพาไปแนะนำให้รู้จักกันในชวงงานประเพณีสงกรานต์รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ เครือญาติเดียวกัน ซึ่งเป็นเทศกาลที่บรรดาญาติพี่น้องจะมารวมกันโดยพร้อมหน้าตามประเพณีอันดีงามของชุมชนไทยเหนือ ในปัจจุบันวัยรุ่นหรือหนุ่มสาว เมื่อรดน้ำดำหัวเสร็จตามประเพณีแล้ว ก็จะแยกย้ายกันไปเที่ยวเตร่หาความสนุกสนานในกลุ่มของตนที่เป็นเพื่อนรักชอบพอกัน ดังนั้นความสัมพันธ์จึงต่างจากสมัยก่อน แต่ถ้าเป็นวัยผู้ใหญ่แล้วหรือผู้เฒ่า ผู้แก่ ที่เคยมีความสัมพันธ์กันมาแต่ดั้งเดิม ยังคงมีการไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ให้ความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนก่อนมาทั้งในด้านกิจกรรมส่วนรวมหรือส่วนตัว ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์กันในชุมชนและกลุ่มเครือข่ายจะลดน้อยลงไปบ้าง แต่ถ้าเป็นเรื่องของการขอความช่วยเหลือกันในด้านงานบุญกุศลแล้ว ก็ยังคงอยู่เหมือนเดิม เช่น งานบุญขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น

สำหรับสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัว วิถีชีวิตของคนในชุมชนจะขึ้นอยู่กับเครื่องอำนวยความสะดวก ภายในบ้านเกือบทุกหลังคาเรือน จะมีเตาแก๊ส โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เป็นต้น นอกจากนี้รถจักรยานยนต์ รถยนต์ปิกอัพ คนในชุมชนบ้านแปลง 5 ถือว่ามีความจำเป็นในการประกอบอาชีพ และการติดต่อสื่อสารมาก ครอบครัวใดพอมีฐานะทางการเงินจะต้องซื้อหามาใช้ให้ได้ จะใช้รูปแบบเงินสดหรือเงินผ่อนก็ตาม และถือว่าเป็นหน้าตาและเป็นเกียรติในสังคมอีกด้วย ดังนั้นความเป็นอยู่ของชุมชนจะเป็นลักษณะของในเมืองมากขึ้น คือ ผู้หญิงและผู้ชายในครอบครัวจะช่วยกันทำงานประกอบอาชีพอย่างเท่าเทียมกัน บางครอบครัวจะไปไร่ไปสวนต้องไปคู่กันปล่อยบ้านไว้ให้คนแก่เฒ่า ปู่ ย่า ตา ยาย คอยดูแล ชาวบ้านแปลง 5 หลายคนได้พูดถึงค่าครองชีพของพวกตนในปัจจุบันสูงมาก จะต้องซื้อหาแทบทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นผัก เนื้อหมู เนื้อวัว หรือเนื้อไก่ ซึ่งนำเข้าไปจากในเมืองเชียงใหม่หรืออำเภอฮอด ยังมีเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างอื่น ๆ อีก เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้านอีกส่วนหนึ่ง

การรวมกลุ่มทางสังคมของชุมชน มีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มสมาชิก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ ซึ่งในการร่วมกิจกรรมกลุ่มบางกลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิก ธนาคารเพื่อการเกษตร และ สหกรณ์ จะให้ความสำคัญต่อกลุ่มนี้มาก เนื่องจากเป็น กลุ่มแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพของชุมชน

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพเกษตรกรรม ถือเป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้านแปลง 5 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการประกอบอาชีพนี้สืบต่อกันมาเพราะการเกษตรเป็นการผลิตที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ มีการเพาะปลูกข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ปลูกพืชผักสวนครัวและผลไม้ เลี้ยงสัตว์ปีกจำพวกเป็ด ไก่ เลี้ยงหมูไว้เป็นอาหาร เลี้ยงวัวควายไว้ใช้แรงงานในไร่นา และใช้เทียมเกวียนเป็นพาหนะ บรรทุกสิ่งของเครื่องใช้โดยสารถไปมาหาสู่กับชุมชนใกล้เคียง เสร็จหน้างานก็ใช้วัวควายเป็นแรงงานในการหีบอ้อยเพื่อทำน้ำตาลจากอ้อยเก็บไว้บริโภคและจำหน่าย แลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ อาหารการกินที่ไม่มีในท้องถิ่น การทำนาและการเพาะปลูกในอดีตก่อนการอพยพได้อาศัยน้ำจากลำน้ำปิง ต่อเมื่ออพยพขึ้นมาอยู่ที่ชุมชนบ้านแปลง 5 ในปัจจุบัน การทำนาเพาะปลูกได้อาศัยน้ำจากน้ำฝน และน้ำจากคลองชลประทานที่ไหลผ่านหมู่บ้าน และน้ำบาดาลที่ขุดเจาะขึ้นใช้กันเอง ดังนั้นการทำนาและการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวจึงทำได้ปีละครั้งเท่านั้น ในฤดูฝนถ้าฝนตกตามฤดูกาล ชาวบ้านก็จะสามารถเพาะปลูกได้

การทำนาซึ่งเป็นพืชอาหารหลักของชุมชนบ้านแปลง 5 จะมีการทำนาปลูกข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า เพราะชุมชนชอบรับประทานข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า การทำนาจะเริ่มทำกันในช่วงต้นฤดูฝน คือ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม หรือมิถุนายนเป็นอย่างช้า โดยการไถนาคราด ใช้ แรงงานจากวัว ควาย หรือรถไถเล็กที่ใช้คนบังคับเดินตามหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าควายเหล็ก

เมื่อไถคราดเสร็จ ชาวบ้านจะนำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่แช่น้ำไว้ประมาณ 2-3 วัน จนเมล็ดพันธุ์ข้าวเริ่มงอกที่เตรียมไว้ หว่านลงในแปลงกล้ารองต้นกล้ามีอายุประมาณ 1 เดือน หรือสูงประมาณ 1 ศอก จะถอนกล้าไปปักดำยังแปลงนาอื่นที่ไถคราดเตรียมไว้แล้ว เมื่อปักดำเสร็จก็ปล่อยน้ำเข้านา ในห้วงระยะเวลารอดต้นข้าวเจริญเติบโต ชาวบ้านต้องเอาใจใส่ให้น้ำนาไม่ให้ขาดน้ำ ถอนวัชพืชออกทิ้ง จับปูและหอยไปประกอบอาหารหรือเป็นอาหารสัตว์เลี้ยงพวกเป็ด ไก่ เพื่อ

ไม่ให้มีมาก และกัดกินต้นข้าวในนา หมั่นคอยดูแลจนกว่าข้าวจะตั้งท้องและออกรวงจนข้าวแก่เก็บเกี่ยวได้ในเดือนตุลาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเพาะปลูก 4-5 เดือน เนื่องจากการทำนาดำ เป็นงานที่ต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมาก จะทำเพียงคนเดียวไม่ได้ ตั้งแต่เริ่มเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยว จนกระทั่งนวดข้าวหรือตีข้าวขนขึ้นยุ้งฉาง (หลอมข้าว) ลำพังจะทำกันเองโดยใช้แรงงานจากคนในครอบครัวก็ไม่พอและมีความล่าช้า จึงมีการลงแขกหรือเอามือเอารวันมาช่วยแลกเปลี่ยนแรงงานกันในหมู่เครือญาติและเพื่อนบ้านไม่ต้องเสียค่าจ้างแรงงาน เพียงแต่จัดข้าวปลาอาหารไว้คอยเลี้ยงดูกันเท่านั้น

ดังได้กล่าวแล้วในตอนก่อนว่าพื้นที่ในการอพยพบ้านแปลง 5 นี้ เป็นที่ราบเชิงเขาลาดเชิงลงสู่แม่น้ำปิง ดินเสื่อมคุณภาพ ขาดแหล่งน้ำใช้ในการเพาะปลูกข้าวนาดำที่ทำนาดำกันอยู่ในปัจจุบันคือที่นาเดิมนอกเขตควบคุมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต มีพื้นที่ทำนาจำกัด มีเจ้าของน้อยราย ข้าวที่ผลิตได้จึงไม่เพียงพอต่อการบริโภค จากการสัมภาษณ์คุณลุงชั้น แก้วมูล อายุ 65 ปี มีอาชีพทำนามาตั้งแต่ก่อนการอพยพ เดิมมีที่นาอยู่ 10 ไร่ ตอนนี้เหลือที่นาเดิมอยู่ 3 ไร่ ยังคงทำนาแปลงที่เหลืออยู่ ได้ข้าวเปลือกปีละประมาณ 120 ถัง ในครอบครัวลุงมีป่าอ้าไฟ อายุ 62 ปี ภรรยาและหลานชายหญิงอีก 2 คน กำลังอยู่ในวัยเรียน ข้าวที่ทำนาได้จึงไม่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี คุณลุงได้เล่าให้ฟังว่าเมื่ออพยพขึ้นมาอยู่บ้านแปลง 5 พื้นที่ทำการเกษตรกรรมใหม่เปลี่ยนไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง จะทำนาปักดำไม่ได้ เพราะเป็นป่าต้องหักร้างถางพง พื้นดินเป็นดินลูกรังปนทราย แม้จะขึ้นคันนาไว้ก็เก็บน้ำฝนไม่อยู่ ชาวบ้านแปลง 5 จึงต้องหาพันธุ์ข้าวไร่มาปลูกแทนการทำนาดำ

การปลูกข้าวไร่ การปลูกข้าวไร่ของชาวบ้านแปลง 5 โดยชาวบ้านจะทำการหักร้างถางพงปรับพื้นที่ให้เตียนเพื่อเตรียมพื้นที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวไร่ไว้ก่อนในช่วงฤดูแล้ง หลังจากนั้นก็จะหาพันธุ์ข้าวไร่ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่มีความทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศได้ดี ลักษณะเมล็ดข้าวโตแลสั้นกว่าเมล็ดข้าวนาดำ ซึ่งสามารถไปหาซื้อเมล็ดพันธุ์ได้จากชุมชนบ้านเกาะหลวง เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยง ที่มีการปลูกข้าวไร่อยู่เป็นประจำ คุณสมบัติที่ดีของข้าวไร่อีกอย่างหนึ่งคือข้าวไร่ไม่ต้องการน้ำหล่อเลี้ยงลำต้นมากนัก เพียงแต่ได้รับน้ำฝนให้พื้นดินโคนต้นข้าวเปียกชื้นก็พอ

หลังจากชาวบ้านเตรียมพื้นที่ดินไว้แล้ว เมื่อฤดูฝนมาถึงประมาณเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ก็เริ่มทำการปลูกข้าว อุปกรณ์ที่ใช้ในการปลูกข้าวคือ ไม้รวกเชื่อมปลายให้แหลมข้าง

หนึ่ง ไว้สำหรับขุดและตัดให้ดินหลุดออกเป็นหลุม ตะกร้าหรือกระบุง (เปียด) สำหรับใส่เมล็ดพันธุ์ข้าว การปลูกข้าวไร่นี้ต้องใช้แรงงานเป็นคู่ คือคนหนึ่งจะเป็นคนขุดตัดเอาดินออกเป็นหลุมเล็ก ๆ อีก คนหนึ่งจะนำเมล็ดพันธุ์ข้าวลงหยอดในหลุม ๆ ละ 5-6 เมล็ด แล้วกลบดินตามโดยปลูกหรือหยอด เมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นแนวยาวไปเป็นแถวตรงจนสุดพื้นที่แล้วมาเริ่มแถวใหม่โดยแต่ละแถวจะห่างกันประมาณ 1 คืบ เมื่อปลูกแล้วเสร็จก็รอเพียงข้าวงอก เมื่อลำต้นสูงประมาณ 1 คืบ ก็จะช่วยกัน คายหญ้าออกและรอกจนกว่าข้าวจะออกรวง และแກ່รอกการเก็บเกี่ยวไปนวดตีไว้สีหรือตำข้าวเป็น ข้าวสารเพื่อหุงหาบริโภคต่อไป ในห้วงระยะข้าวออกรวงเริ่มจะแก่สุก ชาวบ้านต้องออกมาเฝ้าไร่ข้าวตลอดวัน หรือถึงขั้นต้องทำหุ่นไล่กาไว้ในแปลงไร่ เพื่อป้องกันขับไล่นกต่าง ๆ ที่จะมาจิกกิน เมล็ดข้าว การปลูกข้าวไร่นี้ ขบวนการหรือขั้นตอนการเพาะปลูกน้อยกว่าการทำนาดำ จากคำบอกเล่าของลุงชั้น แก้วมูล บอกว่า เมื่อปลูกข้าวแล้วไม่ต้องใส่ปุ๋ย ปล่อยให้เจริญเติบโตเองตามธรรมชาติ จนกว่าข้าวจะแก่และเก็บเกี่ยวได้ นอกจากปลูกข้าวไร่ ลุงชั้นยังได้บอกว่าชาวบ้านไม่เพียงแต่จะปลูกข้าวอย่างเดียว จะทำการแบ่งพื้นที่ดินที่ได้รับการจัดสรรมาใช้ปลูกพืชชนิดอื่นแซมไปด้วย เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเหลือง พักทอง พักหม่น หรือพักเขี้ยว แดงไทย เป็นต้น การปลูกส่วนใหญ่ผลผลิตที่ได้จะเก็บไว้บริโภคภายในครอบครัว นอกจากบางครอบครัวที่มีลูกน้อยคนได้รับที่ดินที่มีคุณภาพของดินดีกว่าใกล้แหล่งน้ำก็ผลิตได้มากและเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนก็แบ่งจำหน่ายเพื่อนำเงินมาไว้ใช้ซื้อของที่จำเป็นในครอบครัวและไว้ทำบุญตามประเพณี

การทำสวน ชุมชนบ้านแปลง 5 มีการทำสวนกันเป็นส่วนมาก ซึ่งในปัจจุบันถือเป็นอาชีพหลักของชุมชน การทำนาคามีเพียงส่วนน้อย การปลูกข้าวไร่มีการปลูกหลงเหลืออยู่บ้าง 3-4 ครอบครัวนั้น พืชสวนที่ปลูกจะมีมะม่วง ขนุน มะขาม ลำไยพันธุ์พื้นเมือง พืชที่ปลูกในระยะที่ชุมชนอพยพมาอยู่ใหม่ ๆ นั้น ประมาณปี พ.ศ.2507-2509 คือ ในห้วงระยะเวลา 3 ปีแรก พันธุ์พืชที่นำมาปลูกจะเป็นพันธุ์พื้นเมืองที่หาได้ในท้องถิ่น หรือชุมชนใกล้เคียง ผลผลิตที่ได้จะเก็บไว้บริโภค และแบ่งปันกันในหมู่เครือญาติเท่านั้น นอกจากผู้ที่ขยันจริง ๆ ปลูกได้มากผลผลิตดีก็จะนำไปจำหน่ายในตลาดอำเภอฮอด

การปลูกพืชผักสวนครัว พืชที่ปลูกจะเป็นผักกาดขาว ผักกาดกวาดตั้งดอก (ผักกาดจ้อน) หอม กระเทียม ผักชี ยี่ห่วย (ผักชีลาว) ส่วนมากจะปลูกไว้บริโภคภายในครัวเรือนหรือแบ่งปันกันระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้าน คือบ้านใดผลผลิตออกก่อนก็แบ่งให้บ้านที่มีผลผลิต

ออกทีหลัง หรือถ้าบ้านใดบริโภคหมดแล้ว ก็ไปขอแบ่งปันจากบ้านที่ยังมีอยู่ได้ ไม่มีการซื้อขายกัน แต่อย่างใด พื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูก ก็ใช้พื้นที่ในบริเวณบ้านโดยกันส่วนออกจากบริเวณบ้าน หลวงข้าว เล้าไก่ คอกวัว ควาย แล้วกันรั้วไม้ไผ่แยกต่างหาก เพื่อป้องกันไก่เข้าไปคุ้ยเขี่ยหรือวัวควายเหยียบย่ำ น้ำใช้จากน้ำฝนหรือน้ำบ่อที่ขุดไว้ใช้ภายในบ้าน การเพาะปลูกพืชผักสวนครัวนี้จะปลูกเฉพาะในปลายฤดูฝน ต้นฤดูหนาวเท่านั้น ฤดูแล้งไม่นิยมปลูกกันเพราะน้ำน้อย ดินแข็งเพาะปลูกได้ยาก จะมีเหลืออยู่ก็แค่ข้าว ตะไคร้ กล้วย (ไฟล) เท่านั้น

การเลี้ยงสัตว์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนหมู่บ้านแปลง 5 มีการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค และใช้แรงงาน เช่น หมู เป็ด ไก่ วัว ควาย การเลี้ยงเป็ด ไก่จะเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้าน โดยใช้ใต้ถุน หลวงข้าวทำเป็นเล้าให้เปิด ใ้กออาศัย การเลี้ยงก็เลี้ยงไว้เพื่อกินไข่กินเนื้อไม่ได้เลี้ยงเพื่อจำหน่าย หมูเลี้ยงไว้ขาย หรือเอาไว้ฆ่าแหละประกอบอาหารในเทศกาลสำคัญหรือเพื่อประกอบพิธีกรรม ตามประเพณีและงานมงคล เช่น แต่งงานบุตรธิดา ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ส่วนวัว ควาย เลี้ยงไว้ใช้แรงงาน ในไร่ นา เทียมเกวียน และหีบอ้อยทำน้ำตาล ปัจจุบันการเลี้ยงวัวควายลดน้อยลงมาก เนื่องจากชุมชนไม่ได้ทำนาทุกครัวเรือน หรือการทำนาที่ใช้ควายเหล็กหรือรถไถเล็กเดินตาม หรือไม่กี่จ้างรถแทรกเตอร์รับจ้างที่มีในหมู่บ้านถึง 5 คัน การเลี้ยงวัวในปัจจุบันมีอยู่ 20 ราย เป็นการเลี้ยงวัวพันธุ์เนื้อผสมพันธุ์พื้นเมืองไว้จำหน่ายจากคำบอกเล่าของพ่อกำนันยัง ชัยบาล ว่าการเลี้ยงวัวได้รับการส่งเสริมจากกรมปศุสัตว์ โดยมีปศุสัตว์อำเภอและสัตวบาลคอยให้ความช่วยเหลือ ฉีดวัคซีนป้องกันโรค การเลี้ยงวัวเป็นการเลี้ยงปีต่อปี พอวัวโตได้ขนาดก็ขายไป จะเหลือเฉพาะพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ที่มีลูกอ่อนไว้เลี้ยงต่อไปอีกปีหนึ่ง พร้อมทั้งไปซื้อลูกวัวที่หยานมาแล้วหรือวัวรุ่นมาเลี้ยง การเลี้ยงวัวของเกษตรกรบ้านแปลง 5 มีปัญหาในเรื่องทุ่งหญ้าและแหล่งน้ำในฤดูแล้ง เนื่องจากการทำนามีน้อย ฟางข้าวจะเก็บไว้ให้วัวกินไม่เพียงพอ บางส่วนยังเจียดนำไปคลุมดินปลูกหอม กระเทียม ทุ่งหญ้าที่ใช้เลี้ยงวัว คือบริเวณชายขอบอ่างเก็บน้ำก็มีปัญหากับการไฟฟ้า เพราะมีกฎระเบียบข้อห้ามนำสัตว์เข้าไปเลี้ยง ใครฝ่าฝืนมีโทษปรับ จับกุม ดำเนินคดี หรือวัวเข้าไปกินพืชไร่และเหยียบย่ำทำให้เกิดความเสียหายแก่พืชไร่ของคนอื่น ซึ่งจะนำมาให้เกิดกรณีพิพาทกันในระหว่างชุมชน

การประมงน้ำจืด ชุมชนบ้านแปลง 5 ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมอีกอย่างหนึ่ง คือ การจับปลา และสัตว์น้ำอื่นในบริเวณอ่างเก็บน้ำคอยเต่า และตามลำน้ำปิง เดิมในอดีตการจับปลาและจับสัตว์น้ำอื่น จับเพื่อเป็นอาหารในครอบครัว ถ้าจับได้มากก็แบ่งปันกันในหมู่เครือญาติ

เพื่อนที่ซอปปอกันและเก็บไว้ทำแห้งทำเค็มหรือย่างไฟเก็บไว้บริโภคเมื่อยามขาดแคลน เครื่องมือในการจับปลาก็เป็นแบบง่าย ๆ คือ มีเรือพาย แห ยอ (จ่า) เบ็ดปัก และเบ็ดราว แฉ่งหรือตาข่ายขนาดเล็ก ซ่อน ไซ อีจู้ และลอบเป็นอุปกรณ์ชาวบ้านจะจับปลาตามชายฝั่งน้ำ ปลาที่จับได้เป็นปลาขนาดเล็ก เช่น ปลาดุก ปลาช่อน ปลาตะเพียน ปลาหมู ปลาหมอบ ปลาสะวาด (สังคะวาด) ปลาชิว เป็นต้น ต่อเมื่อมีถนนหนทางสะดวกขึ้นคือมีการตัดถนนจากอำเภอฮอดไปบ้านแม่ตื่น อำเภอลี และสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงแล้วเสร็จ การค้าขายปลาก็เกิดขึ้นในชุมชน มีการนำปลาออกมาจำหน่ายที่ตลาดฮอด และจอมทอง การจับปลาก็ขยายวงกว้างขึ้นในหมู่เกษตรกร ผู้ประกอบอาชีพเสริมในการจับปลาขายกลายเป็นอาชีพหลัก อีกอาชีพหนึ่งของเกษตรกร มีการลงทุนสูงขึ้น คือ ซื้อเรือเครื่องยนต์ติดท้าย (เรือหางยาว) ออกหาปลาในแอ่งน้ำลึก และเลยไปไกลถึงเขตบ้านแม่ลายเหนือ-เขื่อนภูมิพล เขตอำเภอสามเงา จังหวัดตากมีอุปกรณ์การจับปลาก็เป็นขนาดใหญ่ขึ้น เช่น มีการใช้จวนลาก วางตาข่ายดักปลาขนาดใหญ่ของลำน้ำ ปลาที่จับได้ก็เป็นขนาดใหญ่ขึ้น เช่น ปลากดดั่ง ปลากดแช่ ปลาสรวย ปลาเค้า ปลาเยือก แต่ละตัวที่จับได้มีขนาดตั้งแต่ 10 กิโลกรัมขึ้นไป ราคาจำหน่ายกิโลกรัมละ 80-120 บาท โดยมีพ่อค้าคนกลางไปคอยรับซื้อถึงที่ที่ทำน้ำอ่างเก็บน้ำดอยเต่า และทำน้ำบ้านแม่ทก รายได้จากการจับปลาสามารถเพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัว จากคำบอกเล่าของอาจารย์สุนทร อรุณฤทธิ์เดชา ได้เล่าว่า เมื่อ 10 ปีที่แล้วมีปลาชุกชุมมาก เกษตรกรจับปลาได้มากถึงวันละ 2-3 คันรถปิกอัพ พ่อค้ามารับซื้อออกไปจำหน่ายในเมืองเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง แต่มาช่วงระยะหลัง ๆ มานี้ฝนฟ้า ไม่ตกตามฤดูกาล น้ำในอ่างแห้งขอดลง อย่างในปี 2539-2540 น้ำแห้งขอด แม่น้ำปิงตั้งแต่อำเภอจอมทองลงไปมีน้ำขาดเป็นช่วง ๆ ลำน้ำแม่แจ่มซึ่งไหลมาบรรจบแม่น้ำปิงที่อำเภอฮอดก็แห้งขอดเช่นกัน เป็นผลให้ลำน้ำปิงตั้งแต่เขตบ้านท่าดินแดง อำเภอฮอดไปจนถึงเขตตำบลท่าเตื่อ ตำบลมี้ด อำเภอดอยเต่าแห้งขอดตามไปด้วย อ่างเก็บน้ำดอยเต่ากลายเป็นดินแห้งแตกกระแหง มีฝักเปิดพื้นเมืองขึ้นอยู่เต็มไปหมด แม่น้ำปิงเหลือช่วงที่เป็นร่องน้ำกว้างประมาณ 1 วา มีน้ำไหลริน ๆ เท่านั้น จึงทำให้เกิดปัญหาต่อการประกอบอาชีพประมงของเกษตรกร ก่อนที่ดินจะแห้งแตกกระแหง เกษตรกรที่มีอาชีพการจับปลาก็หันมาจับหอยขมที่อยู่ตามโคลนตมกันอ่างชายบึงละ 50 บาท เป็นรายได้พอประทังจนกว่าจะถึงฤดูน้ำหลากปีหน้า ชาวประมงย้ายพื้นที่จับปลาไปจับเหนือเขื่อนภูมิพล เขตอำเภอสามเงา จังหวัดตากแทน อาชีพการประมงจับปลาในลุ่มน้ำปิงใช้ว่าจะ

ราบรื่นเสมอไปก็หาไม่ พ่อค้าปลาสตปลาบางคนอย่างกรณีของนายแก้ว บุญมี และภรรยา ต้องลงไปซื้อปลาสดที่เลี้ยงในบ่อในเขตจังหวัดปทุมธานีขึ้นมาย่างขาย และส่งขายปลาสตที่ตลาดอำเภอฮอดแทนปลาจากอ่างเก็บน้ำ โดยดัดแปลงกะบะรถปิกอัพเชื่อมต่อพื้นตัวถังไม่ให้น้ำรั่วซึมต่อหลังคารถ และกันคอกลวดตาข่ายกันปลากระโดดออกจากรถ เต็มน้ำครึ่งกะบะรถแล้วนำปลามาขังไว้ จากจังหวัดปทุมธานีถึงบ้าน ทำให้ปลาไม่ตายเป็นปลาสต ๆ เป็นที่ต้องการของตลาด

จากการประกอบอาชีพทำนาทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ จับปลาของเกษตรกร แม้จะเป็นอาชีพหลักแต่ก็อยู่ในระดับพอกิน พอใช้ ไม่สามารถที่จะทำรายได้จนมีเงินเก็บออมไว้มากมาย ถึงแม้ว่าบางรายจะประสบความสำเร็จมีฐานะดีกลายเป็นพ่อเลี้ยงในท้องถิ่น ก็มีเพียง 4-5 รายเท่านั้น เกษตรกรหลายครอบครัวยังจำเป็นต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อพัฒนาอาชีพทางการเกษตรกรรมของตน เพื่อบรรลุเป้าหมาย มีความกินดีอยู่ดี มีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพที่เป็นสุข ส่งเสียลูกหลานให้ได้เล่าเรียน มีบ้านเรือน ทรัพย์สินเงินทองเก็บไว้กินและทำบุญสุนทานเมื่อยามชราภาพ

กระบวนการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ ในการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ มีกระบวนการปรับตัวในด้านองค์ประกอบของการปรับตัว คือ สถานภาพทางสังคม ความสัมพันธ์ของครอบครัว และกลุ่มอาชีพเดียวกัน ความสัมพันธ์กับบุคคลต่างอาชีพทั้งภายนอกและภายในชุมชน แหล่งรายได้ และการบริโภคการผลิตและการตลาด การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การติดต่อสื่อสาร และแรงจูงใจที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการปรับตัว คือแรงจูงใจของการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมที่ช่วยให้เกษตรกรตัดสินใจในการปรับตัวในด้านการผลิตทางการเกษตรกรรม โดยมีรูปแบบของการปรับตัวดังนี้

รูปแบบของการปรับตัวของเกษตรกร แบ่งได้เป็นรูปแบบภายนอกและภายในชุมชน
ภายนอกชุมชน

1. การที่หน่วยงานของทางราชการได้แก่ กรมประมงสงขลา ได้ส่งเสริมการปลูกพืชของเกษตรกร โดยส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ความรู้ ฝึกอบรม เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถเพิ่มทักษะและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ทำให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจ กล้าตัดสินใจในการปลูกพืชชนิดใหม่ที่เจ้าหน้าที่แนะนำ เช่น ล้มเลิกการปลูกข้าวไร่แล้วมาปลูกถั่วลิสง ถั่ว

เหลืองแทนการปลูกถั่วเหลือง และถั่วลิสง ต้องใช้พันธุ์ใหม่ มีการให้ปุ๋ยเคมีตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ มีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเมื่อเก็บเกี่ยวนำออกจำหน่าย ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรผู้ผลิตและครอบครัวดีกว่าเดิม

2. จากการชักชวนจากญาติ เพื่อนฝูง คนรู้จักจากภายนอกชุมชนแนะนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรได้แนะนำให้ปลูกพืชยืนต้น เช่น การปลูกลำไย ขนุน มะนาว โดยยกตัวอย่างผลสำเร็จของเกษตรกรอำเภอสารภี และจอมทองให้ฟัง จึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกษตรกรในหมู่บ้านมีความสนใจอยากปลูกพืชยืนต้นแทนการปลูกพืชล้มลุก ซึ่งปลูกครั้งเดียว สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้นานนับ 10 ปี จะเห็นได้จากลุงชั้น แก้วมูล ได้ออกไปรับจ้างทำสวนที่อำเภอจอมทอง หลังจากการปลูกข้าวไร่และถั่วลิสงเสร็จแล้ว จึงได้หาพันธุ์ลำไยกิ่งตอนเข้าไปปลูกในหมู่บ้าน เพราะเห็นผลผลิตที่เกษตรกรจอมทองนำออกจำหน่าย ทำรายได้ดีกว่าการทำนาข้าว

3. จากการที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ของหมู่บ้าน ตลอดจนการประชุมของผู้ใหญ่บ้าน กำนันที่มาแจ้งข่าวแก่ชุมชน เป็นการรับข่าวจากภายนอกชุมชนเข้าไปเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้รับทราบ ทำให้คนในชุมชนทราบข่าวพันธุ์พืชใหม่ เป็นที่ต้องการของตลาดเป็นจำนวนมาก ดังเช่น นายขจร ถามัง อายุ 33 ปี และบุคคลอื่นในชุมชนได้ซื้อพันธุ์กิ่งตอนมะนาวเข้าไปปลูกในพื้นที่จนประสบความสำเร็จ และสร้างชื่อเสียงให้แก่อำเภอดอยเต๋ามาจนถึงปัจจุบัน

รูปแบบภายในชุมชน

1. ลักษณะของการปรับตัวของเกษตรกรภายในชุมชน จะเป็นลักษณะที่เกษตรกรได้ถูกชักชวนจากเพื่อนร่วมอาชีพและเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการคล้อยตามแล้วเกิดการยอมรับและทดลองทำตามคำชักชวน เมื่อประสบผลสำเร็จและทำบ่อย ๆ ก็จะเป็นทักษะในอาชีพ เกิดความมั่นใจ เกิดการยอมรับในที่สุด อย่างเช่น นายชนก ชำนาญพุดชา อายุ 38 ปี ได้เห็นตัวอย่างจากแหล่งจำหน่ายพันธุ์ มะนาวแป้น โดยการตอนกิ่งขยายพันธุ์และการให้ปุ๋ยเร่งดอก เพื่อให้เกิดผลผลิตเร็วไวและมีผลดก จึงลองทำดูบ้าง อาศัยที่นายชนกมีพื้นฐานทางการเกษตรมาแต่บรรพบุรุษ จึงสามารถผลิตกิ่งตอน มะนาวออกจำหน่ายได้พร้อมกับผลมะนาวในคราวเดียวกัน เนื่องจากบ้านและสวนของนายชนก อยู่ติดถนนใหญ่สายฮอด-แม่ตื่น พ่อค้าคนกลางและผู้คน

สัญจรไปมาอยู่เสมอ จึงสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ตลอดปี กรณีของนายธวัช ดอนคู อายุ 55 ปี ซึ่งมีพื้นเพเดิมอยู่จันทบุรี มีพื้นฐานความรู้ทางการเกษตรจากบรรพบุรุษมาก่อน เมื่ออพยพมาอยู่ชุมชนแห่งนี้ใหม่ ๆ ได้เข้าไปรับจ้างนายทุนซ่อม เครื่องจักรกลการเกษตร และดูแลสวนลำไย พร้อมทั้งเรียนรู้ การบำรุงรักษา การให้น้ำ และการ ตอนกิ่งลำไยไปด้วย

เมื่อมีทุนรอนพอได้ซื้อที่ดินจากเจ้าของเดิม ซึ่งอพยพไปอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ปลูกลำไยไว้เป็นจำนวนมากในห้วงระยะเวลาที่ลำไยยังไม่ออกดอกติดผล นายธวัชก็จะตอนกิ่งลำไย เมื่อออกดอกแล้วก็ตัดชำไว้ปลูกเพิ่มและจำหน่าย ทำให้มีรายได้หมุนเวียนตลอดปี ไม่ต้องรอผลผลิตลำไย ซึ่งให้ผลผลิตปีละ 1 ครั้งเท่านั้น

นอกจากปลูกลำไยแล้วในปัจจุบัน นายธวัชยังได้ปลูกพืชล้มลุกที่ให้ผลผลิตได้เร็วคือ พักทอง สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตจำหน่ายได้ภายใน 3 เดือน ซึ่งในปัจจุบันก็ขายผลผลิตพักทอง และกิ่งตอนลำไยไปพร้อม ๆ กัน โดยมีลูกค้าขาประจำจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนแวะเวียนเข้ามาอุดหนุนไม่เคยขาด นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าคนกลางมาเหมาซื้อไปจำหน่ายยังจังหวัดแพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เป็นต้น

2. จากพ่อค้าคนกลางแนะนำชักชวนซึ่งเป็นตัวกลางของการประสาน การติดต่อระหว่างผู้ผลิต กับผู้มารับซื้อจากกรุงเทพมหานคร ดังเช่น นายทวีศักดิ์ สิทธิเกษร อายุ 56 ปีเป็นผู้รับซื้อพักทองเป็นจำนวนมากเพื่อส่งจำหน่ายตลาดกลางกรุงเทพมหานครได้แนะนำให้เกษตรกรปลูกพักทองมาขายส่งให้โดยให้ความช่วยเหลือในด้านการลงทุนให้เกษตรกรด้านการเพาะปลูกจ้างแรงงานขุดปรับพื้นที่ซื้อเมล็ดพันธุ์มาปลูก เมื่อเกษตรกรนำผลผลิตมาจำหน่ายได้เงินแล้วจึงใช้ทุนคืน ทำให้เกษตรกร ไม่มีความกดดันทางทุนทรัพย์ในการเพาะปลูก เป็นการถ้อยทีถ้อยอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน

3. จากการเห็นตัวอย่างความสำเร็จของคนในชุมชน จึงเกิดมีการทำตามอย่างของผู้ประสบความสำเร็จ ดังเช่น นางอินเตอร์ มูลอุด อายุ 48 ปี เห็นตัวอย่างจากคนในชุมชนค้าขายปลาส่งตลาดในเมืองเชียงใหม่ จึงเกิดการเลียนแบบและทำตามอย่าง เมื่อทำไปแล้วไม่ขาดทุน มีแต่ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดความชำนาญในการติดต่อขายสินค้ากับพ่อค้าในเมืองและสามารถกำหนด ราคาได้ด้วยตัวเอง สินค้าปลาที่นำออกจำหน่ายขายได้หมด เป็นผลให้เกิดการประกอบอาชีพนี้ครบวงจร โดยสามีเป็นผู้ออกไปจับปลาที่ลำน้ำปิง ตัวเองนำส่งสู่ท้องตลาด ปลาที่ไม่ได้ขนาดตามสั่งก็เก็บไว้บริโภคและจำหน่ายปลีกให้แก่คนในชุมชน

การปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ

การปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านแปลง 5 มีลักษณะของการปรับตัวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ระยะเริ่มแรกคือ การเริ่มตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน เมื่ออพยพขึ้นมาอยู่หมู่บ้านแปลง 5 นี้ พื้นที่เดิมไปด้วยป่าไม้น้อยใหญ่ต้องมาถางป่าหักร้างถางพง โคนต้นไม้เพื่อปลูกบ้าน สร้างเรือน และทำไร่นาปลูกข้าวไว้บริโภค ผลผลิตออกมาไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร อันเนื่องมาจากสภาพทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ ชุมชนได้รับความเดือดร้อน ข้าวไม่พอบริโภคในครัวเรือน ขาดแหล่งน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภค ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการจับจ่ายใช้สอย อาหารการกินที่พอหาได้ไม่ขาดแคลน ก็คือปลาที่จับได้ในอ่างเก็บน้ำและตามลำน้ำปิง จนกระทั่งในปีต่อมา ได้มีการตัดถนนจากตัวอำเภอฮอดผ่านหมู่บ้าน การคมนาคมสะดวกขึ้น ในช่วงนี้เจ้าหน้าที่จากส่วนราชการได้เข้ามาพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน ทั้งทางด้าน การสาธารณสุข การสาธารณสุข เพื่อส่งเสริมการกินดีอยู่ดีของชุมชนชนบท จึงทำให้ความเป็นอยู่ของชุมชนค่อยดีขึ้นมาบ้าง ประกอบกับทางราชการของนิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพลได้เข้ามาแนะนำให้สมาชิกนิคมสร้างตนเองปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยในระยะแรกได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาอบรมแนะนำการปลูกถั่วลิสงแทนการปลูกข้าวไร่ แนะนำด้านความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีในการเพาะปลูก มีการใส่ปุ๋ยเคมี การพรวนดินและฉีดพ่นยาฆ่าแมลง เพราะถั่วลิสงให้ผลผลิตเร็วกว่าจำหน่ายได้ราคาดีกว่าการปลูกข้าวไร่ พืชที่แนะนำต่อมาก็คือถั่วเหลือง หอมแดง ซึ่งเป็นพืชอายุสั้น ให้ผลผลิตเร็วเช่นกัน ต่อมาได้แนะนำให้ปลูกไม้ผลยืนต้น จำพวกขนุน มะม่วง มะขามหวาน มะขามเปรี้ยว พร้อมทั้งนิคมสร้างตนเองได้สร้างโรงเรือนเพาะพันธุ์กล้าไม้แจกจ่ายแก่ชาวบ้าน สำหรับพื้นที่ใดที่ไม่สามารถปลูกพืชต่าง ๆ ดังกล่าวได้ ก็ได้แนะนำให้ปลูกไม้ยืนต้นโตเร็วเป็นไม้ใช้สอย เช่น ยูคาลิปตัส กระถินเทพา เป็นต้น

การประกันของเกษตรกรในการประกอบอาชีพนั้น ผู้ศึกษาพบว่ามีการบวนการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตทางการเกษตรเป็นขั้นตอน พอวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพนี้ ทางด้านการประมงหรือการจับปลา เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยผู้นำคนใดคนหนึ่งหรือ 2-3 คน ในหมู่บ้านที่นำการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเข้ามาในชุมชน จากระบบการผลิตแบบดั้งเดิม มาเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้า กลายเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การทำปลาอบ ปลาหย่าง ปลาเค็ม ปลาร้า

น้ำพริกปลาร้า บรรจขวดออกจำหน่าย เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้ได้เริ่มทำการผลิตดังกล่าวเข้ามาในชุมชน โดยได้รับรู้และได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกรรมวิธีการผลิตสินค้าที่ผลิตจากภายนอก ซึ่งลักษณะของการผลิตได้เชื่อมโยงกับสิ่งที่ตนเองมีความรู้ดั้งเดิมบ้างพอสมควร จึงได้นำเข้ามาทดลองทำบ้างในชุมชน ซึ่งประสบความสำเร็จตั้งแต่ระยะเริ่มแรกปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีไม่มากนัก สามารถที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ดังนั้นจึงทำให้บุคคลอื่น ๆ ในหมู่บ้านปรับเปลี่ยนตามไปในที่สุด เป็นลักษณะของการนำความรู้จากภายนอกหรือ เข้ามาปรับเปลี่ยนอยู่เรื่อยๆ ลองผิดลองถูกอยู่ตลอดเวลา ผู้นำเหล่านั้น อาจเป็นบุคคลเดียวกับที่นำการเปลี่ยนแปลงเข้ามาในชุมชนของตนหรืออาจเกิดจากบุคคลอื่น ๆ ได้นำความรู้หรือนำสิ่งต่าง ๆ เข้ามาให้กับ บุคคลในชุมชน บุคคลในชุมชนได้นำมาปรับเปลี่ยนให้ระบบการผลิตนี้คงอยู่และปรับปรุงให้ดีขึ้น การนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ระบบการผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือนในชุมชนประสบผลสำเร็จ และมีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเกิดขึ้นในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้เครือข่ายเพื่อนบ้านได้เห็นความสำเร็จและถูกชักชวนจากกลุ่มผู้นำเหล่านั้นให้ได้ร่วมทำด้วย ดังเห็นได้จากการสร้างเตาอบปลา โดยเริ่มจากนางสุพิมพ์ สิทธิเกษร อายุ 54 ปี ผู้ริเริ่มสร้างเตาอบปลาไฟฟ้าและแก๊ส ที่เห็นตัวอย่างจากเตาอบบ้านแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ก็เกิดแนวคิดที่จะลองทำดู เพราะตนเองก็มีพื้นฐานดั้งเดิมมาแต่บรรพบุรุษ จึงได้ปรึกษาพร้อมทั้ง ชักชวนนางคำปิ่น แดงดีบ อายุ 55 ปี ซึ่งมีความรู้พื้นฐานทางด้านการทำปลาอย่างรวดเร็วก่อน เมื่อได้ทดลองทำดู ก็เกิดประสบความสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จึงได้มีการขยายเครือข่ายขึ้นเรื่อยๆ

2. การขยายเครือข่ายระบบการผลิตในด้านการทำปลาอบปลาอย่าง เริ่มจากบุคคลเพียง 1-2 คน ในหมู่บ้าน เป็นการเริ่มในระบบครอบครัว โดยมีสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ช่วยเหลือ ต่อมาจึงได้มีการขยายเครือข่ายเพิ่มขึ้น โดยเพื่อนบ้าง เครือญาติเข้ามาเรียนรู้ด้วย เพราะเหตุว่าบุคคลที่เข้ามาเป็นเครือข่ายได้เล็งเห็นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่จะได้รับจึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดเครือข่ายของการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตขึ้นในหมู่บ้าน

ส่วนในด้านการปลูกพืชไม้ผลทางเศรษฐกิจ เช่น ลำไย มะม่วง ขนุน มะนาวนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยเริ่มจากกลุ่มผู้นำ จากนั้นจึงมีการขยายเครือข่ายขึ้นโดยเกิดจากการถูกชักชวน แนะนำและจากผลสำเร็จของกลุ่มผู้นำ เมื่อถูกชักชวนจึงค่อยตามงายขึ้นจนในที่สุดก็หัน

มาทำการผลิต และเกิดผลสำเร็จเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ จึงขยายเครือข่ายระบบการผลิตขึ้นเรื่อย ๆ ในกรณีของนางทองใบ จิตรการ อายุ 41 ปี เริ่มจากช่วยงานบิดา มารดาของสามีมาก่อน และได้ เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อยู่เป็นระยะเวลา 2-3 ปี ก็เริ่มประกอบกิจการของตนเองได้ ซึ่งในระยะแรกก็ได้รับ คำแนะนำจากบิดามารดาสามี และพี่ ๆ ของสามี เมื่อได้ประกอบกิจการด้วยตัวเองแล้วประสบ ผลสำเร็จ รายได้ดี สามีของนางซึ่งทำงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าก็หันมาช่วยนาง ขณะนี้กำลังการผลิตสูง มีลูกจ้างแรงงานมาช่วยในงานสวนปลูกไม้ผลเศรษฐกิจออกจำหน่าย

3. การเรียนรู้จากบุคคลภายนอกหมู่บ้าน ทั้งที่คนในหมู่บ้านออกไปปฏิสัมพันธ์ด้วยหรือจากบุคคลภายนอกเข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งมีทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ได้นำระบบการผลิตเข้ามาในหมู่บ้าน อันเนื่องมาจากได้แบบอย่างมาจากบุคคลภายนอกที่ได้ไปติดต่อสื่อสารด้วย และจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้าน ได้นำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาให้คนในหมู่บ้านได้ปรับปรุงระบบการผลิตให้ทันสมัยและดีขึ้น เช่น การขุดเจาะน้ำบาดาล สูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้าขึ้นมารดต้นไม้เพื่อให้ต้นไม้ได้รับน้ำสม่ำเสมอ ไม่ต้องรอน้ำฝนแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้บุคคลภายนอกมีส่วนในการสนับสนุนให้มีการขยายระบบการผลิตให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน คือ รูปแบบสินค้าจากผลิตผลการเกษตร มีทั้งจำหน่ายพลาสติก ลำไย มะนาว ขนุน มะม่วง และแปรรูปแล้ว มีลำไยเนื้ออบแห้ง ปลาอบ ปลาย่าง ปลาเค็ม ปลาวง ในเรื่องของเงินทุนมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตร นิคมสร้างตนเอง สหกรณ์การเกษตรรอยต่อฯ เป็นแหล่งเงินทุนให้เกษตรกรกู้ยืมเงินอุดหนุนดอกเบี้ยต่ำ ผ่อนส่งระยะยาว เป็นต้น ในกรณีของการสนับสนุนจากราชการ เช่น การเปลี่ยนระบบการจ่ายกระแสไฟฟ้าจากการใช้เครื่องปั่นไฟ โดยเครื่องยนต์ที่ติดตั้งบริการประชาชนเมื่อปี พ.ศ.2515 มาเป็นไฟฟ้าพลังน้ำจากเขื่อนภูมิพล เมื่อปี พ.ศ.2525 มีไฟฟ้าใช้ตลอด ไม่ปิดเปิดเป็นเวลาเหมือนแต่ก่อน ทำให้เกษตรกรมีไฟฟ้าใช้ในการผลิตดีขึ้นกว่าเดิม เช่น ใช้สูบน้ำมารดต้นไม้ แซ่เย็นผลิตผลการเกษตรไม่ให้น้ำเสีย ใช้ความร้อนในการอบปลา และให้แสงสว่าง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาส่งเสริมการผลิตในหมู่บ้าน เช่น พ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อสินค้า จะนำรูปแบบใหม่ ๆ เข้ามาแนะนำเกษตรกรในด้านการผลิต เช่น อุปกรณ์ส่งน้ำใส่ในแปลงพืชสวน ไร่นา เช่น เครื่องสูบน้ำ ท่อส่งน้ำ หรือท่อแอสลอน ปูยเคมี ปูยอินทรีรี่ สารเร่งดอกเร่งผล ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะเข้ามาเสนอให้คนในหมู่บ้านทำการผลิตโดยไม่ต้องมีเงินทุน คือ สามารถใช้บริการเงินเชื่อหรือเงินผ่อนเป็น รายปี ราย

เดือนได้ เมื่อขายสินค้าผลิตภัณฑ์เกษตรได้เงินแล้วจึงจ่ายเงินที่เหลือ จึงนับว่าเป็นการกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวในระบบการผลิตได้มากขึ้นในหมู่บ้าน เพราะผู้มีเงินลงทุนน้อยก็สามารถประกอบอาชีพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่นที่มีฐานะดีกว่าในหมู่บ้าน

4. การเลียนแบบหรือทำตามอย่างกัน เมื่อได้เห็นตัวอย่างความสำเร็จของบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นถึงความสำเร็จว่า ถ้าหากตนจะทำตามอย่างบ้าง ก็จะมีผลสำเร็จเช่นกัน จึงเกิดการเลียนแบบ ลองทำโดยวิธีศึกษาด้วยตนเองและประสบการณ์ เป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดการขยายระบบการผลิตมากขึ้น เช่นกรณีของนายแก้ว บุญมี และภรรยา เมื่อได้เห็นพี่สาวและพี่เขย ออกจับปลาแล้วจำหน่ายขายตรง พร้อมทั้งทำปลาจากปลาสด ปลาตะเพียนออกจำหน่าย จึงทดลองทำตามอย่างบ้าง

อย่างไรก็ตามในด้านการนำผลิตภัณฑ์เกษตรออกเผยแพร่และการจำหน่ายให้รู้จักแก่ชุมชนภายนอก โดยการจำหน่ายภายในชุมชน คือ การนำปลาสด ปลาสด พืชผักผลไม้ มีมะนาว ขนุน พริกเขียว พริกทอง หอม กระเทียม มะละกอ และผลไม้อื่น ๆ ออกจำหน่ายในแหล่งการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอีก คือที่ทำน้ำอ่างเก็บน้ำดอยเต่า มีการนำผลิตภัณฑ์เหล่านี้มาตั้งเพิงจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมอ่างเก็บน้ำ

ผู้จำหน่ายคือ แม่บ้าน ลูกหลานของเกษตรกรเมื่อหลังเลิกเรียนหรือวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ เป็นการเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ผู้เกี่ยวข้องเริ่มตระหนักถึงผลการเรียนรู้เพื่อเลียนแบบ เพื่อตัดสินใจว่าจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการประกอบอาชีพต่อไป

5. การเรียนรู้และการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในครอบครัว และในชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากครอบครัวและชุมชนในด้านการประกอบอาชีพ ดังจะเห็นได้จากการทำสวนลำไย เริ่มตั้งแต่วิธีการเตรียมพื้นที่การปลูก ใส่ปุ๋ย ดูแลรดน้ำ การใช้เครื่องสูบน้ำ วางท่อส่งน้ำ การเก็บเกี่ยวผลผลิต การคัดเกรดลำไย ตลอดจนการแต่งกิ่ง หลังจากเก็บผลลำไย เสร็จแล้วหรือการจับปลาคัดเลือกปลา ทำความสะอาดปลา หาพื้นมาอบมาวางปลา ซึ่งมีการประกอบอาชีพกันอยู่ในหมู่บ้าน โดยบิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ได้ปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ลูกหลาน ญาติพี่น้อง จึงได้เรียนรู้ถึงวิธีการผลิตสืบทอดกันเรื่อยมา และได้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเสริม ปรับปรุงด้านการผลิต ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมา

ในกรณีของนายสัญญา ชัยบาล บิดาได้ทำสวนลำไย ขณะที่นายสัญญายังเล็ก ๆ อยู่ได้ติดตามบิดาไปสวนอยู่บ่อย ๆ โดยช่วยบิดาลากสายยางท่อน้ำรดต้นไม้ ตักปุ๋ยใส่ต้นไม้ และช่วยหยิบจับเครื่องมือ หรืออุปกรณ์อื่น ๆ ในการทำสวน ซึ่งในระยะแรกก็ยังหัดทำไปพร้อม ๆ บิดา โดยบิดาจะคอยแนะนำสั่งสอนในขณะที่ลงมือทำ เมื่อฝึกฝนอยู่บ่อย ๆ จนเกิดการเรียนรู้ มีทักษะ ความชำนาญ สามารถ ดำเนินกิจการแทนบิดาได้ เมื่อตนเองมีครอบครัว จึงได้นำความรู้และการ ได้รับการถ่ายทอดจากบิดานี้ไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวอยู่ในปัจจุบัน

วิธีการเข้าสู่ระบบการผลิตของเกษตรกร จากรูปแบบและกระบวนการของการผลิตของ เกษตรกรมีวิธีการที่ก่อให้เกิดการปรับตัวดังนี้

1. การทดลองทำด้วยตนเอง เมื่อเกษตรกรได้รับคำแนะนำจากบุคคลอื่นหรือได้ไปฝึก ศึกษาอบรมมาเช่นการตอนกิ่งลำไย ตอนกิ่งมะนาว โดยได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการ เกษตร การแปรรูปอาหาร จากสัตว์น้ำ จากมารดาที่ถ่ายทอดความรู้ แม่บ้านการครัวให้แก่บุตร สาวหรือได้รับความรู้จากการอบรมของพัฒนากร บางครั้งก็ได้รับความรู้จาก ตำรา หรือหนังสือคู่มือที่ซื้อหาได้ตามแผงขายหนังสือในตลาดในเมืองแล้ว นำมาทดลองทำจนเกิดความชำนาญ หรือ ไม่ก็ลองทำตามอย่างเพื่อนบ้าน ซึ่งอาจจะเป็นการลองผิดลองถูกอยู่ระยะหนึ่ง จนในที่สุดก็ สามารถทำได้ อย่างเช่นกรณีของนายสมเดช คำหล้า หัดตอนกิ่งลำไยและมะนาวและนางดิน แสงคราม หัดทำปลาอย่าง ดองไข่ปลา จากมารดา เมื่อฝึกหัดทำบ่อย ๆ ก็เกิดความชำนาญ นำมา บริโภคและจำหน่ายได้

2. การฝึกหัดของเกษตรกรซึ่งอาจจะฝึกหัดจากบิดามารดาหรือญาติพี่น้อง ซึ่งอาจจะ เริ่มการฝึกหัดด้านการปฏิบัติง่าย ๆ ก่อน จนเกิดความคล่องแคล่ว และมีความชำนาญ ก็สามารถ ทำด้วยตนเองได้ เมื่อมีความพร้อมไม่ว่าจะเป็นเงินทุนและอุปกรณ์การผลิตซึ่งโดยมากจะเป็น ลักษณะการฝึกหัดกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ โดยสืบทอดจากบรรพบุรุษ หรือบิดามารดา โดยการเข้าช่วย เหลืองานเล็ก ๆ น้อย ๆ ก่อน และได้คลุกคลีอยู่กับวิธีการผลิต ทำให้เกิดการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว เช่น กรณีของนายพิเดช นันทสาร ช่วยบิดาในด้านการประมงจับปลา ตั้งแต่เริ่มการหัดถือท้ายเรือ ติด เครื่องยนต์ วางอวน ซึ่งตาข่าย ดักลอบ จับปลา เป็นต้น หรือกรณีของนางสาวพัชรี คำหล้า ได้ ฝึกหัดการทำปลาวงกับมารดาตั้งแต่ทำปลาสังคะวาด มาตัดหัวล้างน้ำให้สะอาดแช่น้ำเกลือ นำ ปลาออกล้างน้ำ แล้วจัดปลาเป็นรูปวงกลม ออกตากแดด จนแห้งสนิท นำออกจำหน่ายได้ เมื่อได้ เรียนรู้จากมารดาก็สามารถประกอบอาชีพด้วยตนเองได้

3. การเข้าไปเป็นลูกจ้างแรงงานซึ่งเป็นอีกวิธีหนึ่งของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพ่อเลี้ยงหรือนายทุนมีการทำสวนผลไม้ขนาดใหญ่ แรงงานในครอบครัวไม่พอ ในการประกอบอาชีพจึงจ้างแรงงานเข้ามาช่วยเสริมแรงเพราะต้องการได้ผลผลิตให้ได้มาก เพียงพอต่อความต้องการของตลาดแรงงานดังกล่าวต้องเข้าไปเรียนรู้ถึงขั้นตอนการผลิต ซึ่งเจ้าของหรือพ่อเลี้ยงจะเป็นผู้สอนและถ่ายทอดความรู้ให้ และลูกจ้างแรงงานก็พอจะมีความรู้พื้นฐานอยู่ด้วยแล้ว ขณะที่เข้ามาเป็นลูกจ้างแรงงานและได้มีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในด้านการผลิตจนเกิดความมั่นใจและความชำนาญเมื่อพร้อมแล้วก็แยกออกไปดำเนินประกอบอาชีพด้วยตนเอง โดยเริ่มเพียงเล็กน้อยก่อนจนในปัจจุบันกลายเป็นพ่อเลี้ยงมีส่วนกำไรนับ 100 ไร่ อย่างกรณีของนายรัช ดอนดู ซึ่งเริ่มแรกมีการลงทุนไม่มากนัก และประสบผลสำเร็จอย่างสูง ในระยะเวลาต่อมาปัจจุบันเป็นเจ้าของสวนลำไยสวนมะม่วง รายใหญ่รายหนึ่งของชุมชน

กลไกและองค์ประกอบของการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ

ผู้ศึกษาขอแบ่งนำเสนอกลไกและองค์ประกอบ

ผลจากการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งกลไกและองค์ประกอบ การปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ เป็น 3 ประเภทคือ

1. กลไกแกนหลัก
2. กลไกทางสังคม
3. กลไกทางการศึกษา

กลไกการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ

ความสามารถในการผลิต การปรับตัวของเกษตรกรทางด้านการผลิตเป็นวิธีการผลิตที่ไม่ยากและสามารถเรียนรู้ได้ง่ายโดยอาศัยพื้นฐานการศึกษาที่มีเป็นทุนเดิมอยู่แล้วในเกษตรกรทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชาย จากการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและการได้รับการอบรมแนะนำจากผู้รู้ และผู้มีประสบการณ์หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการผลิตก็ไม่ได้ซับซ้อนยุ่งยาก แต่อย่างไรก็ตาม เครื่องมือหรืออุปกรณ์ ก็มีไม่มากนัก ในหมู่บ้านจึงหันมาประกอบอาชีพทางด้านเกษตรเชิงพาณิชย์ หรือเกษตรเพื่อการค้ากันมากขึ้น ซึ่งเมื่อผลิต

แล้วสามารถจำหน่ายได้ดีมีผลกำไรพอสมควร ความนิยมความต้องการของการตลาด ทำให้ชุมชนปรับตัวทางด้านการเกษตรเชิงพาณิชย์มากขึ้น การผลิตในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยทางธรรมชาติมากนัก เช่น น้ำ ใช้การสูบน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ดินก็ได้มีการปรับปรุงใส่ปุ๋ย ทำให้เกิดมีความสมบูรณ์ได้ จึงเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดการปรับตัวในด้านการผลิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านแปลง 5

แรงผลักดันจากครอบครัว การที่มีความจำเป็นต้องเลี้ยงดูบุตรหลาน บิดามารดาที่ชราภาพหรือ สมาชิกทุกคนในครอบครัวจึงเป็นหน้าที่ ที่จะต้องช่วยกันทำมาหากิน โดยเฉพาะในสภาพเศรษฐกิจและสังคม ในปัจจุบันที่ต้องพึ่งพาตลาด ฉะนั้นเมื่อมีช่องทางใดในการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ดีกว่าเดิมเกษตรกรจึงจำเป็นต้องกระทำ ในกรณีของ นายขัน แก้วมูล ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว และขณะนั้นก็ช่วยกันกับภรรยาทำนาและปลูกพืชไร่ถั่วเหลือง ถั่วลิสง เมื่อมีช่องทางและมีโอกาส จึงหันมาปลูกพืชสวน ลำไยและขนุนออกจำหน่าย เพราะสามารถให้รายได้มากกว่าเดิม

ความสำเร็จของเพื่อนบ้านเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรในชุมชน เกิดการกระตุ้นที่อยากจะทำตามอย่าง โดยเฉพาะในเรื่องของรายได้ ที่มีผลกำไรจากการลงทุนรวมทั้งวิธีการผลิตที่ไม่ซับซ้อน นอกจากนี้ยังได้พิจารณา เห็นว่าลักษณะการประกอบอาชีพทางการเกษตรซึ่งมีความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาและทำอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว และเห็นความสำเร็จของเพื่อนบ้านในระยะเวลานั้น จากการนำกิ่งตอนลำไยพันธุ์เข้ามาปลูกในชุมชน ของนายขัน แก้วมูล และชักชวนให้นายพาน แสงคร้าม อายุ 53 ปี ปลูกดูและดูแลเอาใจใส่ตามขั้นตอนที่ได้เรียนรู้มา ก็ประสบผลสำเร็จทำให้เกษตรกรในชุมชนรายอื่น ๆ ปลูกตามอย่างกันต่อ ๆ มา

การสนับสนุนจากบุคคลอื่น เกษตรกรเกิดความมั่นใจในการผลิตมากขึ้น สำหรับการสนับสนุนนั้น อาจเกิดขึ้นจาก เพื่อนบ้านญาติหรือบุคคลภายนอก เข้ามาให้การสนับสนุนโดยการสนับสนุนในเรื่องของการผลิต การจำหน่าย การลงทุน เป็นต้น การสนับสนุนในครัวเรือนได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครัวเรือนโดยช่วยเหลือในด้านแรงงานและช่วยเหลืองานด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การคิดริเริ่มรูปแบบใหม่ ๆ การจำหน่าย การลงทุน ได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนบ้าน จากบุคคลภายนอกเข้ามาซื้อสินค้า ขายส่งจากผู้ผลิตในครัวเรือน หน่วยงานเอกชนและรัฐบาล สนับสนุนในเรื่องเงินกู้ เพื่อการลงทุน เป็นต้น จากการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน และรัฐบาล สนับสนุนในเรื่องเงินกู้เพื่อการลงทุน และพันธุ์พืชสัตว์ ดังกล่าวอย่างเช่น กลุ่มผู้เลี้ยงวัว ซี.ซี.เอส

จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2519 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองเด็กในโครงการสงเคราะห์เด็กยากจน ซี.ซี.เอส ในพระบรมราชูปถัมภ์ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ให้มีรายได้เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน ในชุมชน มีสมาชิก 20 คน มีกำนันยัง ชัยบาล เป็นหัวหน้ากลุ่ม โดยทางโครงการสนับสนุนให้สมาชิกกู้ยืมเงิน เพื่อจัดซื้อแม่พันธุ์วัว รายละเอียด 3,500 บาท ในปี 2536

โครงการได้จัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงวัว สนับสนุน เงินเพื่อซื้อแม่พันธุ์วัว รายละเอียด 7,000 บาท กำหนดระยะเวลา 2 ปี เมื่อครบกำหนด สมาชิกจำหน่ายวัวได้แล้ว ต้องส่งคืนเงินกู้แก่โครงการ เพื่อรวบรวมเป็นเงินกองทุน ของหมู่บ้านโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของนิคม สร้างตนเอง เชื้อนภูมิพล และปศุสัตว์อำเภอ ให้ความรู้ในด้านการดูแลรักษาป้องกันโรค ติดต่อแหล่งจำหน่ายทำให้สมาชิกมีรายได้จากการจำหน่ายวัวและลูกวัว ที่คลอดออกมาซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของสมาชิกผู้เลี้ยงทุกคน นอกจากนี้สมาชิกยังเหลือวัวพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ไว้เลี้ยงเป็นอาชีพต่อไป

โอกาส โอกาสเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเกิดการปรับตัว จากการที่กลุ่มเพื่อนบ้านมีการปรับตัวการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม โดยปรับจากการเกษตรกรรมเพื่อยังชีพมาเป็นเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ หรือการทำเกษตรเพื่อการค้า แล้วประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นโอกาสที่บุคคลอื่นในชุมชน ได้เกิดการทำตามและเลียนแบบ เนื่องจากรู้ถึงวิธีการผลิต การจำหน่าย โดยมีพ่อค้าจากภายนอกหรือภายในชุมชน นำไปจำหน่าย จึงเป็นโอกาสที่ดีของเกษตรกรที่ไม่ต้องออกไปหาตลาดเอง อีกอย่างหนึ่งครอบครัวของเพื่อนบ้านใกล้เคียงได้มีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตกันมาก เมื่อมีโอกาสและความพร้อมในการลงทุน และประกอบอาชีพนอกจากนี้ยังเป็นหมู่บ้านที่รู้จักเป็นอย่างดีภายในจังหวัด และจังหวัดใกล้เคียง เกี่ยวกับการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำดอยเต่า จึงเปิดโอกาสให้ชุมชนในหมู่บ้านทำการค้าขาย ผลิตผลการเกษตร แก่นักท่องเที่ยว และมีการผลิตสินค้ามากขึ้น โดยไม่ต้องประสบปัญหาในการจำหน่าย หรือดิ้นรนในเรื่องของการตลาด อย่างเช่นกลุ่มผู้ผลิต การแปรรูปและถนอมอาหาร จากสัตว์น้ำ ซึ่งทำโดยประธานกลุ่ม นางสุพิมพ์ สิทธิเกษร ซึ่งนำผลผลิตออกจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวจากจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เป็นต้น หรือกลุ่มแม่บ้านทำน้ำ ของนางทองใบ จิตรกรที่ตั้งเตาอย่างปลารมควัน และทำปลาอย่าง ปลาวง แหนมปลา อยุธยาทำน้ำ พร้อมปลูกฝังจำหน่ายอยู่ในที่เดียวกันกับแหล่งผลิต เป็นต้น

2. กลไกทางสังคม

ความสัมพันธ์ในครอบครัวและระบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติเป็นเสมือนกลไกพื้นฐานของสังคม ซึ่งทำหน้าที่ผูกพันบุคคลเข้าไว้ให้เป็นกลุ่มเดียวกันและมีความเกี่ยวพันต่อกันโดยใช้เงื่อนไขทางด้านชีวภาพ เช่น การสืบสายโลหิต และทางเงื่อนไขด้านสังคม เช่น ผลจากการแต่งงาน ความสัมพันธ์ไม่ได้มีอยู่เหมือนเดิม ในชุมชน จากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้คนเกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านการผลิต ได้ส่งผลกระทบมาทางด้านความสัมพันธ์ด้วย สำหรับชุมชนบ้านแปลง 5 ถึงแม้ว่าจะได้รับผลกระทบจากภายนอกมากมาย และสภาพชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้วก็ตาม ความเป็นญาติยังคงเป็นพันธะผูกพันระหว่างบุคคลที่เหนียวแน่นอยู่มาก ผู้วิจัยพบว่า จะมีการช่วยเหลือไปมาหาสู่แบ่งปันสิ่งของกันอยู่ตลอดเวลา ในกลุ่มญาติเดียวกันสามารถที่จะเดินเข้าไปหยิบของใช้กันอย่างไม่เกรงใจ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ห่วงหาอาทรกันในหมู่ญาติ แต่ชาวบ้านก็กล่าวว่า เมื่อก่อนญาติพี่น้องรักกันปรองดองกันช่วยเหลือกันมากกว่านี้ แต่ปัจจุบันไม่ค่อยช่วยเหลือกันมาก เพราะต่างคนต่างต้องทำงานหาเงินเอง แต่ก็ปรากฏว่าในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการค้า ในหมู่บ้านที่มีการรวมกลุ่มนั้น มักจะมีการรวมกลุ่มในหมู่ญาติกันก่อนคนอื่น ๆ คงเป็นเพราะความผูกพันกันในหมู่ญาตินั่นเองซึ่งสามารถพูดจาตกลงกันได้ดีกว่าคนอื่น การรวมกลุ่มนอกเหนือจากความเป็นญาติกันแล้วยังมีเหตุผลอีกอย่างหนึ่งคือเพื่อต่อรองกับพ่อค้าด้วยนั่นเอง

ระบบครอบครัวในบ้านแปลง 5 นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสามี - ภรรยา เป็นความผูกพันเช่นนี้มาแต่เดิม คือครอบครัวในบ้านแปลง 5 ส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ คือวัยที่ต้องทำงานหนัก พ่อ - แม่ หรือสามี - ภรรยา ต่างต้องช่วยกันทำงานหารายได้มาจุนเจือครอบครัว งานส่วนใหญ่จะเป็นงาน เกษตรกรรมทำสวนทำไร่จับปลา เพราะฉะนั้น เวลาที่ครอบครัวจะได้เจอหน้าและอยู่ด้วยกันก็คือเวลาเย็นหลังเลิกงานแล้ว ต่างคนก็กลับเข้าบ้านหญิงชายวัยทำงานต้องทำงานมากขึ้นเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งค่านิยมในการบริโภคที่มากขึ้นกว่าแต่ก่อน และพบว่า สามี - ภรรยาที่อยู่ด้วยกันมาจนเฒ่าแก่ยังมีความสัมพันธ์รักใคร่กันดีเหมือนเดิม ผู้วิจัยพบว่า บทบาทของภรรยาได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ในอดีตนั้นครอบครัวส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร เพื่อยังชีพ คือ การทำนาเป็นอาชีพหลัก ภรรยาก็มีส่วนในการช่วยเหลือครอบครัวและสามีด้วย โดยได้รับบทบาทหน้าที่ เช่น การหุงหาอาหารเพื่อเลี้ยงคนงานที่มาใช้แรง

งานในงานของตน มีหน้าที่ในการเตรียมเก็บข้าวเชื้อ (พันธุ์ข้าว) ที่มีสภาพสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเพาะปลูกในปีต่อไป และขั้นตอนอื่น ๆ ของกระบวนการผลิตข้าวที่เป็นแรงงานเบา ๆ เช่น การเก็บเกี่ยว การดำข้าว เป็นต้น ปัจจุบัน หน้าที่ในการหุงหาอาหารยังเป็นของภรรยาอยู่ แต่หน้าที่และบทบาทอื่นของฝ่ายภรรยามีมากขึ้น เพราะต่างต้องออกไปทำสวนทำไร่ด้วยกันกับสามี เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ที่เป็นภรรยามีความรู้สึกว่า ตนเองก็มีส่วนในการทำมาหากินเท่าเทียมกับสามีของตน แม้ว่างานจะหนักเกินกำลังของผู้หญิงไปบ้าง แต่พวกเขาก็สามารถปรับตัวปรับใจเข้าหากันได้ เพราะต่างก็กล่าวว่า ในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ ต้องช่วยกันทำมาหากิน ใคร ๆ เขาก็ต้องทำงานกันทั้งนั้นไม่ว่าหญิงหรือชาย แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีการปรับตัว เตรียมยอมรับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ไม่ยากเย็นนัก

ความสัมพันธ์อีกลักษณะหนึ่ง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างชั่วอายุคน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อแม่กับลูก หรือย่า ยาย น้ำ ป้า กับหลาน เมื่อลูกยังเล็กอยู่ พ่อแม่ก็ยังคนเลี้ยงลูกเอง บางคนปล่อยให้ย่า ยาย ป้า น้ำ อ่า ช่วยเลี้ยง ซึ่งก็เป็นส่วนน้อย เพราะต่างคนต่างไม่มีเวลา การจ้างคนอื่นเลี้ยงยังไม่มีในบ้านแปลง 5 แต่เมื่อลูกเริ่มโตขึ้นพอที่จะเข้าโรงเรียนได้ แล้วก็นำไปเข้าโรงเรียน ผู้วิจัยพบว่า มีบางครอบครัวต้องนำลูกไปฝากไว้กับโรงเรียนที่เป็นสถานรับเลี้ยงเด็กตั้งแต่อายุยังไม่ถึงวัยเรียน ทั้งนี้เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดู ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ภาระหน้าที่จึงตกเป็นของสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน เมื่อโตขึ้นพอที่จะเข้าโรงเรียนแล้ว พ่อแม่ก็จะนำลูกไปฝากเข้าโรงเรียน ชาวบ้านนิยมให้ลูกเข้าเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล และปัจจุบันพ่อแม่ก็จะส่งให้ลูกเรียนหนังสือกันสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับเด็ก ๆ จึงไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับบ้าน ช่วยเหลืองานทางบ้านมากเท่ากับในอดีต ชีวิตส่วนใหญ่จะผูกพันอยู่กับโรงเรียนและเพื่อน ๆ ในตอนกลางวัน เด็กเหล่านี้มีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะด้านการเรียนเท่านั้น ต่อเมื่อหลังเลิกเรียนแล้วในตอนบ่ายเด็กเหล่านี้จะรีบกลับบ้านเปลี่ยนเสื้อผ้าออกไปช่วยงานบิดามารดาทำงานหรือเปลี่ยนให้มารดากลับบ้านมาหุงหาอาหารในตอนเย็น นักเรียนบางคนเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ก็จะประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในหมู่บ้านและอ่างเก็บน้ำคอยเต่าในหมู่บ้านกันเป็นส่วนใหญ่ เด็กเหล่านี้จะมีรายได้เพื่อใช้จ่ายสำหรับตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาพ่อแม่เหมือนกับเด็กที่เรียนหนังสือต่อไม่ว่าจะเป็นเด็กที่อยู่ในกลุ่มใดก็แล้วแต่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในบ้านหรือวงศาคณาญาติก็เพิ่มความห่างไกลขึ้นทุกที แต่ยังคงเคารพอ่อนน้อมอยู่บ้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องในบ้านแปลง 5 ส่วนใหญ่ยังมีความรัก ความสัมพันธ์กันอยู่มากโดยเฉพาะบรรดาพี่น้องในครอบครัว มีการช่วยเหลือแบ่งปันเอื้ออาทรกัน สังเกตเห็นว่าพี่น้องที่ยังอยู่ในวัยรุ่นที่ต้องออกไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้านหรือไปทำงานนอกหมู่บ้านจะห่างเหินกันไปบ้างเล็กน้อย ถึงแม้ว่าพี่ - น้องในบ้านแปลง 5 จะยังคงมีความสัมพันธ์รักใคร่กันอยู่ แต่สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ต่างคนต่างต้องรับผิดชอบตัวเองและครอบครัว ในด้านเงินทองพบว่าพวกเขาแยกกันเด็ดขาด ถ้ามีการยืมเงินกันขึ้นก็ต้องขอใช้คืนตามจำนวนที่ยืมไป แต่จะไม่มีการคิดดอกเบี้ย ในหมู่พี่น้องกันเองก็มีการซื้อขายกันทุกอย่างต่างคนต่างก็เกรงใจกัน จะช่วยเหลือกันในด้านของน้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การแบ่งปันของกิน การช่วยเหลือกันเวลาคนหนึ่งคนใดต้องการความช่วยเหลือเวลาว่างหรือเดือนร้อนสำหรับครอบครัวที่พี่น้องแยกครอบครัวไปอยู่ไกล ๆ ความสัมพันธ์ก็ค่อยลงไป นานครั้งถึงจะไปเยี่ยมหากัน ในบ้านแปลง 5 เริ่มมีครอบครัวที่พี่ - น้องต้องแยกไปอยู่ห่างกันมากขึ้น เนื่องจากโอกาสที่พวกเขาได้ออกไปนอกหมู่บ้านและได้แต่งงานกับคนภายนอกหมู่บ้านมากขึ้นนั่นเอง

ความสัมพันธ์นอกระบบเครือญาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในบ้านแปลง 5 ในฐานะเพื่อนบ้านละแวกเดียวกันนั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นเครือญาติกัน ความสัมพันธ์นอกระบบเครือญาติก็มี แต่จะสนิทชิดชอบรองลงมาจากหมู่ญาติลักษณะพื้นฐานของนิสัยคนชนบทของไทยนั้นมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความโอบอ้อมอารีช่วยเหลือกันในอดีต มาในปัจจุบันก็คงยังหลงเหลืออยู่แต่จะน้อยลง ในอดีตชาวบ้าน เพื่อนบ้านกันมีความผูกพันรักใคร่กันมาก เนื่องจากต้องร่วมมือกันแลกเปลี่ยนแรงงานกันในภาคเกษตรกรรมพอมาถึงรุ่นปัจจุบัน ลักษณะการประกอบอาชีพ การทำมาหากินของคนในบ้านแปลง 5 เปลี่ยนจากการเกษตรเพื่อยังชีพมาเป็นเกษตรเพื่อการค้าเป็นงานที่ต่างคนต่างทำ เป็นงานที่ต้องใช้เครื่องมือทางการเกษตรสมัยใหม่ ความจำเป็นในการช่วยเหลือกันเองมีน้อย ยกเว้นชาวบ้านจะมีการพูดคุยสื่อสารกันเฉพาะในด้านข้อมูลข่าวสารที่ได้รับเกี่ยวกับการปลูกพืชผลใหม่หรือเทคโนโลยีใหม่ที่คิดว่าดีกว่าในด้านของผลผลิตและผลตอบแทน ความสะดวกสบาย

ที่เห็นว่า ชาวบ้านในบ้านแปลง 5 มามีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนก็ในเรื่องของการรวมตัวกันประกอบอาชีพคือ การแปรรูปอาหารสัตว์น้ำแต่การรวมตัวกันก็เพื่อประโยชน์ของตัวเอง รายได้ที่ได้จากการร่วมกันประกอบอาชีพจะแบ่งอย่างชัดเจนแน่นอน ใครทำมากจะได้ผลตอบแทนมาก

บ้านแปลง 5 เป็นชุมชนไม่ใหญ่มาก พื้นที่ที่เป็นอยู่อาศัยก็ไม่มาก บ้านเรือนของชาวบ้านแต่ละหลังจะปลูกติด ๆ กัน เพราะฉะนั้น เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นกับใครหรือครอบครัวของใครย่อมเป็นที่รู้จักกันอย่างทั่วถึง เมื่อมีงานบุญหรืองานพิธีอะไร ชาวบ้านในละแวกเดียวกันก็จะมาช่วยเหลือกัน เป็นอย่างดีแต่การที่บ้านอยู่ใกล้ชิดกันมาก ในบางครั้งก็เกิดปัญหากันในหมู่เพื่อนบ้าน เช่น การทะเลาะและผิดใจกัน เกี่ยวกับผลประโยชน์จากขายผลผลิตเกษตรกรรมตัดราคากันเอง

ด้านความเชื่อ

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พ่อศรีโว เตจ๊ะปู้ด อายุ 75 ปี ซึ่งเคยบวช เรียนมาแล้วและเป็นปุจาร์ยหรือผู้นำประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของหมู่บ้านได้เล่าว่า ชุมชนบ้านแปลง 5 นั้นมีพื้นฐานความเชื่อคือ การนับถือผีเช่นเดียวกับหมู่บ้านลานนา ทัว ๆ ไป ซึ่งนอกจากความเชื่อที่เกี่ยวกับการนับถือผีแล้ว ความเชื่อในเรื่องศาสนาก็มีส่วนช่วยขยายระเบียบวิธีคิดทางศีลธรรมของชาวบ้านให้กว้างขวางขึ้นจากเดิมที่เคยนับถือผี ความเชื่อในเรื่องศาสนากับความเชื่อในการนับถือผีของชาวบ้านไปด้วยกันได้ดี ไม่มีการขัดแย้งกันแต่อย่างใด ชาวบ้านยังคงปฏิบัติ ประกอบพิธีกรรมทั้งที่เกี่ยวกับผีและศาสนา โดยไม่มีการทำลายระบบหนึ่งระบบใด ความเชื่อเดิมเกี่ยวกับการเคารพหรือการบูชาไหว้ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือนก็ยังคงอยู่ และปฏิบัติสืบทอดกันเรื่อยมา ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหล่านี้ ก็เข้าผสมกันกับการนับถือผีตามจังหวะที่ชาวบ้านเห็นเหมาะสมยกตัวอย่างเช่น ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ มีการนิมนต์พระมาทำบุญบ้านพร้อมกันนั้นก็มีการไหว้ผีบรรพบุรุษ ผูกข้อมือลูกหลาน โดยเชื่อว่าจะให้ผีบรรพบุรุษช่วยคุ้มครองและผู้อาวุโสช่วยบิวดเป่าความทุกข์ทั้งปวงให้ผ่านพ้นไป

จากสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป ความคิดแบบเหตุผลหรือแบบวิทยาศาสตร์ตามแบบสมัยใหม่เริ่มเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในหมู่เด็กและเยาวชน แต่ถึงอย่างไรก็ยังไม่แพร่หลายมาก เพราะเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันนี้เท่านั้นที่ได้รับการศึกษาสูง และออกสู่สังคมเมือง แนวคิดความเชื่อจึงได้แบบอย่างสังคมเมืองตามไปด้วย ส่วนผู้ใหญ่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้รับการศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับ และหมู่บ้านก็ยังคงประกอบไปด้วยบุคคลเหล่านี้อยู่มาก เพราะฉะนั้น ความคิดความผูกพันกับรากฐานของระบบเดิมจึงยังคงอยู่มาก ความคิดแบบเหตุผลนิยมแบบสมัยใหม่จึงมีน้อย

ความเชื่อที่เกี่ยวกับการผลิตและความสัมพันธ์นั้น ในส่วนนี้คงจะมีส่วนสำคัญลดน้อยลงมาก เพราะจากที่เห็นในอดีตที่ผ่านมา ความเชื่อต่าง ๆ มักจะเกิดขึ้นเพราะคนมีวิถีชีวิตวิถีการผลิตที่ต้องผูกพันกับธรรมชาติและกระบวนการผลิตหลายขั้นตอน ความเชื่อต่าง ๆ ก็แสดงออกในรูปของการแสดงความเคารพนับถือ การแสดงความขอบคุณต่อธรรมชาติที่ดลบันดาลให้การผลิตส่งผลดี แต่พอมาถึงยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการเกษตรแบบพออยู่พอกินมาผลิตการเกษตรเพื่อการค้าใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์การผลิตแบบใหม่ ไม่จำเป็นต้องอาศัยพึ่งพาธรรมชาติโดยตรงดังแต่ก่อน ชาวบ้านจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติดังที่แล้มา ชาวบ้านจะค่อย ๆ ปรับตัวในสิ่งเหล่านี้ไปเรื่อย ๆ แต่พบว่าความเชื่อในด้านอื่น ๆ ยังคงมีเหลืออยู่

ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติยังคงมีอยู่ ในบุคคลแต่ละกลุ่มจะมีความเชื่อในระดับที่แตกต่างกัน เช่น ความเชื่อความเคารพในผีบรรพบุรุษ ผู้ที่อยู่ในวัยรุ่นผู้ใหญ่ขึ้นไปจะยังคงยึดถือกันมากกว่าในกลุ่มของวัยรุ่น ชาวบ้านจะนึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ทุกครั้งที่มีการเกิดขึ้นในครอบครัวและเครือญาติ เช่น การเจ็บป่วยของลูกหลานหรือเครือญาติ ที่รักษาโดยแพทย์สมัยใหม่แล้วไม่หาย การเกิดอุบัติเหตุและเภทภัยธรรมชาติต่าง ๆ

นอกจากนั้น ความเชื่อในเรื่องของกรรม คือการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ก็ยังมีอยู่ในจิตใจของคนทั่วไป ชาวบ้านมีความเชื่อว่า การทำบุญมาก ๆ จะทำให้ชีวิตทั้งในภพภพหน้าและชาติหน้าจะดีขึ้น ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าจะเกิดมามีชีวิตที่ลำบาก ต้องทำงานหนักหากชาติหน้ามีจริงขอให้มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่านี้ นั่นแสดงให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่มีความต้องการในด้านของเงินตราและความสะดวกสบายหรือร่ำรวยมากขึ้น

3. กลไกทางการเมือง

ความสัมพันธ์ที่ชาวบ้านมีต่อกันนั้น ถ้าหากมองให้ดีมักจะออกมาในรูปแบบของกลุ่มที่ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์และไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มที่สนใจในสิ่งเดียวกัน กลุ่มในบางกลุ่มจะมีผู้นำอย่างเห็นได้ชัด จนกลายเป็นนายจ้างไปเลยก็มี กลุ่มบางกลุ่มทุกคนมีบทบาทคล้าย ๆ กัน ช่วยเหลือกันพึ่งพากัน กลุ่มที่มีในบ้านแปลง 5 ได้แก่

กลุ่มฌาปนกิจ

ชาวบ้านเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจกันเกือบทุกครอบครัว กลุ่มฌาปนกิจในบ้านแปลง 5 ตั้งมานานประมาณ 10 ปีแล้ว แรกเริ่มสมาชิกไม่มากนัก จำนวนเงินที่เก็บได้จากสมาชิกจึงน้อย

แต่ชาวบ้านก็ดำเนินงานมาเรื่อยจนถึงปัจจุบัน และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จำนวนเงินที่เก็บก็เพิ่มขึ้นด้วยจากเดิมครั้งแรกสุด เก็บศพละ 3 บาท 5 บาท และ 7 บาทในปัจจุบัน ปัจจุบันถ้าหากสมาชิกในครอบครัวใดเสียชีวิตลง ก็จะได้รับเงินช่วยเหลือจากสมาชิกในกลุ่มนี้ประมาณ 6,000 – 7,000 บาท นอกจากได้เงินส่วนนี้เป็นค่าช่วยเหลือในการทำศพแล้ว ชาวบ้านยังให้เหตุผลอีกว่า เพื่อนบ้านหรือสมาชิกของกลุ่มก็จะมาช่วยงานกัน ถ้าใครไม่เป็นสมาชิกงานก็จะหย่อนงาไม่ค่อยมีคนมาช่วยเท่าไร้นอกจากญาติ ๆ ทราบว่าหลายครอบครัว (ส่วนใหญ่ที่มีฐานะดี) เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มฉาบงานมากกว่า 1 หมู่บ้าน กลุ่มฉาบงานของหมู่บ้านใกล้เคียงชาวบ้านมักจะคุยกัน ส่งข่าวถึงกันอย่างรวดเร็วมาก โดยเฉพาะการเสียชีวิตด้วยโรคที่ทันสมัยเป็นที่สนใจของชาวบ้าน เช่นโรคเอดส์ หรือการเสียชีวิตด้วยเหตุการณ์แปลก ๆ เช่น ไฟฟ้าช็อต ภูเก็ต จมน้ำ เป็นต้น กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีเครือข่ายถึงกันเพราะสมาชิกบางคนมีบทบาทอยู่หลายกลุ่ม

กลุ่มนี้จะมีคณะกรรมการที่ชัดเจนกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งหมดในหมู่บ้าน โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานและรองประธานตามลำดับ จากนั้นก็จะมีกรรมการเป็นผู้ตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่าย กรรมการที่มีหน้าที่ออกเก็บเงินจากสมาชิกเวลามีคนเสียชีวิตจะมี 4 คน แบ่งกันไปตามลักษณะของที่อยู่อาศัยคือ กรรมการคนใดตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกับสมาชิกกลุ่มใดก็เก็บกลุ่มนั้น มีการประชุมชี้แจงกันเป็นระยะ แล้วแต่ประธานจะแจ้งให้ทราบ นอกจากการประชุมประจำแล้ว ถ้าหากมีเหตุการณ์ที่ต้องขอความเห็นจากสมาชิกกลุ่ม เช่น เมื่อมีคณะกรรมการลาออกจากตำแหน่งและต้องทำการเลือกตั้งใหม่ สมาชิกกลุ่มทุกคนก็ต้องออกเสียงเพื่อให้ได้คนที่ตนไว้วางใจได้เพราะต้องทำการเลือกตั้งใหม่ สมาชิกกลุ่มทุกคนก็ต้องออกเสียงเพื่อให้ได้คนที่ตนไว้วางใจเพราะต้องทำงานที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับเรื่องเงินของสมาชิก กรรมการที่มีหน้าที่ออกเก็บรวบรวมเงินจากสมาชิกเพื่อนำไปให้ญาติคนตายจะมีการตอบแทนด้วยแต่ไม่มากนัก ถึงแม้ว่าคณะกรรมการเหล่านี้จะได้รับเงินค่าตอบแทนในการทำงาน แต่ก็ยังเป็นจำนวนไม่มากนักและต้องเป็นคนที่สมาชิกกลุ่มไว้วางใจ

กลุ่มอาชีพต่าง ๆ

อาชีพที่ชาวบ้านยึดเป็นการทำมาหากินและก่อให้เกิดกลุ่มขึ้นภายในชุมชน เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงวัว กลุ่มอาชีพทำสวน กลุ่มอาชีพทำนา กลุ่มการทำน้ำพริกปลาร้า ทำปลาอย่างปลาเค็ม กลุ่มรับจ้างทั่วไป ได้แก่ รับจ้างปลูกสวนลำไย เก็บลำไย ทำงานก่อสร้าง สำหรับกลุ่มรับจ้างนี้ จะ

ออกไปทำนอกหมู่บ้าน โดยมีผู้รับงานมาจากภายนอก มักจะเป็นผู้ที่รู้จักคนกว้างขวางมีเครือข่ายมากพอสมควร มีรถพร้อมที่จะรับส่งคนงานเหล่านี้ได้ คนงานส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายในวัยผู้ใหญ่ เมื่อผู้รับงาน ซึ่งนับว่าเป็นผู้นำ ได้งานมาก็จะมาบอกต่อแก่สมาชิกในกลุ่มที่เคยร่วมกันคนใดว่างก็ไป คนงานหรือชาวบ้านเหล่านี้จะออกไปทำงานได้ก็ต่อเมื่องานในสวนในนาของตนทำเสร็จแล้ว หรือนอกจากเก็บเกี่ยวผลผลิตผลทางการเกษตร บางคนก็ติดตามสลา (ช่างสร้างบ้าน) ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้าน ไปเป็นลูกมือให้ มีทั้งงานภายในหมู่บ้านเอง บ้านใกล้เคียงและในเมือง

กลุ่มสนใจในศาสนา

กลุ่มนี้มักจะอยู่ในวัยผู้สูงอายุทั้งหญิง - ชาย ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาบุคคลผู้สูงอายุ มักนุ่งขาว นุ่งขาว ไปสวดมนต์ไหว้พระทำบุญกันที่วัดประจำโดยมีพ่อศรีไว เตจ๊ะปืดเป็นผู้นำ ถ้ามีข่าวการทำบุญที่ไหนเมื่อไร ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้มักจะมานั่งคุยกันที่บ้านของผู้อาวุโสท่านนี้ ที่มีตำแหน่งเป็นกรรมการหมู่บ้านฝ่ายศาสนาและวัฒนธรรม และเป็นมัคทายกด้วย ส่วนลูกหลานและวัยรุ่นอื่น ๆ ก็จะไปทำบุญกันที่วัดเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาเท่านั้น

กลุ่มเหมืองฝาย

เคยได้กล่าวถึงแล้วในเรื่องของความเชื่อว่า กลุ่มเหมืองฝายในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก ปัจจุบันกลุ่มนี้แทบไม่เหลือให้เห็นให้ศึกษากัน เหลือแต่คำเล่าบอกของคนเฒ่าคนแก่เท่านั้น เพราะเมื่ออพยพจากหมู่บ้านเดิมขึ้นมาอยู่บ้านแปลง 5 การทำนาที่ได้น้ำจากเหมืองฝายไม่มีเพราะ ลักษณะทางภูมิประเทศ แก่เหมืองเก่าฝายในอดีต ได้เสียชีวิต แล้ว การทำนาได้น้ำมาใช้ในการเกษตรจึงเป็นหน้าที่ของกรมชลประทานและหน่วยส่งเสริมอาชีพการเกษตรกรของนิคมสร้างตนเอง เชื้อนภูมิพล จัดหาน้ำให้แก่ชุมชน

กลุ่มหนุ่มสาว

กลุ่มหนุ่มสาวในบ้านแปลง 5 ในอดีตเคยมีบทบาทมาก เพราะหนุ่มสาวเป็นกำลังสำคัญของหมู่บ้านทั้งในด้านแรงงานและความคิด เพราะในสมัยนั้นหนุ่มสาวจะใช้แรงงานอยู่ในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ โอกาสจะออกไปนอกหมู่บ้านไม่ค่อยมี ไม่ว่าจะเป็นการออกไปทำงานหรือออกไปเรียนหนังสือ หน้าที่ต่าง ๆ จึงตกเป็นของคนกลุ่มนี้โดยเฉพาะเป็นตัวแทนในการพัฒนาหมู่บ้านตัวแทนในเรื่องของการทำบุญที่เกี่ยวข้องกับวัด จะมีเครือข่ายสัมพันธ์กับวัดในหมู่บ้านอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนตอบรับกันตลอดเมื่อบ้านหนึ่งบ้านใดมีงานบุญ บรรดาหนุ่มสาวเหล่านี้จะ

ไปร่วมกันเป็นกลุ่ม มีนายปิ่นทอง แก้วปุก อายุ 37 ปี เป็นประธาน กลุ่มหนุ่มสาวในบ้านแปลง 5 ในปัจจุบันไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด หนุ่มสาวแยกย้ายกระจายไปเรียนหนังสือ ประกอบอาชีพเพื่อสร้างฐานะ จนไม่มีเวลามาประกอบกิจกรรมดังกล่าว ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของบ้านเมืองในปัจจุบันต่างคนต้องต่างขวานขวายทำมาหากินเวลาจะปฏิบัติงานกลุ่มมีน้อย จึงตกอยู่กับในวัยผู้ใหญ่กำนันผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านต้องมาประชุมกันร่วมกับพระที่วัดว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไรแนวปฏิบัติที่ชาวบ้านทำกันอยู่ที่ผ่านมานั้น จะแบ่งชาวบ้านออกเป็นกลุ่ม ๆ แล้วเปลี่ยนเวรผลัดเปลี่ยนกันไปร่วมงานบุญนอกหมู่บ้านที่เชิญมา และยังคงเปลี่ยนแปลงจากเดิมในเรื่องของสิ่งของและเงินที่จะต้องนำไปสอม (ร่วมทำบุญ) ตามที่หมู่บ้านอื่นเคยมาทำบุญกับทางวัดในหมู่บ้านไว้หรือต้องมากกว่านั้น ทางคณะกรรมการเห็นว่า เป็นการสิ้นเปลืองขึ้นไปเรื่อย ๆ ไม่จำเป็นต้องเอาตามนั้นก็ให้เปลี่ยนข้อตกลงกันใหม่ รวบรวมตามแต่ศรัทธาได้เท่าไรเอาเท่านั้น และนำเอาไปพอเป็นพิธีไม่ให้เกิดความสัมพันธ์กันก็พอแล้ว และส่งชาวบ้านไปเป็นตัวแทนไม่ต้องไปกันมากเพราะถ้าหากไปมากเจ้าภาพก็ต้องต้อนรับมากเป็นการสิ้นเปลืองกันไปอีก

กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านในบ้านแปลง 5 เคยตั้งกันมาหลายครั้งแล้วล้มลุกคลุกคลานมาตลอด ไม่มีอะไรเป็นกฎเป็นเกณฑ์แน่นอน เป็นกลุ่มที่ทางอำเภอมาริเริ่มให้ก่อนเมื่อเกือบ 10 ปีที่แล้วและล้มลุกคลุกคลานมาตลอด แต่มาปีนี้ทางพัฒนาการอำเภอคอยแต่ได้นำสิ่งของประเภทเครื่องครัวมามอบให้กลุ่มแม่บ้านอีกครั้งหนึ่งให้ทางหมู่บ้านรวบรวมแม่บ้านใหม่อีกครั้ง ชาวบ้านเชิญวิทยากรมาสอนทำอาหารหรืองานประดิษฐ์ต่าง ๆ ไม่ค่อยมีคนสนใจ ต่อมาเมื่อไม่นานมานี้ ทางอำเภอก็เริ่มเข้ามาให้ความสนใจหรือพื้นที่จะตั้งกลุ่มนี้ขึ้นมาอีก โดยนำสิ่งของอุปกรณ์มามอบให้กลุ่มแม่บ้านไว้ใช้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มที่มีทางการมาแนะนำสนับสนุนหรือจัดตั้งจะไม่ค่อยเข้มแข็งและล้มลุกคลุกคลานมาตลอด จะมียืนยงคงอยู่ก็เฉพาะกลุ่มถนอมอาหาร ทำน้ำพริกปลาร้า ปลาป่น ปลาอบ ปลากรอบ เนื้อลำไยอบแห้ง ของกลุ่มแม่บ้าน นิคมสร้างตนเองโดยมีนางสุพิมพ์ สิทธิเกษร เป็นประธาน

นอกจากความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดจากคนสองฝ่ายมาสัมพันธ์กันด้วยเหตุผลทางธุรกิจ เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่

เกิดจากการแลกเปลี่ยนหรือการทำธุรกิจร่วมกัน ในบ้านแปลง 5 ก็มีอยู่หลายกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าภายนอกกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ก็จะพบปะกันเฉพาะเวลามาติดต่อค้าขายกันเท่านั้น เพราะต่างคนต่างต้องประกอบอาชีพของตน ความสัมพันธ์จะเป็นลักษณะผิวเผิน ไม่ลึกซึ้งต่อกันไม่มีความสัมพันธ์กันในเรื่องส่วนตัวของกันและกัน มีการต่อรองกันได้แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเกิดความไม่พอใจก็จะจับคู่แลกเปลี่ยนทางธุรกิจไปเลยก็มี

กลุ่มผู้เลี้ยงวัว

กลุ่มผู้เลี้ยงวัว ซี.ซี.เอฟ. จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2519 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครอง เด็กในโครงการสงเคราะห์เด็กยากจน ซี.ซี.เอฟ. ในพระบรมราชูปถัมภ์ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากรายได้ จากการประกอบอาชีพทางการเกษตรการเพาะปลูกพืชไร่พืชสวน มีสมาชิก 20 คน นายยัง ชัยบาล กำหนดตำบลทำเดือเป็นประธานกลุ่ม โดยโครงการสนับสนุน ให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อซื้อวัวแม่พันธุ์วัว รายละ 3,500 บาท ต่อมาปี พ.ศ. 2536 โครงการได้จัดให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อจัดซื้อแม่พันธุ์วัวอีกรายละ 7,500 บาท กำหนดระยะเวลา 2 ปี เมื่อครบกำหนดแล้ว สมาชิกต้องคืนเงินกู้ให้แก่โครงการ เพื่อรวบรวมเป็นเงินกองทุนของหมู่บ้านโดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของนิคมสร้างตนเองร่วมกับปศุสัตว์อำเภอ มาให้ความรู้ในด้านการดูแล ตลอดจนการให้วัคซีนป้องกันโรค ผลจากการดำเนินงาน และผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ ทำให้สมาชิกมีรายได้ จากการจำหน่ายวัว และลูกวัวที่คลอดออกมาซึ่งจะเป็นกรรมสิทธิ์สมาชิกผู้เลี้ยง โดยแม่พันธุ์วัวยังคงไว้ขยายพันธุ์ต่อไป สำหรับพ่อพันธุ์วัวนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพของนิคมสร้างตนเองและเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอเป็นผู้ติดต่อหามาผสมให้แก่สมาชิก กลุ่มสมาชิกผู้เลี้ยงวัว นอกจากจะได้รับการอบรมและการถ่ายทอดวิธีการเลี้ยงวัว จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพของนิคมสร้างตนเอง และเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอแล้ว เมื่อมีการเลี้ยงวัวจนเกิดความชำนาญนำผลผลิตออกจำหน่ายได้แล้วยังถ่ายทอดความรู้นี้สืบต่อไปยังลูกหลาน เครือญาติและผู้สนใจรายอื่นอีกด้วย ดังเช่น กำหนด ชัยบาล ได้ถ่ายทอดความรู้นี้ให้แก่บุตรชาย คือนายสัญญา ชัยบาล ซึ่งเมื่อมีครอบครัวแล้วสามารถนำความรู้นี้ไปประกอบอาชีพทางการเกษตรได้อีกทางหนึ่ง

4. กลไกทางการศึกษา

การที่บุคคลในสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ ได้รับการศึกษาที่ดี บุคคลมีความรู้ความสามารถ ก็จะประกอบอาชีพได้ดี ความเป็นอยู่ก็จะดีตามไปด้วย ในปัจจุบันนี้ ถ้าสังคมใดบุคคลชุมชนได้รับการศึกษา ก็จะพัฒนา ชุมชนและสังคมของตนให้เจริญได้ และถ้าในชุมชนได้มีการถ่ายทอดความรู้ ที่สำคัญต่อการดำรงชีพคือ ความรู้ ทางการประกอบอาชีพของชุมชน ให้บุคคลในชุมชน เกิดความรู้ ความคิด ทักษะที่ดีต่อความเป็นอยู่ของตนและชุมชน จากการศึกษาทางราชการและองค์กรเอกชนได้เข้าไปให้ความรู้ ฝึกฝนอาชีพ ฝึกอบรม เพื่อให้เกษตรกรในชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ และทักษะในการประกอบอาชีพ จนเกษตรกรกล้าตัดสินใจ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตทางด้านเกษตรแบบพออยู่พอกินมาเป็นระบบ การผลิต การเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเพื่อการค้าการจำหน่าย ได้ ดังเช่นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอำเภอ ได้อบรม และฝึกฝนการปลูกมะนาวให้กับเกษตรกรในชุมชน จนเกิดทักษะและความชำนาญ นำไปประกอบอาชีพมีรายได้ดี และสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนอีกด้วย

องค์ประกอบของการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ

ลักษณะที่ตั้งของชุมชน บ้านแปลง 5 หมู่ที่ 3 เป็นบ้านที่ตั้งอยู่ติดถนนสายฮอด - แม่ตื่น (ถนนสาย 1103) ซึ่งเป็นถนนเชื่อมต่อไปจังหวัดเชียงใหม่ - และจังหวัดลำพูน เป็นเส้นทางเชื่อมต่อให้ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการคมนาคมติดต่อกับเมืองหลวงของไทยคือ กรุงเทพมหานคร ดังนั้นการคมนาคมในหมู่บ้านออกสู่สังคม ภายนอกจึงสะดวก และรวดเร็วมีทั้งรถโดยสารประจำทางรับส่งผู้โดยสารอยู่ตลอดเวลา จากลักษณะที่ตั้งและเส้นทางคมนาคมสะดวก จึงเป็นเหตุให้บุคคลภายนอก และภายในชุมชนสามารถติดต่อกันได้อย่างรวดเร็ว สามารถจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรได้ง่าย นอกจากนี้ในชุมชนยังมีไฟฟ้าพลังน้ำจากเขื่อนภูมิพล จ่ายกระแสไฟฟ้าให้กับชุมชนได้ อาศัย พลังงาน จากไฟฟ้าช่วยเสริมการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังมีน้ำประปาบาดาล ช่วยในการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมโดยไม่ต้องอาศัยธรรมชาติมากนัก

ลักษณะทางสังคม กลุ่มสังคมชุมชนบ้านแปลง 5 ทั้งหมู่บ้าน เป็นกลุ่มสังคมการเกษตร มีการปรับตัวจากระบบการผลิต เพื่อยังชีพมาเป็นระบบเพื่อการค้าและการจำหน่ายมีการรวมกลุ่มทางด้านการศึกษา เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงวัว กลุ่มแปรรูป และถนอมอาหาร กลุ่มปลูกพืช

สวน เป็นต้น เกษตรกรในกลุ่มต่างมุ่งหวัง เพื่อส่งเสริมรายได้ ของตนเองและครอบครัว จึงให้ความร่วมมือในการพัฒนาอาชีพอย่างจริงจังและขยันอีกประการหนึ่งชุมชนหมู่บ้านแปลง 5 ส่วนใหญ่จะนับเนื่องเป็นเครือข่ายกันที่ผูกพันโยกย้ายมาด้วยกัน จึงได้มีการช่วยเหลือ อุปถัมภ์ค้ำชูกัน เมื่อเกษตรกรรายใดรายหนึ่งได้เรียนรู้ คือการประกอบอาชีพทางการเกษตรมาแล้ว ทดลองทำดู แล้วได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ ได้มีการชักชวนญาติพี่น้องทำตามด้วย หรือ เกษตรกรที่ไม่ใช่เครือข่ายแต่มีการปฏิสัมพันธ์กันไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ จึงได้เรียนรู้ การปรับปรุงวิธีการทำการเกษตรตามไปด้วยอย่างเช่น กรณี การเจาะบาดาลน้ำลึก ใช้เครื่องสูบน้ำไฟฟ้าที่มีกำลัง แรงดูดน้ำได้มาก หรือการฉีดพ่นปุ๋ย โปตัสเซียมคลอไรด์ เพื่อเร่งดอกออกผลลำไย เป็นการบังคับให้ลำไยผลิตดอกออกผลนอกฤดูกาล ซึ่งทำให้ได้ผลผลิตตลอดปี ก็มีการเอาอย่างกันแทบจะทุกครัวเรือน เป็นต้น

ลักษณะโครงสร้างของประชากร ชุมชนบ้านแปลง 5 มีประชากรอาศัยอยู่ 1,296 คน จำนวน ครัวเรือน 343 ครัวเรือนจำแนกเป็นชาย 640 คน หญิง 656 คน ถ้าจำแนก เป็นวัยกำลังงานแล้วมีมากกว่า ประชากรวัยอื่น ๆ คือ มี 750 คน เป็นชาย 366 คน หญิง 384 คน หรือนับช่วงอายุ ตั้งแต่ 18 ปี ถึง 50 ปี ดังนั้นโครงสร้างของประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานมีมากที่สุด ในหมู่บ้าน จึงเป็นเหตุให้เกิดการปรับตัวได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น เพราะเป็นวัยที่กำลังก่อสร้างตัว สร้างฐานะความเป็นปึกแผ่นให้แก่ตนเองและครอบครัว อีกอย่างหนึ่ง ชุมชนบ้านแปลง 5 มีความขยันอดทน เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จะได้ยินเสียงรถจักรยานยนต์ และรถยนต์ของเกษตรกรออกไปประกอบอาชีพ กันตั้งแต่ เวลา 4 - 5 นาฬิกา จะกลับมาบ้านเมื่อตะวันตกดินแล้วหรือประมาณ 18 - 19 นาฬิกา ทุกวัน อาจจะเป็นเพราะเหนื่อยล้าจากงาน สวนไร่นา ก็เป็นได้ที่ชุมชนจะหลับนอนกันตั้งแต่หัวค่ำ คือประมาณ 3 ทุ่มหรือ 21 นาฬิกา ทั้งหมู่บ้านจะดับไฟนอน เงียบสงัดหมด นอกจากมีงานเทศกาลประจำปีหรือมีการจัดตลาดนัดขายสินค้าราคาถูกให้แก่ชุมชนเท่านั้น ในตอนกลางคืนจึงจะคึกคักมีการกระจายเสียงโฆษณาสินค้า ประกอบเสียงเพลงลูกทุ่งดังมาจากบริเวณงานจัด ตลาดนัด คือที่โรงเรียนชุมชนบ้านแปลง 5 นั้นเอง หรือถ้าถึงฤดูการขายผลผลิตลำไย เกษตรกรในชุมชนแทบจะไม่หลับนอนในตลาดกลาง หมู่บ้าน คึกคักเต็มไปด้วยผู้คน ทั้งเจ้าของสวนลูกจ้างแรงงานเก็บลำไยคัดเกรดจัดลงในตะกร้าหรือกระจาดพลาสติก การต่อรองราคาระหว่างผู้ซื้อกับผู้ผลิตรายอาหารชั่วคราวตั้งเรียง

รายรอบ ๆ บริเวณตลาด จากคำบอกเล่าของอาจารย์ชั้นชา สุทธิอาภรณ์ อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนดอยเต่าวิทยาคม ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังตอนพักเที่ยง รับประทานอาหารกลางวันร่วมกันได้ บอกว่า ห้วงระยะเวลาจำหน่ายลำไยนี้ได้กลับได้นอนเพียง 3 ชั่วโมงเท่านั้น เพราะกว่าจะขายลำไยเสร็จรับเงินหรือตัวแลกเงินได้ก็ตกประมาณ ตี 2 ถึง ตี 3

แหล่งรายได้ รายได้ของชุมชนบ้านแปลง 5 รายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นรายได้ที่แน่นอนแต่จะได้มากน้อย นั้นขึ้นอยู่กับภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศ และการจัดจำหน่ายต่างประเทศ ประกอบด้วยถ้าปีใดผลผลิตออกมากราคาผลผลิตการเกษตรจะราคาต่ำ ถ้าปีใดผลผลิตได้น้อยราคาผลผลิตจะสูงแต่โดยภาพรวมแล้วเกษตรกรของชุมชนมีรายได้เป็นที่น่าพอใจ

แหล่งบริโภค แหล่งบริโภคของชุมชนบ้านแปลง 5 มีทั้งที่ภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

ภายในชุมชนจะมีตลาดนัดนำสินค้ามาจำหน่ายทุกเช้า วันพฤหัสบดีของสัปดาห์ ตลาดนัดของชุมชน ตั้งอยู่ตรงข้ามกับสำนักงานสภาตำบลท่าเตือ สินค้าที่นำมาจำหน่ายให้แก่ ชุมชน ได้แก่ อาหารการกินก็มีเนื้อสัตว์ เช่น ไก่ หมู ปลา เนื้อวัว เนื้อควาย พืชผักสวนครัวต่าง ๆ ส่วนของใช้ประจำบ้าน ก็มีตั้งแต่สบู่ ยาสีฟัน เครื่องครัวมีตะแกรงปิ้งย่าง ที่ชูดมะละกอ กระทะ หม้อ ขาม ของใช้เบ็ดเตล็ด เช่น ชันน้ำ ถังใส่น้ำ รองเท้าแตะ ถุงมือ ถุงเท้า และอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพจะมีจำหน่ายที่ร้านค้าในตลาด หน้าอำเภอ ดอยเต่า อำเภอฮอด เป็นต้น เครื่องอำนวยความสะดวกในบ้าน เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เตาไรต์ ก็มีขายในตลาดชุมชนที่เห็นว่าว่าการอำเภอ ดอยเต่า หรือบางคนถ้ามีธุรกิจหรือติดต่อค้าขาย ก็จะออกไปซื้อหาที่ตลาดอำเภอฮอด และจังหวัดเชียงใหม่ก็มี

สำหรับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย หนุ่มสาวส่วนมากนิยมออกมาซื้อหาจากตลาดในเมือง เชียงใหม่ เพราะจะได้ถือ โอกาสมาเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจไปด้วย

การผลิต สถานที่ประกอบการผลิตของเกษตรกรชุมชนบ้านแปลง 5 การผลิตด้าน กสิกรรมคือปลูกพืช ทั้งไม้ผล เช่น มะม่วง ลำไย ขนุน มะนาว ก็ปลูกกับในสวนของตนเอง ส่วน

พืชล้มลุก จำพวก หอม กระเทียม ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถั่วเขียว พักเขียว พักทอง ก็จะปลูกในที่ของตนเองบ้าง และตามขอบอ่างเก็บน้ำที่ดอยเต่าหลังฤดูน้ำลด หรือไม่ก็ไปหาที่เหมาะสมในหมู่บ้านอื่น ๆ โดยการจับจอง และทำการเพราะปลูกติดต่อกันมาแต่ในอดีต

สำหรับด้านทุนทรัพย์ ส่วนหนึ่งใช้ทุนทรัพย์ของตนเองที่สะสมไว้และหาทุนทรัพย์ เพิ่มเติมจากสถาบันเงินทุนที่เข้าไปช่วยเหลือ เกษตรกร เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ อำนวยฮอด สาขาดอยเต่า สหกรณ์นิคมสร้างตนเองดอยเต่า เป็นต้น

ด้านการประมง มีการจับปลา ในอ่างเก็บน้ำดอยเต่า และตามลำน้ำปิง ตั้งแต่เขตอำเภอสามเงา จังหวัดตาก คือบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล ขึ้นไปทางเหนือ ถึงเขตอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับทุนทรัพย์ ในการซื้อเรือ และอุปกรณ์จับปลา เช่น อวน ตาข่าย และอื่น ๆ ใช้ทุนทรัพย์ของตนเองและกู้เงินจากสถาบันเงินทุนที่เข้าไปตั้งสำนักงานอยู่ในพื้นที่ เช่นเดียวกับเกษตรกร ที่ผลิตสินค้า พืช ผัก ผลไม้

การตลาด

ชุมชนบ้านแปลง 5 มีตลาดของหมู่บ้าน จำแนกเป็นประเภทได้ดังนี้

- ตลาดนัด ตลาดนัดของชุมชนก็แยกออกได้ 2 ตลาดนัด คือตลาดนัดถาวร และตลาดนัดไม่ถาวร หรือชั่วคราว ระยะเวลาของการจัดจำหน่ายก็ไม่เหมือนกัน คือ

ตลาดนัดถาวร เป็นตลาดนัดที่กันพื้นที่ให้ชุมชนทั้งภายนอกและภายในชุมชนมาซื้อขายสินค้า เครื่องอุปโภคและบริโภค มีโรงเรือน ไว้สำหรับตั้งร้านขายของ 1 หลัง นอกนั้นก็มีการปูผ้าพลาสติก หรือเสื่อ หรือตั้งโต๊ะขายสินค้า เรียงรายอยู่ข้างถนนชอยในตลาดตามอัธยาศัยตลาดนัดถาวรนี้ ตั้งอยู่ ถนนชอยปากทางเข้าอ่างเก็บน้ำดอยเต่า ตรงข้ามกับสำนักงานสภาตำบลดอยเต่าห่างจากสามแยกถนนฮอดแม่ตื่นประมาณ 100 เมตร เป็นที่สาธารณะที่นิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพลกันไว้ให้แก่ชุมชน โดยสร้างโรงเรือนค้าขายให้ 1 หลัง พร้อมเดินกระแสไฟ เพื่อให้แสงสว่าง แก่พ่อค้าและผู้มาจับจ่ายซื้อของ ตลาดนัดแห่งนี้ จะมีการจำหน่าย เครื่องอุปโภค บริโภค ให้แก่ชุมชน เฉพาะวัน พุธสัปดาห์ ทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยเริ่มจำหน่ายสินค้า ตั้งแต่เวลา 5.00 นาฬิกา ถึง 8.00 นาฬิกา หลัง 8.00 นาฬิกา ตลาดจะวาย คนมาซื้อสินค้าก็จะกลับบ้านของตน พ่อค้าแม่ค้าจะเก็บข้าวของบนทุกรถยนต์ ไปขายต่อชุมชนอื่น สำหรับพ่อค้าภายใน

นอกจากสำหรับพ่อค้าแม่ค้าภายในชุมชนจะนำสินค้าที่มีในท้องถิ่นมาขาย แต่ไม่มากนัก เป็นสินค้าที่เป็นผลผลิตจากการเกษตร เช่น ผัก ผลไม้ ปลา เนื้อไก่ที่เลี้ยงไว้ เหตุที่นำมาไม่มากก็เพราะว่าเกษตรกรในชุมชนมีการผลิตเหมือนกัน จะขายได้ก็แต่กับบุคคลภายนอกหรือข้าราชการที่ย้ายมาปฏิบัติราชการอยู่ในพื้นที่เท่านั้น อีกประการหนึ่ง หากนำมาขายและขายไม่หมด สินค้าเหล่านี้จะเน่าเสียหาย ส่วนมากพ่อค้าแม่ค้าในชุมชนที่นำผลผลิตทางการเกษตรเหล่านี้ มาจำหน่าย ก็เพื่อต้องการเงินซื้อของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ซึ่งใช้เงินจับจ่ายไม่มากนักและไม่อยากจะเอาเงินที่เก็บออมไว้มาใช้จ่าย อย่างกรณีของป่าทองศรี ไคร้มูล อายุ 68 ปี นำปลา จากอ่างเก็บน้ำดอยเต่า ประมาณ 4 – 5 กิโลกรัม และพืชผักสวนครัว ประมาณ 3 – 4 กิโลกรัม ขึ้นมาขายที่ตลาดนัด หนึ่งตลาดนัดแห่งนี้ เปิดโอกาสการซื้อขายเพียง 3 ชั่วโมงเท่านั้น ก็ยุติการซื้อขาย และปล่อยให้บริเวณตลาดนัดว่างเปล่าโดยมิได้มีการมีกิจกรรมใดจนกว่าจะถึงวันพฤหัสบดี ของสัปดาห์ถัดไปจึงจะมีการค้าขายกันอีกครั้งหนึ่ง

- ตลาดนัดชั่วคราว เป็นการเปิดตลาดนัดจำหน่ายสินค้าอุปโภคและบริโภคง่าย ๆ โดยกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าเร่ มาจากภายนอกชุมชน เข้ามาขายในชุมชนเป็น คาราวาน รถยนต์ จำนวนมากถึง 10 คัน ขึ้นไป ได้มาขอเช่าที่สนามหน้าโรงเรียนชุมชนบ้านแปลง 5 โดยทางเดินที่ขายของเต็มสนามของโรงเรียน แล้วใช้เครื่องขยายเสียง โฆษณา ประชาสัมพันธ์สินค้า สลับกับเสียงเพลงลูกทุ่งตลอดเวลาที่เปิดทำการขายสินค้า เวลาที่จะเปิดทำการขายคือ ตั้งแต่เวลา 15.00 น. จนถึงเวลา 22.00 น. จึงยุติการขายในแต่ละวัน การเปิดจำหน่ายสินค้าตลาดนัดแต่ละครั้งจะเปิดจำหน่ายติดต่อกันครั้งละ 3 วัน กำหนดกลับมาเปิดจำหน่ายในครั้งต่อไปไม่แน่นอน อาจจะเป็น 1 เดือน หรือ 2 – 3 เดือน และส่วนมากจะมาเปิดตลาดนัดจำหน่ายสินค้า ตรงกับฤดูผลผลิตทางการเกษตรในชุมชนมีการเก็บเกี่ยวและนำออกจำหน่าย

- ตลาดการค้าภายในชุมชน เป็นตลาดขายของจิปาถะ รวมอยู่ด้วยกัน เหมือนชุมชนบดโดยทั่วไป ที่ชุมชนบ้านแปลง 5 ตลาดการค้าขายของชุมชน ตั้งเรียงแถวยาวตามแนวถนนสายฮอด – แม่ตื่น อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เริ่มมีตลาดค้าขายมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2513 เดิมเป็นห้องแถวไม้ชั้นเดียว และ 2 ชั้น ปัจจุบันห้องแถวไม้ยังอยู่และใช้ประกอบกิจการค้าเช่นเดิม ส่วนร้านค้าที่สร้างขึ้นใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมาเป็นตึกแถว 2 ชั้น และ 3 ชั้น โดยสร้างติดต่อกันจากห้องแถวไม้เดิมสินค้าที่นำมาจำหน่ายให้แก่ชุมชน ประกอบด้วย เครื่องอุปโภค และบริโภค

เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม และเครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือน คือเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ นายสุนทร ญานินวงศ์ อายุ 41 ปี จบการศึกษาสายสามัญมัธยมศึกษาปีที่ 3 และประกาศนียบัตรช่างซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ เปิดร้านรับซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อำนวยความสะดวกในครัวเรือน ได้เล่าว่าความจริงประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรกรรมคือทำสวนลำไย แล้วมาเปิดร้านซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นอาชีพเสริม เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่เครือญาติและช่วยเหลือเกษตรกรในชุมชนด้วยกัน เพราะในชุมชนมีผู้มีความรู้และความชำนาญเพียงเจ้าเดียวแต่เดิมหากเครื่องใช้ไฟฟ้าของเกษตรกรชำรุดเสียหาย ต้องนำเครื่องใช้ดังกล่าวไปซ่อมในตลาดอำเภอฮอด หรือเชียงใหม่ ทำให้เสียเวลา และ ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากกว่าซ่อมอยู่ในชุมชนของตน ปัจจุบันมีน้องชายและหลานชายของนายสุนทร ญานินวงศ์ เป็นช่างประจำร้านซึ่งได้รับการเรียนรู้และการถ่ายทอดมาจากนายสุนทร ญานินวงศ์ ทั้งคู่

จากการสัมภาษณ์นายมัว สุปินะ เจ้าของร้านสุปินะ อายุ 52 สำเร็จการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลักทางการเกษตรกรรมปลูกพืชเพื่อการค้าคือการทำสวนลำไยที่มีฐานะดี อยู่ในชุมชนนี้ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง เปิดร้านค้าจำหน่ายหนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ ขนมฝรั่งต่าง ๆ และของใช้เบ็ดเตล็ด เป็นร้านค้าที่มีระดับของอำเภอเป็นแหล่งที่ผู้มีฐานะดีและข้าราชการในชุมชนมาจับจ่ายซื้อสินค้า และเป็นแหล่งให้ความรู้ข่าวสารแก่เยาวชนคือนักเรียนทั้งระดับประถมและมัธยมเข้ามาซื้อและขออ่านหนังสือพิมพ์ฟรี เนื่องจากเจ้าของร้านเป็นผู้ใหญ่ใจดี ในตอนเย็นหลังเลิกเรียน เด็กนักเรียนจะแวะมาอ่านหนังสือก่อนเดินเท้าเข้าชอยกลับบ้านเรือนของตนเอง นอกจากนี้ร้านค้าแห่งนี้ยังเปิดจำหน่ายตั๋วรถโดยสารกรุงเทพมหานคร ให้กับบริษัทรถทัวร์เอกชนอีกด้วย ซึ่งรถโดยสารดังกล่าวจะวิ่งขึ้นลง ระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนในตอนเช้าและในตอนเย็นจะเห็นผู้คนในชุมชนที่ต้องการเดินทางไปกรุงเทพมหานครหรือชุมชนภายนอกอื่น ๆ มารอขึ้นรถทุกวันในการรอขึ้นรถเกษตรกรใช้เวลาว่างที่มีอยู่อ่านหนังสือพิมพ์หรือสารคดีต่าง ๆ ที่มีอยู่จึงทำให้ได้รับรู้ข่าวสารการประกอบอาชีพหรือการเดินทางไปนอกชุมชน ได้รู้ได้เห็นการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของเกษตรกรต่างเมือง หรือจากเมืองหลวงรวมถึงแหล่งเงินทุนและรายได้ จากผลผลิตการเกษตรที่รับรู้ได้เห็นมา จึงทำให้เกษตรกรในชุมชนเกิดแนวคิดตัดสินใจปรับเปลี่ยนระบบการผลิตตามอย่าง

- ร้านค้าวัสดุอุปกรณ์การเกษตรเช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องยนต์ ปั๊มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ท่อส่งน้ำ เป็นร้านค้าที่แยกออกต่างหาก ดำเนินกิจการโดยพ่อค้าจากภายนอกมาเปิดร้านจำหน่าย รวมถึงร้านค้าขายปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชด้วย โดยเฉพาะยาปราบศัตรูพืชมีกลิ่นแรงและฉุน จำเป็นต้องให้อยู่ห่างจากร้านค้าอื่น ๆ

- การรับรู้ข่าวสารข้อมูล ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนก่อนว่าหมู่บ้านแปลง 5 มีสถานที่ตั้งอยู่ติดกับถนน ที่เชื่อมต่อกันระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน ทางด้านทิศใต้ และเป็นเส้นทางผ่านจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลางและกรุงเทพมหานคร หมู่บ้านนี้จึงมีการคมนาคมสะดวก จากที่การคมนาคมสะดวกนี้จึงทำให้มีความรวดเร็วต่อการได้รับข้อมูล ข่าวสารจากบุคคลต่อบุคคล และชุมชนต่อชุมชน ทั้งชุมชนภายนอกและชุมชนภายในด้วยกันเอง ที่มีการติดต่อไปมาหาสู่และปฏิสัมพันธ์กันนอกจากนี้ยังได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และเอกสารสิ่งพิมพ์ทางวิชาการ เรื่องการประกอบอาชีพต่าง ๆ อีกด้วย หน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพราษฎรในชนบท ที่มีอาชีพทางการเกษตรกรรมได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือ ในด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ และแจกเอกสารวิชาการประกอบอาชีพตั้งแต่เริ่มต้นผลิตถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตการเก็บรักษาและการจัดจำหน่ายและพ่อค้าจากภายนอกเข้าไปติดต่อซื้อขาย ผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้นข้อมูลข่าวสารอีกด้านหนึ่งที่ชุมชนได้รับรู้อยู่เสมอทุก ๆ เดือน คือ ข้อมูล จากกำนัน ยัง ชัยบาล ซึ่งไปประชุมประจำเดือนที่อำเภอดอยเต่าแล้วนำข้อมูลข่าวสารมาถ่ายทอดข่าวให้แก่ลูกบ้านได้ทราบเป็นประจำทุกเดือนเช่นกัน โดยเฉพาะข่าวสารที่เป็นอาชีพหลักของชุมชนเช่น ชาวต่างประเทศมาตั้งโรงงานรับซื้อลำไยที่บ้านแม่ปะ อำเภอฮอด ส่งจำหน่ายต่างประเทศ ทั้งในรูปลำไยสด และลำไยอบแห้ง เป็นต้น ทำให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตได้มากและได้ราคาดี จากข่าวสารดังกล่าวจึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกษตรกรในชุมชน เร่งบำรุงรักษาเอาใจใส่ดูแล สวนลำไยของตนเพื่อจะได้มีผลผลิตสูงมีรายได้เพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่า ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับก็เป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ

แรงจูงใจที่เชื่อและไม่เชื่อต่อการปรับตัว

- แรงจูงใจด้านการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมการเรียนรู้ ของเกษตรกรทางด้านการประกอบอาชีพนั้นมีการเรียนรู้ก่อนเข้าสู่อาชีพและการเรียนรู้ขณะที่กำลังประกอบอาชีพอยู่ เพื่อพัฒนาตนเองและอาชีพที่ตนเองกระทำอยู่ให้ประสบผลสำเร็จมีความเจริญก้าวหน้า เป็นการยกฐานะให้มีความกินดีอยู่ดี สามารถดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข เป็นแบบอย่างที่ดีต่อครอบครัวและชุมชน

การเรียนรู้ก่อนเข้าสู่อาชีพด้านการผลิต เกษตรกรมีการเรียนรู้พื้นฐานการประกอบอาชีพจากบิดา มารดา หรือเครือญาติ และเรียนรู้จากบุคคลอื่นที่ประกอบอาชีพอยู่ หรือเรียนรู้จากข้อมูลข่าวสาร เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แล้วทดลองฝึกหัด และทำตามอย่างจนเกิดทักษะมีความชำนาญ และมองเห็นความเจริญก้าวหน้ามีความเชื่อมั่นในตนเองแล้วจึงกล้าตัดสินใจยึดเป็นอาชีพหลักในการดำรงชีวิต

ด้านการลงทุนประกอบอาชีพ เกษตรกรอาจจะมีทุนออมอยู่เดิม หรือจากบรรพบุรุษญาติพี่น้องให้มา หากไม่เพียงพอต่อการลงทุน ก็จะเรียนรู้ได้จากข่าวสารทางราชการที่มาส่งเสริมการลงทุน หรือสถาบันการเงินทั้งของภาครัฐและเอกชน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือจากเงินกองทุนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ยากจน เช่น กลุ่ม สมาชิกผู้เลี้ยงวัว ของโครงการ ซี.ซี.เอฟ. เป็นต้น

ด้านการจำหน่าย ผลิตผลทางการเกษตร การจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร สามารถที่จะเรียนรู้ได้จากเพื่อนบ้านเกษตรกรด้วยกัน หรือจากหน่วยงานราชการที่เข้ามาส่งเสริมการลงทุนแนะนำให้ ตลอดทั้งพ่อค้ารับซื้อผลผลิต ทั้งภายนอกและภายในชุมชนเอง ที่เข้ามาติดต่อซื้อขาย จึงเห็นได้ว่า เกษตรกรมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ในด้านการผลิต การลงทุน และการจำหน่าย

การเรียนรู้ของเกษตรกร ขณะกำลังประกอบอาชีพเกิดขึ้นได้จาก การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ เช่น เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ ของกรมส่งเสริมการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์หรือสื่อจากคำบอกเล่า การฝึกอบรมจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง การแจ้งข่าวสารจากผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บุคคลในเครือญาติ ทำให้มีความรู้ความสามารถ แก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

อนึ่งความเจริญทางเทคโนโลยีก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีการปรับตัวรับเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ใช้รถแทรกเตอร์แทนแรงวัว ความก้าวหน้าของปุ๋ยเคมีในการบำรุงรักษาดิน และช่วยเร่งความเจริญเติบโตของไม้ผล การขุดเจาะน้ำบาดาล สูบน้ำด้วยพลังเครื่องยนต์ หรือพลังไฟฟ้า มาใช้ในงานไร่งานสวน ซึ่งการใช้เครื่องจักรยนต์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการทุ่นแรงงาน และทุ่นเวลาให้กับเกษตรกรผู้ผลิต และเป็นที่ยอมรับมากของเกษตรกรในปัจจุบัน

จากการที่ถนนหนทางติดต่อระหว่างชุมชนในเมือง กับชุมชนชนบท สามารถติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็ว การสื่อสารมวลชนเป็นยุคไร้พรมแดน ชุมชนชนบทสามารถรับรู้ข่าวสารข้อมูล ได้เท่าเทียมกับชุมชนในเมือง และจากการปฏิสัมพันธ์ ในด้านการศึกษา การค้าขาย และการดำรงชีพ ชุมชนชนบท ได้เห็นแบบอย่าง การดำรงชีพ ของคนในเมือง มีความสะดวกสบาย มีเครื่องอำนวยความสะดวกในบ้านทุกอย่าง ตั้งแต่ห้องครัวถึงห้องนอน จึงทำให้ชุมชนชนบทรับเอาวัฒนธรรมเมืองไปใช้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากชีวิตที่เรียบง่ายมาบริโภคนิยม ปรับเปลี่ยนเจตคติ ความรู้สึกนึกคิด และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มามีค่านิยมตามแบบอย่างของคนในสังคมในเมืองมากขึ้น มีการซื้อหาเครื่องอำนวยความสะดวกเข้ามาใช้ในบ้านเรือน เช่น เตารีด โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เตารีดไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระงานในครัวเรือน ให้แก่แม่บ้านของเกษตรกรลง จึงสามารถช่วยงานเกษตรกรรวม พ่อบ้านหรือสามีได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ค่านิยมบริโภคในด้านอื่น ๆ ก็ทำตามอย่างสังคมในเมืองมากขึ้น เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ดังจะเห็นได้จากชุมชน สวมใส่กางเกงบลูยีนส์แทนการนุ่งกางเกงหม้อฮ่อมหรือเตี่ยวสะดอ ไม่ว่าจะออกไปทำงานในเรือกสวนไร่นา หรือออกนอกบ้านไปทำธุระอื่น ๆ ด้านยานพาหนะก็ปรับเปลี่ยนจากล้อเกวียน มาเป็นรถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ จากข้อมูลที่ได้รับการบอกเล่าจากกำนันยัง ชัยบาลว่า ในชุมชนบ้านแปลง 5 มีรถจักรยานยนต์ 242 คัน หรือ 70% ของครัวเรือน มีรถปิ๊กอัพ 30 คัน รถโกนนาหรือรถแทรกเตอร์ 5 คัน นอกจากนี้ชุมชนเกษตรบ้านแปลง 5 ยังมีค่านิยมให้ลูกหลานได้เรียนสูง มีการส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในเมืองเชียงใหม่ มากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องที่เกษตรกรจะต้องหารายได้ให้ได้มากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย จึงได้ปรับตัวในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพหรือพออยู่พอกินมาเป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการค้าหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจแทนการปลูกข้าวไร่ที่เคยทำมาแต่ในอดีต

องค์ประกอบด้านบุคคล

ผู้วิจัยพบว่า องค์ประกอบในการปรับตัวที่สำคัญยิ่งของเกษตรกรในการประกอบอาชีพนั้น คือ บุคคล ซึ่งทางแยกอธิบายได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1 ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ผู้อาวุโส เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ในท้องถิ่น เป็นผู้ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งคอยดูแลสาระทุกข์สุขดิบของ ชุมชน ผู้อาวุโสส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย วัยกลางคนขึ้นไป ซึ่งถือเป็นผู้นำที่มีความเข้าใจในวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดีมีความสุขุมรอบคอบ ส่วนมากผู้ที่ได้รับการยอมรับการเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านนั้นจะเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความประพฤติดี ขยันทำมาหากิน เลี้ยงครอบครัว มีฐานะมั่นคง จึงเป็นแบบอย่างที่ดีในการประกอบอาชีพของเกษตรกรและเป็นผู้ที่มีบทบาทมากในหมู่บ้าน มีความสุขุมรอบคอบ ส่วนมากผู้ที่ได้รับการยอมรับการเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านนั้นจะเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความประพฤติดี ขยันทำมาหากิน เลี้ยงครอบครัว มีฐานะ มั่นคง จึงเป็นแบบอย่างที่ดีในการประกอบอาชีพของเกษตรกรและเป็นผู้ที่มีบทบาทมากใน หมู่บ้าน

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านแต่เดิมมาจากผู้นำแบบไม่เป็นทางการที่เรียกกันว่าหัวหน้าหมู่บ้าน เมื่อชุมชนยอมรับแล้วก็ป็นหัวหน้าตลอดกาลจนกว่าจะเสียชีวิตหรือสุขภาพเสื่อมโทรม ปฏิบัติหน้าที่ไม่ไหวแล้ว จึงจะมีการเลือกคนใหม่มาทดแทน หรืออาจจะเป็นการสืบทอด ตามเครือญาติของหัวหน้าหมู่บ้านคนก่อน ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ การปกครองท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2457 ตรงกับตอนปลาย สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี กฎหมายนี้มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มาเป็นผู้นำแบบทางการ มีอำนาจหน้าที่จากการได้รับมอบหมาย จากรัฐบาล ในการปกครองส่วนท้องถิ่น มาจนถึงปัจจุบัน ตำแหน่งผู้นำหมู่บ้านเรียกชื่อใหม่เป็นผู้ใหญ่บ้าน จากหลายหมู่บ้าน รวมกันเป็นตำบลเรียกผู้นำว่า กำนัน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ผู้นำเป็นทางการทุกอย่างในตำบลนั้น ๆ อย่างเช่นนายยัง ชัยบาล กำนันตำบลท่าเตื่อ และเป็นสมาชิกในชุมชนบ้านแปลง 5 บทบาทอีกสถานะ 1 คือ เป็นผู้นำ หรือผู้ใหญ่บ้านแปลง 5 และอีกสถานะ 1 คือ เป็นกำนันปกครองดูแลตำบลท่าเตื่อ ซึ่งมี 6 หมู่บ้านด้วยกัน

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องเกี่ยวข้อง การเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอด มีการกินดีอยู่ดี สุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรงสามารถประกอบ อาชีพเลี้ยงครอบครัวได้อยู่เย็นเป็นสุข เช่น การเกษตรกรรม หัตถกรรม ยากกลางบ้าน พืชสมุนไพร ที่ใช้ในการรักษาโรค ความเชื่อในคาถา เวทย์มนต์ ตลอดจนความรู้ ในการก่อสร้างบ้านเรือน

ลุงมูล ปวนปิ่นตา อายุ 72 ปี ความรู้จบประถมศึกษาปีที่ 4 มีความรู้ทางช่างไม้ ปลูกบ้าน สร้างเรือน เมื่อชาวบ้านจะปลูกบ้าน ก็จะมาปรึกษา ลุงมูล ปวนปิ่นตา ไม่ว่าจะรูปทรงของบ้าน หรือคิดคำนวณ จำนวนไม้แต่ละประเภทว่าจะใช้จำนวนเท่าไรจึงจะปลูกบ้านเสร็จทั้งหลังเป็นการพึ่งพากันในระดับชุมชนหมู่บ้าน

ลุงชั้น แก้วมูล อายุ 65 ปี จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 บวชเรียนแล้ว เป็นผู้มีความรู้รอบตัวหลายอย่างซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และจากที่การได้บวชเรียน เช่น สานกระบุง กระจาด ช้อง แห ยอ เป็นต้น

ในครั้งเมื่อบวชเรียนอยู่ ได้เรียนรู้คาถาอาคมเสกเป่า และยาสมุนไพรมา เมื่อเป็นฆราวาสได้นำความรู้นั้นมารักษาให้แก่ชุมชน เช่น นางวิไล คงถิ่น มีอาการปวดขัดที่หัวเข่า ได้รับยามาจากลุงชั้น เป็นยาที่ผลิตจากน้ำมันงา พร้อมเสกเป่าคาถากำกับขณะที่ทาน้ำมัน นางวิไล คงถิ่น ทาน้ำมันงาและได้รับการเสกเป่าอยู่ 3 วัน วันละ 2 เวลาเช้าเย็น อาการก็หายเป็นปกติไม่ต้องไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาล แต่อย่างไรก็ดีจึงถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์ไว้และเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

3. สมาชิกและกลุ่มเกษตรกร

จากการศึกษาชุมชนบ้านแปลง 5 ในครั้งนี้ พบว่าชุมชนมีความคิดริเริ่มในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เพื่อเป็นการแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรด้วยกัน เช่น ปัญหาเรื่องน้ำ ปัญหาเรื่องดินเสื่อมคุณภาพ และที่สำคัญคือปัญหาราคาพืชผลตกต่ำ และโรคที่เกิดกับพืชที่ปลูก เป็นต้น การที่เกษตรกรในชุมชนบ้านแปลง 5 เปลี่ยนระบบการผลิตเพื่อยังชีพ เป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย โดยพึ่งพาระบบเศรษฐกิจภายนอกชุมชน เป็นตัวกำหนดการซื้อขายผลผลิต เกษตรกร ถูกเอารัดเอาเปรียบ

ดังนั้นเกษตรกรชุมชนบ้านแปลง 5 จึงได้รวมตัวกันขึ้นเพื่อแก้ปัญหา การรวมตัวกัน
 ในระยะแรกนี้ มีสมาชิกก่อตั้ง 50 คน โดยอาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยตั้งชื่อกลุ่มเกษตรกรว่า
 เกษตรกรกลุ่มผู้ปลูกลำไย เริ่มจากเรียกเงินลงทุนสะสมทุนคนละ 50 บาท มีการจัดตั้งคณะ
 กรรมการบริหารงานและดูแลรักษาเงิน พร้อมพิจารณาให้ความช่วยเหลือสมาชิกที่มีความเดือด
 ร้อน และมีความจำเป็นด้านอื่น ๆ ในการประกอบอาชีพ โดยให้สมาชิกยืมวัสดุ- อุปกรณ์ใน
 การผลิต การลงทุน เช่น ปุ๋ย ยา ค่าจ้างรถไถ ค่าเครื่องสูบน้ำ รวมทั้งให้เครดิตผ่านทางกลุ่มซื้อ
 วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นเงินเชื่อ และให้สมาชิกส่งใช้คืนหลังฤดูเก็บเกี่ยวและขายผลผลิต ได้แล้ว
 จึงเห็นได้ว่ากลุ่มที่เกิดขึ้นนี้มาจากความต้องการของสมาชิกในกลุ่มเอง เพื่อแก้ปัญหา ภายใต้
 ปทัสถานทางสังคม และวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระเบียบการไม่ยุ่งยากซับซ้อน
 สมาชิกทุกคนเต็มใจยอมรับและปฏิบัติตาม

ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 65 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 1 แสนบาท และสมาชิกได้เพิ่มหุ้น
 จาก 50 บาท เป็น 100 บาท โดยมีกรรมการของกลุ่มเป็นผู้ดูแล และรับผิดชอบในการดำเนินงาน
 ของกลุ่ม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมาชิกทุกคนเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด
 การแก้ปัญหาาร่วมกัน กรรมการสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ประกอบด้วยประธานและ
 กรรมการ 5 คน คือ

1. นายสมจิตร ดวงแก้ว	เป็นประธานกรรมการ
2. นายสิงห์แก้ว ตามา	เป็นรองประธานกรรมการ
3. นายสมศรี แก่นสุวรรณพงศา	เป็นกรรมการ
4. นายทวีศักดิ์ สิทธิเกษร	เป็นเลขานุการ
5. นางสุภาพร แสนกระที	เป็นเหรัญญิก

กลุ่มเกษตรกรปลูกลำไยของชุมชนบ้านแปลง 5 มีบทบาททั้งเป็นผู้นำและผู้ปฏิบัติใน
 เวลาเดียวกัน คือ เป็นผู้นำในทางแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นผู้นำด้านข้อมูลข่าวสารวิชาการ
 ที่ได้รับมาจากทางราชการ พ่อค้าในเรื่องราคาผลผลิต ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข่าวสารจาก
 เกษตรกรด้วยกันเรื่องปัญหาของการผลิตที่เกษตรกรประสบอยู่ ตลอดจนการติดต่อซื้อขายวัสดุ
 อุปกรณ์ด้านการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช นำมาบริการสมาชิกในกลุ่มเพื่อ
 อำนวยความสะดวกในด้านการผลิต

ส่วนด้านการปฏิบัติ คือการแก้ปัญหาที่เผชิญหน้า ขณะที่กำลังทำการผลิต เช่น ปัญหาขาดแคลนน้ำ ดินเสื่อมคุณภาพ ต้องจัดหาปุ๋ย สารเคมี เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น เพราะวัสดุอุปกรณ์ดังกล่าวมีราคาแพง เกษตรกรไม่มีทุนรอนพอจะจัดหาด้วยตนเอง จึงเป็นหน้าที่ของกลุ่มเข้าไปให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้กลุ่มยังมีบทบาทในการประสานกับพ่อค้าจากภายนอกชุมชน ในการจำหน่ายผลผลิต การต่อรองราคาที่เป็นธรรมทั้งสองฝ่าย เพื่อยังประโยชน์ให้กลุ่มสมาชิกด้วยกัน

กลุ่มสตรี

กลุ่มสตรีของชุมชนหมู่บ้านแปลง 5 จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2537 เนื่องจากสตรีแม่บ้านของชุมชนกลุ่มนี้ เห็นเกษตรกรบางส่วนของชุมชนประกอบอาชีพทางการประมงน้ำจืด มีการจับปลาตามลำแม่น้ำปิง เนื้อเขื่อนภูมิพล ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ขายได้ราคาต่ำ จึงรวบรวมสมาชิกที่มีความคิดตรงกันในการถนอมอาหาร สำหรับบริโภคและจำหน่าย โดยเรียกหุ้นในการลงทุนคนละ 100 บาท ในระยะเริ่มต้นมีสมาชิก 6 คน เงินทุนที่เรียกหุ้นนั้นนำไปซื้อปลาจากเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการประมงน้ำจืด และซื้อเกลือ สำหรับแปรรูปถนอมอาหาร ทำปลาเค็ม ปลาวง และสร้างเตาอย่างปลางาย ๆ ส่วนเชื้อเพลิงสำหรับย่างปลาไปเก็บไม้แห้ง มีอยู่มากมายในป่าหลังที่ว่าการอำเภออดอยเต่า เป็นระบบการผลิตแบบดั้งเดิมที่ได้รับการเรียนรู้และการถ่ายทอดติดตัวมาจากครอบครัว ผลผลิตออกมาสามารถจำหน่ายได้ มีราคาดี ทำให้แม่บ้านเกษตรกรในชุมชนเกิดความสนใจเข้าร่วมกลุ่มเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันมีสมาชิก 21 คน การผลิตได้ปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยขึ้น มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ เช่น เตาอย่างแบบเดิมก็เปลี่ยนเป็นเตาอบแก๊สและไฟฟ้า ใช้พัดลมเป่าความร้อนเข้าไปในเตาอบให้ปลาสุกแห้ง หรือกรอบทั่วถึง ไม่ต้องเสียเวลากลับปลา หรือย่างแล้วนำออกตากแดดต่ออีกครั้งหนึ่งก่อนบริโภคหรือจำหน่าย มีการนำปลาร้ามาอบแห้ง แล้วใช้เครื่องปั่นไฟฟ้าปั่นปลาร้า ทำเป็นปลาร้าผงบรรจุขวดและน้ำพริกปลาแห้งออกจำหน่าย ให้แก่ชุมชน ทั้งภายในและภายนอก สำหรับภายนอกมีผู้นิยมมากพอสมควร กลุ่มแม่บ้านได้นำไปวางจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้าของจังหวัดเชียงใหม่หลายแห่งในปัจจุบัน

สำหรับสมาชิกกลุ่มนี้ไม่มีภาระค้ำเงินออม คือเมื่อจำหน่ายได้แต่ละครั้งจะนำเงินมาหักต้นทุนออก ผลกำไรที่ได้ก็แบ่งปันกันทันที

สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกลุ่มนี้ มีคณะกรรมการกลุ่ม ดังนี้ คือ

1. นางสุพิมพ์ สิทธิเกษร	เป็นประธานกรรมการ
2. นางคำปิ่น แดงดีบ	เป็นรองประธานกรรมการ
3. นางเอื้องทอง ใจสักเสริญ	เป็นกรรมการ
4. นางเนียม แดงดีบ	เป็นเลขานุการ
5. นางกาญจนา ชัยวงศ์	เป็นเหรัญญิก

คณะกรรมการมีบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำความคิดทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเล็งเห็นทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัว น่าจะนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ตนเองและครอบครัวได้ ในด้านการปฏิบัติก็คือลงมือทำด้วยกันกับสมาชิกในกลุ่มและมีหน้าที่ติดต่อจำหน่ายสินค้า ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

จากการรวมกลุ่มของกลุ่มสตรีแม่บ้าน เกษตรกรของชุมชนบ้านแปลง 5 นอกจากจะทำให้แม่บ้านมีรายได้เพิ่มแล้ว ยังได้รับการเรียนรู้และการถ่ายทอดระบบการผลิตแบบใหม่เพื่อให้ความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

กลุ่มเยาวชน

คือกลุ่มหนุ่มสาวในอดีตมีการรวมตัวกันได้ดีมาก จะเป็นกำลังของหมู่บ้าน เมื่อเวลาที่หมู่บ้านมีงานสาธารณกุศล หรือหมู่บ้านอื่นที่มีปฏิสัมพันธ์กัน กลุ่มหนุ่มสาวจะพากันไปร่วมช่วยงาน มีความสนุกสนาน สัมผัสสามัคคีกันดีมาก โดยเฉพาะงานบุญตามหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น ปอยหลวง สลากภัตร กลุ่มหนุ่มสาวจะส่งข่าวคราวถึงกัน หรือแจ้งข่าวให้ทราบทั่วกัน จะมีประธานที่ถูกเลือกตั้งโดยสมาชิก เป็นผู้นัดหมายการประชุมกลุ่มหนุ่มสาวนี้ ในปัจจุบันยังคงมีอยู่ และยังคงทำหน้าที่ได้ดีเช่นเดิม มีความทันสมัยและมีความคิดก้าวหน้า แต่จำนวนสมาชิกมีจำนวนลดน้อยลง เพราะต้องแยกย้ายกันไปมีครอบครัว หรือจากหมู่บ้านไปเรียนต่อที่สถาบันที่สูงขึ้นกว่าสถาบันในท้องถิ่น การรวมกลุ่มกันในปัจจุบันก็เปลี่ยนจากเรื่องของความสนุกสนานช่วยงานสาธารณกุศล มาเป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำมาหากิน เรื่องราวที่มีในการประชุมจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือทางด้านเศรษฐกิจเสียเป็นส่วนใหญ่ ประธานกลุ่มหนุ่มสาวของชุมชนบ้านแปลง 5 คนปัจจุบันคือนายปิ่นทอง แก้วปุก ซึ่งเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดการรวมกลุ่มให้มีอยู่ได้ในปัจจุบัน

ในด้านบทบาทของผู้นำที่ก่อตั้งกลุ่มแบบไม่เป็นทางการนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มร่วมกัน ประกอบอาชีพ สมาชิกภายในกลุ่มจะช่วยกันทำงานเพื่อให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดทันต่อความต้องการของพ่อค้าคนกลาง ส่วนใหญ่ผู้นำของกลุ่มจะเป็นผู้รับแจ้งจำนวนความต้องการมาแล้ว บอกต่อกันไปผู้นำจะเป็นผู้ที่กว้างขวาง ได้ออกไปติดต่อกับภายนอกชุมชนบ่อยกว่าบุคคลอื่น กลุ่มที่รวมกันนี้ส่วนใหญ่สมาชิกที่เข้ามาร่วมมักจะเป็นกลุ่มเครือญาติกันในชุมชน และมีความผูกพันในฐานะที่เป็นพี่น้องกัน ไม่ใช่ร่วมงานกันเพียงอย่างเดียว การที่ตัวผู้นำเป็นผู้ที่มีโอกาสติดต่อกับภายนอกมากกว่าบุคคลอื่น เมื่อผู้นำได้พบเห็นอะไรที่เห็นว่าเหมาะสมกับชุมชนของตนเองก็นำมาทดลองทำและชักชวนสมาชิกในชุมชนและญาติร่วมด้วย เมื่อบุคคลอื่นเห็นว่าสิ่งนั้นน่าสนใจก็จะทำตามและค่อย ๆ เกิดการยอมรับกันเพิ่มขึ้นจนกลายเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้น

กลุ่มหรือองค์กรในบ้านแปลง 5 ที่จัดตั้งแบบเป็นทางการเช่น กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ จะมีระเบียบกฎเกณฑ์มาก เกิดขึ้นโดยการจัดตั้งจากทางราชการและชาวบ้าน มีการเลือกคณะกรรมการกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ภายในกลุ่ม ส่วนกลุ่มไม่เป็นทางการได้แก่ กลุ่มลำไย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเหล่านี้ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ภายในกลุ่มมากนัก เป็นการตกลงใจของคนภายในกลุ่มว่าจะทำอะไร อย่างไรก็ตามมีการปรึกษาหารือกัน กลุ่มอาชีพ มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของชุมชนสูงมากและขึ้นอยู่กับตัวผู้นำด้วย ภายในกลุ่มสมาชิกจะเลือกผู้นำเอง บางครั้งผู้นำเป็นลักษณะที่ผู้อื่นให้ความไว้วางใจมากที่สุด ในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องภายในกลุ่ม กลุ่มนี้จะเป็นตัวช่วยยับยั้งไม่ให้เกษตรกรในชุมชนออกไปขายแรงงานหรือเปลี่ยนอาชีพเป็นอย่างอื่น